

ŞURKAV Sanlıurfa

Kültür Sanat Tarih ve Turizm

Dergisi

sayı
33
OCAK
2019

GÖBEKLİTEPE

Bir Dünya Mirası...

Urfa Sadât-ı Kirâmın Ahkâm
Defterlerine Yansıyan
Vergi Şikâyetleri

Urfa'nın Önemli İki Turizm Değeri:
Deyr Yakub ve Çardak
Manastırları

UNESCO Kalıcı Listesi'ne
girmeye hazırlanan HARRAN'da
2018 Yılı Kazı Çalışmaları

Urfalı Bestekârlar: 29
Dr. Müslim Kızılkın

Vakıfların memleketimizin önemli bir servetini oluşturduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu servetten millet ve memleketi gerektiği şekilde faydalandırabilmek için bütün bakanlar kurulunun ve hatta yüce meclisin bu hususu önemle inceleyerek bu büyük müessesenin harap olmaktan korunmasını ve memlekete faydalı bir hale getirilmesini temenni ederim.

K. Atatürk

SAHİBİ
Abdullah ERİN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

ŞURKAV YÖNETİM KURULU
Ufuk AKIL / Vali Yardımcısı
Prof.Dr. Abdullah EKİNCİ
Abdulkadir AÇAR
Selami YILDIZ
A. Cevahir YAZMACI
İ. Halil KAYA

DERGİ YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Şükrü ÜZÜMCÜ
ŞURKAV Genel Sekreteri

EDİTÖR
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU

GÖRSEL YÖNETMEN
Mustafa AKGÜL

HUKUK DANIŞMANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ
Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU
Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK
Abdurrahim DİNDARZADE
Mehmet KURTOĞLU
Halil ALTINGÖZ

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

İLETİŞİM
ŞURKAV İdare Merkezi
Yusufopaşa Mah. Sarayönü Cad. 886. Sk.
No:27 ŞANLIURFA
Tel: 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org.tr

Ön Kapak
Göbeklitepe
(Fotoğraf: Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Arşivi)

Arka Kapak
Halil ür-Rahman Kültür & Sanat Külliyesi
(Fotoğraflar: Mustafa AKGÜL)

Dergideki Yazıların Sorumluluğu Yazarına Aittir.
Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

BASKI
Elif Matbaası - ŞANLIURFA
TLF: 0414 312 42 41

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT
VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)
ÜCRETSİZDİR

İçindekiler

- 2 Sunuş
Abdullah ERİN / Şanlıurfa Valisi
- 3 Göbeklitepe Bir Dünya Mirası...
Celal ULUDAĞ
- 8 UNESCO Kalıcı Listesi'ne Girmeye Hazırlanan
Harran'da 2018 Yılı Kazı Çalışmaları
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
- 14 Urfa Sadât-ı Kirâmın Ahkâm Defterlerine
Yansıyan Vergi Şikâyetleri
Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER
- 21 Rûzgârın Uzun Yürüyüşü – 9
İbrahim TEZÖLMEZ
- 22 Urfalı Şâir 'Abdî ve Bir Gazelinin Şerhi
Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ
- 25 Şanlıurfa'nın Önemli İki Turizm Değeri:
Deyr Yakub ve Çardak Manastırları
Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU
- 29 Urfa'nın Doğusunda Erken Hıristiyan Dönemine
Ait Bir Süryani Manastırı Kalıntısı: Kasr el-Benat
Selahattin E. GÜLER
- 36 Şanlıurfa Müziğinde Son 50 Yılın Önemli Bir Sesi
ve Bağlama İcracısı: Mehmet Nacak
Yunus GÜMÜŞKOLAN
- 40 TRT Belgesellerinde Urfa Duvak Giydirme
Geleneği ve Şabaş Töreni
İsmail SÜNGER
- 42 Urfa'dan Yemen'e Uzanan Hüzünlü Bir Öykü
Hamdullah KÖZCÜ
- 45 Urfalı Genç Bir Sinemacıdan Geriye Kalanlar
Muhammet BENEK
Mehmet KURTOĞLU
- 49 Urfa'da Darlog ve Karatan
Misbah HİCRİ
- 51 Kaside-i Der Medh-i Şehr-i Şah-ı Ruha
Yusuf ÇALIŞKAN
- 52 Anılar - Anekdotlar -2
Edibe (KÂHYA) AYDIN
- 55 Urfalı Bestekârlar: 29 Dr. Müslim KIZILKAN
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
- 64 ŞURKAV'dan Haberler
Mustafa AKGÜL

Muhabetin Başkenti Şanlıurfa'dan Selâm!

Şanlıurfa çok büyük tarımsal ve iş gücü potansiyeline sahip olmanın yanında, dünyanın dikkatini çeken ve tarihin yeniden yazılmasına neden olan önemli arkeolojik bulgulara sahiptir.

Şanlıurfa, sahip olduğu bu yüksek potansiyeli değerlendirebilmek için son yıllarda çok önemli adımlar atmaktadır. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Şanlıurfa'ya olan ilgisini ve gösterdiği önemi kıymetli Bakanlarımız ve bürokratlarımız da göstermektedir.

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan, bu yıl bölgemizde yeni ve büyük atılımların hazırlıkları içinde olduğunu belirterek, 2019 yılını "Göbeklitepe Yılı" olarak ilan etmiştir. Bu çerçevede Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır, Adıyaman ve Gaziantep illerimizi bu işin içerisine almak suretiyle bölgenin "Göbeklitepe Yılı"nda ayağa kaldırılacağını ifade etmişlerdir.

2019 yılının Göbeklitepe yılı ilan edilmiş olması Şanlıurfa'da memnuniyetle karşılanmıştır. Göbeklitepe sayesinde Şanlıurfa ve ülke turizminin daha iyi yerlere geleceğine inanıyoruz. Şanlıurfa'mızın ve bölgemizin kalkınmasına katkıları sunacak bu kararı aldıkları için Sayın Cumhurbaşkanımıza teşekkür ediyoruz

Şanlıurfa tarımda, turizmde, sanayide, ticaretle ve tüm sektörlerde potansiyelinin çok cüzi bir miktarını kullanabilen bir şehir. Sahip olduğumuz zenginlikleri toplum refahına yönelik kullanılması anlamında nerelerde eksiklerimiz ve sıkıntılarımız varsa bunların üzerine kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar yaparak ve buna göre de şehrin gideceği noktayı, ulaşacağı hedefleri belirleyip, her anlamda iyi bir şehir vizyonu ortaya koymak için çalışmaktayız.

Eğitim öğretimde asıl hedefimiz ailesine, topluma, ülkesine ve milletine faydalı, bayrağına, milli ve manevi değerlerine sıkı sıkıya bağlı bireyler yetiştirmektir. Eğitimde altyapı eksikliğinin giderilmesi ve kalitenin artırılması için yoğun bir tempo içerisinde çalışarak önemli mesafeler aldık.

Viranşehir ilçemize bağlı Eyyüp Nebi mahallesinde yer alan, içerisinde Hz. Eyyüp ve hanımı Rahime hatun ile Elyasa Peygamberin mezarlarının da yer aldığı ziyaretgâha Eyyüp Nebi Camii ve Külliyesi yapılması Şanlıurfa Valiliği, Büyükşehir Belediyesi ve Viranşehir Belediyesi ile birlikte gerçekleştiriyoruz. Restorasyon, çevre düzenlemesi ile ziyaretgâh içerisinde caminin yanı sıra ticari alanlar, şifalı su işletmesi gibi kısımlar da yer alacak.

Anadolu'nun ilk anıtsal camisi, en büyük camisi, ilk revaklı avlulu camisi ve en zengin taş süslemeli camisi olma özelliklerine ve daha birçok mimari özelliğe sahip olan ve İslam mimarisinin şaheserlerinden biri olarak kabul edilen Harran Ulu Camii'nin restorasyonunu başlatmış bulunmaktayız. Yaklaşık 800 yıl önce Moğol istilası sırasında yağmalanan ve yıkılan Harran Ulu Camii'nin süslemeli kemer ve sütunlarını, yıkılma tehlikesi gösteren duvarlarını iki yılda ayağa kaldırmayı, şadırvan, hamam, çarşı, tuvalet gibi daha birçok müstemilatının çevre düzenlemesini yaparak turizme kazandırmayı planlamaktayız.

Şanlıurfa'nın potansiyellerini birkaç yıl içinde ikiye katlayacağını, Türkiye ve dünyada marka şehir olma yolunda önemli başarılarla imza atacağını inanıyorum. Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarımızla bu başarıyı yakalayacağımızdan kimsenin şüphesi olmasın.

Şanlıurfa'nın kültür, sanat, tarih ve turizm değerlerini araştırarak okuyucularımıza ve tüm dünyaya tanıtmak amacıyla yayınlanan bu dergiyi yayına hazırlayan arkadaşlarımızı kutluyor ve teşekkür ediyorum.

Sahip olduğumuz zengin kültür ve turizm değerlerini görmeleri ve misafir severliğimizi yaşamaları için "2019 Göbeklitepe Yılı"nda ve sonraki yıllarda tüm dünyayı Şanlıurfa'ya bekliyor, en kalbi hislerle Şanlıurfa sevdalılarına selam, sevgi ve saygılar sunuyorum.

Abdullah ERİN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

GÖBEKLİTEPE Bir Dünya Mirası...

Celal ULUDAĞ
Şanlıurfa Müze Müdürü
celaluludag63@hotmail.com

Göbeklitepe, Şanlıurfa'nın 20 kilometre kuzeydoğusundaki Örencik Köyü yakınlarında, yaklaşık 300 metre çapında ve 15 metre yüksekliğinde geniş görüş alanına hâkim bir konumda yer almaktadır.

Göbeklitepe günümüzden yaklaşık 12.000 yıl öncesine tarihlenen, henüz avcı ve toplayıcı tarzda yaşam süren insanların yarattığı bir kültür (inanç) merkezidir. İnsanlık tarihinin en önemli keşfi Göbeklitepe'dir. İnsana dair kültürel ve toplumsal en önemli değişiklik Göbeklitepe'de yaşanmıştır.

Göbeklitepe'ye dair ilk araştırma; 1963 yılında İstanbul ve Chicago Üniversitesi'nden Güneydoğu Anadolu Tarih öncesi Araştırmaları Karma Projesi kapsamında Prof. Dr. Halet Çambel ve Prof. Dr. R. J. Braidwood tarafından yüzey araştırması olarak yapıl-

miştir. Söz konusu çalışma kapsamında alandan Yontma Taş aletler toplanmıştır. Burası; 1963 yılı yüzey araştırmasında toplanan buluntulara göre Biris Mezarlığı ve Söğüt Tarlası ile birlikte, Şanlıurfa yöresinde kayda değer buluntu yerleri arasında sayılmıştır. 1995 yılında ise Şanlıurfa Müzesi Müdürlüğü ile İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün katılımıyla; Almanya Heidelberg Üniversitesi Tarihöncesi Enstitüsü'nün ortak projesi olarak kazı çalışmalarına başlanmıştır. Kazı Çalışmaları Alman Arkeoloji Enstitüsü adına Prof. Dr. Klaus Schmidt başkanlığında 2014 yılına kadar devam etmiştir. Prof. Dr. Klaus Schmidt'in ölümünden sonra kazılar Şanlıurfa Müze Müdürlüğü Başkanlığı'nda yürütülmektedir. Ayrıca Göbeklitepe Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 29.05.2013 tarih ve 105359 sayılı kararıyla örenyeri olarak ziyarete açılmıştır.

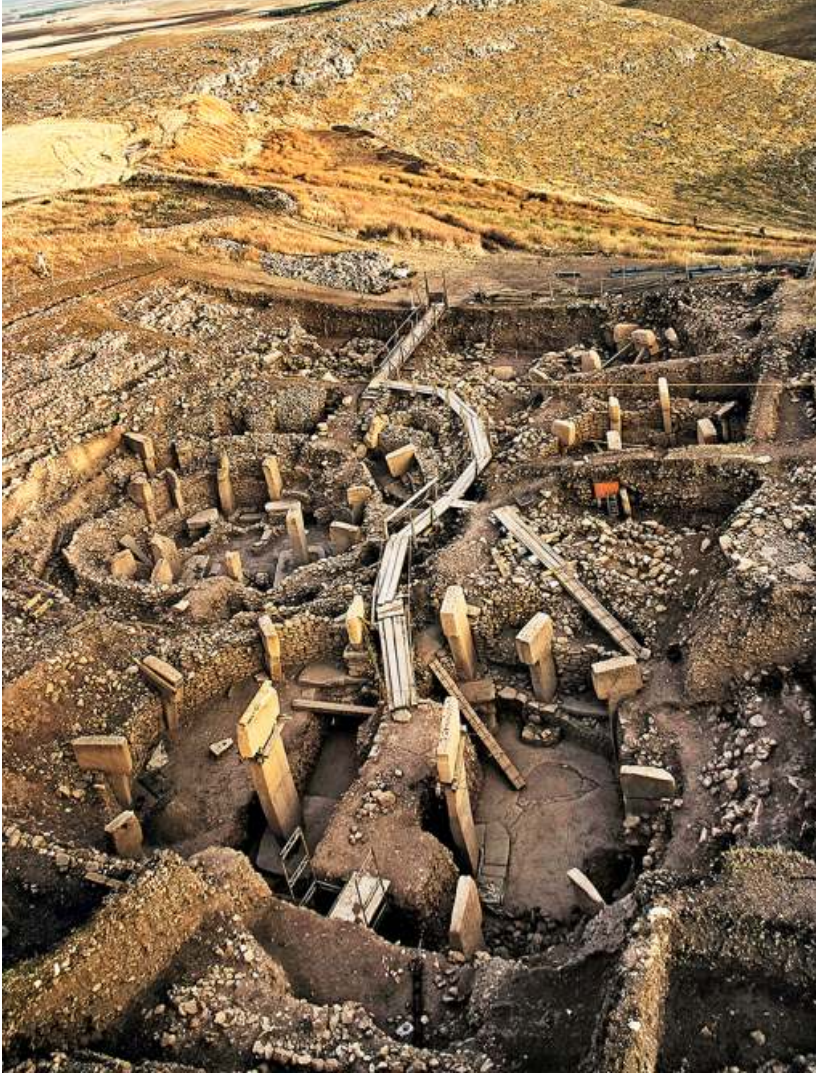
Güneydoğu Anadolu'nun önemli Neolitik Çağ merkezleri arasında sayılan bu yerin, İlk Üretimciliğe Geçiş Evresi'nin ilk aşamalarını gösteren bir merkez olduğu Prof. Dr. Klaus Schmidt tarafından başlatılan bilimsel arkeolojik kazılarla anlaşılmıştır. Sürmekte olan kazılarda Göbeklitepe'nin

şimdilik en az beş yapı katına sahip olduğu saptanmıştır.

Göbeklitepe'nin çevresinde büyük kireçtaşı ocakları yer almaktadır, ocaklarda ise insitu durumda pek çok yapı elemanı ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan bir tanesi ve en büyüğü; "T" biçiminde; 7x3x1 m boyutlarında, kireçtaşından bir stel/dikmedir. Atöl-

ye/işlik yeri olarak yorumlanan ve bir aslan stelinin bulunduğu alandaki yapılar ana kaya üstüne oturmaktadır. Höyüğün güney yamacında yine T-biçimli iki büyük dikme yer almaktadır. Hemen yanında açılan açmalarda ortaya çıkarılan Neolitik dönem duvarların daha geç bir evrede yapıldıkları saptanmıştır. Taş duvarlı, ortostatlı ve dört yenileme evreli terazzo tabanlı

özel yapılar, bu yapılardaki mimari öğeler boyut ve plan açısından Nevalı Çori'deki tapınağı hatırlatmakta, büyük bir olasılıkla aynı işlevi, "tapınak işlevi"ni görmektedir. Ana kaya düzleştirilerek terazzo öncesinde hazırlanmıştır. Kuzeybatıda iki metre derinliğinde iki oval mekân, ana kaya içine oyulmuştur. Bu oval mekanlardan birinde beş basamaklı merdiven ile 80 cm boyutunda koni biçimli sunak yer almaktadır. III evrede açığa çıkarılan duvarların Çanak Çömleksiz Neolitik A'ya tarihlenen yuvarlak evlere ait olduğu düşünülmektedir. Göbeklitepe'de T biçimli dikilitaşların uzunlukları 3 ila 5 m arasında değişmektedir, ağırlıkları yaklaşık olarak 10 tondur ve simetrik bir düzende yerleştirilmişlerdir.

Her çevrilen alanın merkezinde kendi başına iki adet dikme bulunur.

Bunlar kural olarak kendilerini çevreleyen dikmelerden daha kalındır ve üstün kalite özellikleri gösterirler; yüzeyleri özenle hazırlanmıştır ve her biri motiflerle dekore edilmiştir. Bazı figürlerin el; kol veya parmakları kopuktur. Dikmelerin antropomorfik anlamları bulunduğu açıkça ortadadır: Yatay ve dikey parçalar; sırasıyla insana benzeyen figürlerin kafa ve gövdesidir. Dikmelerin antropomorfik anlamları sağ ve solu, ön ve arka yüzü anlamaya yarar. Bazı dikmelerde ön yüzeyde, karında bir giysiye işaret ettiği düşünülen paralel çizgilerin olduğu dikkati çekmektedir. Kazı çalışmalarında şu ana kadar dört büyük dairesel planlı yapının (A, B, C, D) tamamen ortaya çıkarılmıştır diğer alanlarda kazı çalışmaları devam etmektedir. 2008 yılında D Yapısı çevresinde yapılan çalışmalarda

iki dikilitaş arasında türünde ilk örnek olarak tespit edilen kanal benzeri bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Bu yapının tabanı doğudan batıya doğru eğimli olarak yapılmıştır ki; bu sıvı ya da kum gibi maddelerin yapının dışından içine doğru aktarılmasını mümkün kılacak şekildedir

Yüzey araştırmasında ve kazıda ele geçen alet ve artıkların büyük çoğunluğu, kül renginin çeşitli tonlarına sahip iyi kalitede çakmaktaşıdan yapılmıştır. Yüzey toplamasında ele geçen tek vurma düzlemler ve şekilsiz çekirdeklerin aletlerin ilk yapım evresinde kullanılan çekirdek türü olduğu saptanmıştır. Endüstri çekirdek yenileme parçaları, tablaları ve sırtlı dilgiler ile temsil edilmektedir. Toplanan parçaların dörtte birini dilgiler oluşturmaktadır. Orak-bıçak olabilecek parçaların sayısı çok azdır. Belirgin alet olarak kazıyıcılar, kalemler, omuzlu dilgiler sayılabilir. 1995-96 kazılarında ele geçen çakmaktaşı malzeme üzerindeki ilk gözlemler, Çanak Çömleksiz Neolitik B evresine (PPNB) işaret et-

mektedir. X-RAY analizleri için Fransa Louvre Müzesi'ne gönderilen obsidienlerde yapılan analizler sonucu hammadde kaynaklarının çoğunlukla Kapadokya Bölgesi olduğu tespit edilmiştir.

Bazalttan satır, havan, öğütme taşı, ezgi taşı gibi yüzey buluntularının yanı sıra kazıda; kazı bezekli taş kap parçaları gibi bazalt ve kireç taşından çok zengin çeşitlemesi olan buluntular elde edilmiştir. İlginç buluntular arasında, düzeltilmiş yassı levha taşlar ve heykel parçaları sayılabilir. Bir tablasal levhaya yapılmış olasılıkla timsahı temsil eden bir sürüngen kabartması ile ağız açık, dişleri korkutucu bir şekilde betimlenen bir canavar kafası Göbekli Tepe'de yaşayan Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ toplumunun inançlarını yansıtan buluntulardandır.

Göbeklitepe'de bulunan hayvan kemikleri üzerinde yapılan paleozoolojik araştırmalarda 12.000 yıl öncesine ait geniş bir yabani hayvan tür yelpazesi belirlenmiştir. Evcilleştirilmiş türlere rastlanmamıştır. En sıklıkla tespit edilen hayvan türleri arasında ceylan, siğir, onaga, toy kuşu gibi Dicle-Fırat bölgesi faunasını oluşturan hayvanlar bulunmaktadır.

Bitki kalıntısı olarak, karbonlaşmış organik buluntuların yabani bir buğday türü olan Einkorn olduğu belirlenmiş ancak tahılın evcilleştirilmiş formuna yönelik bir bulguya rastlanmamıştır. Ele geçen yanmış organik kalıntılar tahıl ev-

cilleştirilmesinin ilk aşamaları hakkında ulaşılabacak veriler için önemli bir kaynak olarak görülmektedir.

Olağan dışı buluntuları ile dinsel/kutsal bir merkez olduğu kanısını uyandıran Göbeklitepe'nin; özellikle yontma taş alet endüstrisi örneklerine göre, Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'ın ilk ve orta evresine tarihlenebileceği ve şimdilik M.Ö. 10.500-8.600 yılları arasına konabileceği önerilmektedir. İlk yerleşmenin ne zaman başladığı sorunu güncelliğini korumasına karşın, son iskânın Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'dan önce sona erdiği kesindir.

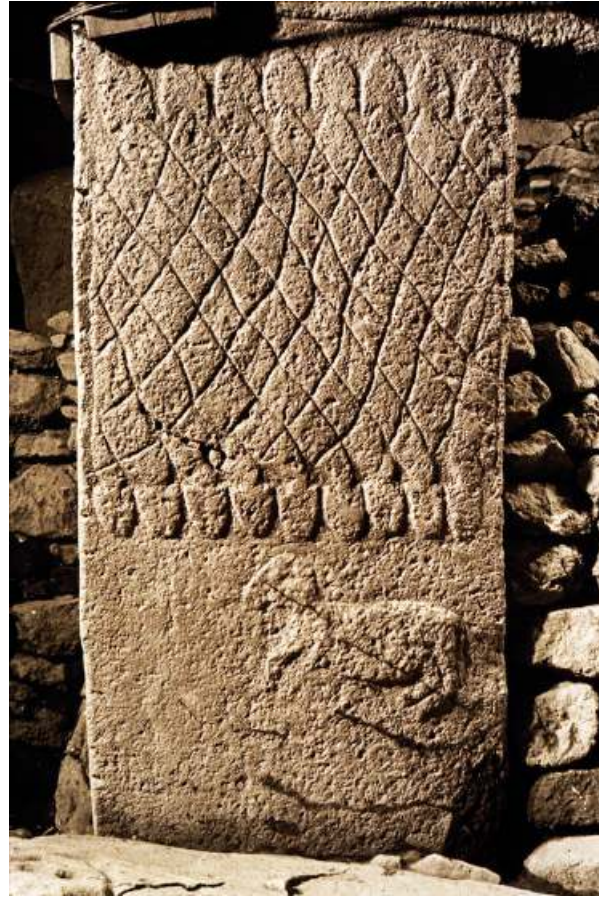
Göbeklitepe'de var olduğu sanılan kutsal alanın boyutları, bu yerin yöredeki dinsel faaliyetlerin en büyük merkezi olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Göbeklitepe bir yerleşme değildi. Sadece törensel amaçlar için tasarlanmış bir alandır. Ana özelliklerini antropomorfik megalitik dikmeler oluşturmaktadır. Megalitik yapıların yapımı için gerekli zaman, enerji, işçilik ve iş gücünün sosyal organizasyon ve

iş dağılımı açısından belirleyici olduğuna kuşku yoktur. Şimdiye kadarki yapılan çalışmalar sonucu Göbeklitepe'nin kült yapılarından oluşan özel bir buluşma merkezi olduğu tezini destekleyen verilere ulaşılmıştır.

Göbeklitepe yıllardır tarih derslerinde öğretilen "göçebe toplulukların tarımı öğrenerek yerleşik hayata geçtiği" tezini çürütmüştür. Yerleşik hayata geçişin çiftçilik ve hayvancılığın ortaya çıkışıyla birlikte gerçekleştiği düşünülürken, avcı ve toplayıcı toplulukların Göbeklitepe gibi dini merkezlerde sürekli olarak bir araya gelmelerinin sonucunda yerleşik hayata geçildiği görülmüştür. Kalabalık toplulukların ibadet merkezine yakın olma arzusu ve çevrede bu toplulukların ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde yeterli kaynak bulunmamasından dolayı insanlar tarıma yönelmişlerdir. Yani tarım yerleşik hayatı getirmemiş, dini mabetlerin etrafında kalma arzusu sonucunda yerleşik hayat tarımı getirmiştir.

Göbeklitepe Malta'da bulunan tapınaktan yaklaşık 6.500, Stonehenge'den 7.000 ve Mısır Piramitlerinden ise 7.500 yıl daha eskiye dayanmaktadır. Göbeklitepe'yi diğer anıtsal yapılardan farklı kılan en önemli özellik günümüzden 12.000 yıl önce inşa edilmesinin yanı sıra, alanda bulunan dikili taşların çok belirgin bir şekilde insanı sembolize etmesi, Neolitik dönem insanın gelişkin sembolik dünyalarını yansıtmaya, insanın yaratıcı dehasının üst düzeyde temsilcisi olması, alanda bulunan insan ve hayvan heykellerinin ve taş ustalığının günümüz heykeltıraşlarını ve sanatçıları kışkıracak düzeyde ustaca yapılmış olması ve en önemlisi de insanların bu ibadet alanını 1.000 yıllık bir kullanımdan sonra tekrar dönüş ve koruma duygusunu ön planda tutarak kendi elleriyle kapatmış olmasıdır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan çevre düzenleme ve peyzaj projesi 2015 yılında tamamlanmıştır. Söz konusu proje kapsamında yol çalışmaları, ziyaretçi karşılama merkezi, otopark, bilet gişesi yapılmıştır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı ve DOĞUŞ A.Ş. arasında imzalanan Göbeklitepe Destek Sözleşmesi kapsamında alanda mevcut birimlere ek

olarak ziyaretçi karşılama merkezi, canlandırma merkezi ve otopark yapımı tamamlanmıştır. Göbeklitepe Arkeolojik Alan çatı örtüsü projesi tamamlanmış olup kazılar sonucu ortaya çıkan eserlerin üzeri mebran bir çatı ile kapatılmıştır.

2011 yılından bu yana UNESCO Dünya Miras Geçici Listesinde yer alan Göbeklitepe 2018 yılı Temmuz ayında Bahreyn'de düzenlenen 42. Dünya Mirası Toplantısında Türkiye'den 18. Varlık olarak UNESCO Dünya Mirası Listesine alınmıştır. Ayrıca Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından Türkiye'de 2019 yılı "Göbeklitepe Yılı" olarak ilan edilmiştir.

UNESCO KALICI LİSTESİ'ne Girmeye Hazırlanan HARRAN'da 2018 Yılı Kazı Çalışmaları

Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
Harran Üniv. Fen-Ede.Fak. Arkeoloji Böl.
Harran Örenyeri Kazı Başkanı
monalbz@yahoo.com

HARRAN'DA 2018 YILI ÇALIŞMALARI

İnancın, bilimin, sanatın ve ticaretin merkezi Harran Antik Kenti'nde 2018 yılı, arkeolojik kazılar ve restorasyon, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin desteklediği kentsel tasarım çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın butik otel inşaatı ve Ulu Cami restorasyonu, Harran Kaymakamı'nın "Harran Mutfağı Evi", GAP Bölge Kalkınma İdaresi (BKİ) finansmanı ve Harran Kaymakamı iş birliğiyle yürütülen proje kapsamında yapımı devam eden "Gözlem Evi", Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın proje tanıtım toplantısı ve "Kadın Eğitim Evi" hazırlıkları gibi çeşitli konularla dolu dolu geçti. Bu yoğun çalışmalar, Harran Örenyeri'nin birkaç yıl içinde ziyaretçilerin uzun süre keyifli vakit geçireceği, geceyle konaklayabileceği, yaşayan canlı bir turizm yeri olmaya ve UNESCO'nun kalıcı listesine girmeye hazırlamaya ivme kazandı. Harran'ın bağlantı noktalarının olduğu turizm yolu güzergahında yer alan Han el Ba'rur Kervansaray'ında da restorasyon çalışmaları başladı.

Harran Örenyeri

Yaklaşık 4 km uzunluğunda elips şeklindeki şehir suruyla çevrili sur içinde 3-4m. kalınlığındaki tabakada Orta Çağ kalıntılarını barındırır. Bunlar M.S. 1272 yılında Mogollar tarafından yakılıp yıkılan sivil ve anıtsal yapılara aittir. Bu nedenle kazı yaptığımız yerlerde

genel olarak mekânlar bütün olarak gün ışığına çıkmaktadır. Oda eşyaları eğer saldırı öncesi başka yere götürülmemiş ise raflardan düştüğü şekilde bulunmaktadır; eli içinde olan havan, yiyecek dolu çömlekler, raflardan düşen üst üste kaplar. Nasıl ki Pompei şehrinin üzeri, Vezüv yanardağının külleriyle örtülmüş, Zeugma şehri Sasani ateşiyle gömülmüş ise Harran antik kenti de Moğolların yangını altında kaldığı için, şehir kalıntıları toprak altından bütün olarak çıkmaktadır. Bu trajik durum, kaçan, ölen veya esir edilip Mardin'e doğru götürülen o dönem Harranlıların şanssızlığı, biz arkeologların, bilimin ve turizmin şansı olarak değerlendirilmektedir.

Harran, Orta Çağ tabakası altında Roma, Grek; Höyük'de ise Demir

Çağı, Tunç Çağı ve Bakır-Taş kalıntılarını saklar. Geç Assur Dönemi'nde ve Orta Çağ'da Emeviler Dönemi'nde başkent, diğer zamanlarda da Diyar-ı Mudar'ın merkez şehri olan Harran, paganizmin olduğu kadar, Anadolu İslam mimarisi ve sanatının da en önemli yeridir. Bu nedenle, diğer çağ buluntularıyla birlikte, Harran'da Orta Çağ tabakasında yapılan arkeolojik kazılarda meydana çıkan yapılar ve küçük eserler de birçok yeni bilgiyi bize vermektedir.

ARKEOLOJİK KAZI ÇALIŞMALARI 2018

Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Harran Arkeoloji kazı ekibi olarak, tarihi kalıntıları Harran'ın üzerini bir yorgan gibi örten toprak al-

▲Foto1: Soyunmalık'ın güneybatıdan görünümü. Çarşı Hamamı. Harran 2018 Foto: M.Önal

▲ Fotoğraf 2: Sıcaklık'ın güneyden görünümü. Çarşı Hamamı. Harran 2018. Foto: M.Önal

▲ Fotoğraf 3: Su Yapısı'nın batıdan görünümü. Harran 2018. Foto: M.Önal

tından çıkarma çalışmalarımız bu yıl, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle, Ulu Camii'nin doğusunda, Kale-Saray'da ve Höyük'de olmak üzere üç ayrı yerde devam etti.

I. ULU CAMİİ'NİN DOĞUSU

Çarşı Hamamı: Bu alanda geçen yıllarda meydana çıkardığımız kalıntıların görseelliğini arttırmak için el arabası yolları kaldırıldı. Bu çalışma neticesinde Çarşı Hamamı'nın Soyunmalık (Fotoğraf 1) İliklik, Sıcaklık (Fotoğraf 2) Sıcak Su Deposu ve Külhan'ı tamamen görülebilir hale geldi. Yaklaşık 2 m. yüksekliğinde silindirik planlı olan külhanın üstünde yer alan iri metal kazanın yerinden sökülmüş olduğu görüldü. Benzer şekilde daha önceki yıllardaki kazılarda da hamamın sıcaklık bölümündeki metal muslukların söküldüğü tespit edilmişti. Bunların söküm işinin Harran'ı yakıp, yıkan Moğollar tarafından yağmalanma esnasında yapıldığı düşünülmektedir.

Kültürel Mirası Koruma Katkı Paketi'nden alınan destekle restoratörler tarafından yapılan çalışmada Çarşı Hamamı'nın konservasyon ve restorasyonu tamamlandı. Bu çalışma neticesinde hamam bütün bölümleriyle gezilebilir hale gelmiştir.

Su Yapısı: Şadırvanlı Avlu'nun güneybatısında geçen yıl kısmen meydana çıkarılan Su Yapısı'nda 8.5m. derinliğe inildi (Fotoğraf 3). Bu su yapısı iki bölümlü olup alt katı 3 m çapında oval planlı tuğla örgü, üst yapı ise dikdörtgen planlı kesme taş örgülüdür. Doğu ve batı duvarlarda 2,20 m yük. ve 2,20 m genişlikte simetrik kemerler yer almaktadır. Kuzey ve güney duvarlarda ise yine simetrik olarak tasarlanmış duvar boyu yükselen 4,20 m yükseklikte içbükey kavisli çark yuvası yer alır. Günümüz yapı kalıntılarında kuzeydeki Şadırvanlı Avlu'ya yönelen kanallar bugüne kadar yerli yerinde (in situ) korunagelmıştır. Yapı içerisindeki suyun yukarı çıkarılması ile ilgili bugüne kadarki tespitler ve özel tasarımlı

yapı, suyun dişli çarkı döndüren ve hayvan gücü ile çalışan sistemle çıkarılarak kuyunun kuzeydoğusunda bulunan Şadırvanlı Avlu'ya, güneyinde bulunan imalathanelere ve batısında bulunan parfümeri kompleksine ve Ulu Camii'nin içindeki şadırvanın su ihtiyacını sağlamıştır. Farklı yönlerdeki kanallara su veren bu su yapısı bir dönem maksem (suyun dağıtıldığı su deposu) olarak da kullanılmış olmalıdır. Muhtemelen Cullap Çayı'ndan su dolaplarıyla (çark) yukarıya kaldırılan su, kanal ve künk hatlarına verilerek Harran sur içindeki su terazilerine ulaşmaktaydı. Buradan da maksem ve kuyulara suyun dağıtımı yapılmaktaydı. Harun el-Reşid devrinde Harran'ın su ihtiyacını karşılamak için Cullap suyundan şehre uzanan bir kanalın onarıldığı ifade edilir.

Şadırvanlı Avlu: Çarşı Hamamı'nın güneydoğusunda, ortasında pembe mermer sütunların çevrelediği dairevi şadırvan olan dikdörtgen bir avlu yer alır. Bu avlunun etrafında yan yana yapılan dikdörtgen planlı umumi helalar bulunur. Bu avlu hem Ulu Camii'nin servis kapısına, hem de Çarşı Hamamı'na birer koridorla bağlanır. Şadırvanda yapılan çalışmalarla abdest alınan sert kireçtaştan yapılan kanallar daha fazla görünür hale getirildi (Fotoğraf 4). Ayrıca, kuzey ve batısında yapılan kazı çalışmalarında çok sayıda hela meydana çıkarıldı. (Fotoğraf 5) Düzgün kesilmiş taşlarla yapılan helalar arasında ince tuğlalarla örülmüş perde duvar bulunur. Helalardaki küçük su havuzları ile su kanalı arasında da sığ su kanalı bulunur. Su kanalında metal musluk izleri belirgindir. Tuvaletlerin altında büyük kanali-

▲ Fotoğraf 4: Şadırvanın doğudan görünümü. Harran 2018. Foto: M.Önal

Fotoğraf 5: Şadırvanlı Avlu'nun doğudan görünümü. Harran 2018. Foto: M.Önal

zasyon mevcuttur. Şadırvanlı Avlu'daki bu tuvaletler İslam Dönemi'nin Anadolu'daki ilk umumi tuvaletleridir. Bunlar Yunan ve Roma umumi tuvaletlerinden (latrina) farklı olarak, mahremiyet esas alınarak, kişilerin birbirini göremeyecek şekilde araları ince duvarlarla örülmüştür.

Miskçi Dükkanı (Parfümeri): Miskçi Dükkanı'nın depo-işlik odasında

Fotoğraf 6: Kürevi Konik Kaplar bulunurken, Miskçi Dükkanı. Harran 2017. Foto: İ.Azak.

kazı çalışmaları yapıldı. Bu çalışmalarda bu yıl da kürevi konik kaplara rastlanıldı. Hoş koku kabı işlevinde olan Kürevi konik kaplar, iyice pişirilmiş olup, sık dokulu kalın ve sert hamurludur. Ağız silindirik küçük delikli, kısa boyunlu, kürevi konik gövdeli ve sivri diplidir (Fotoğraf 6-7). Taş gibi sıkı hamurlu ve kalın cidarlı olmasıyla oldukça sağlamdır. İçindeki sıvının korunması ve uzun mesafeli ticaret yollarında kırılmaması için kalın ve sert cidarlı yapılmıştır. Bazılarının içi de sıvıyı korumak için sırlanmış veya astarlanmıştır. Dış yüzleri su damlası, bitkisel ve geometrik desenlerle bezelidir. Anılan kaplar bazı bilim insanı tarafından el bombası, civa kabı, kandil ağırlığı v.b. olarak da adlandırılmaktadır. Ama yaptırdığımız analizlerde anılan mekânlarda her-

Fotoğraf 7: Kürevi Konik Kap (Koku Şişesi). Harran 2017. Foto: M.Önal

hangi bir yanıcı, patlayıcı bir maddeye ve civa'ya rastlanılmadı. Ayrıca anılan kapların bazısının içi sırlı ve astarlıdır. El bombası olarak patlatılacak bir kabın içinin sırlanmaması ve astarlanmaması, dış yüzünün yoğun bezememesi ve boyanmaması gerekir. Anılan Miskçi Dükkanı'nda 300 den fazla kürevi konik kap (koku kabı) bulundu. Bu miktar bu güne kadar bir kazıda bulunan en fazla sayıdır.

Bu odada kürevi konik kaplarla birlikte pişmiş topraktan yapılan sert hamurlu silindirik gövdeli şişeler de bulundu. Bunların birinin üzerinde birbirine dolanmış ejder formunda yılan figürleri görülür (Fotoğraf 8). MS. 12. yüzyıla tarihlediğimiz bu şişenin her iki tarafında üstü çizgi desenli yaprağı andıran oval kabartmalar arasında baskı tekniğinde yapılan çiçek rozeti ile sahnenin dört köşesinde üçgen desenleri yer alır. Gövdenin dört farklı yönüne kalıp baskı tekniğinde yapılan bu figürlerin ilaçla, şifayla ilgili olduğu düşünülmektedir. Selçuklu Dönemi'nde yapılan Darüşşifa ve Maristan gibi sağlık kuruluşlarının kapılarında veya duvarlarında sağlık sembolü olarak yılan betimleri görülür. Bunlardan biri Kayseri'de Gevher Nesibe Darüşşifası'nın Taç kapısında, diğer bir yılan/ejder betimi ise Çankırı'daki M.S. 13. yüzyıla tarihlenecek darüşşifada görülmektedir. Harran'da bulunan eserimizdeki bir birine dolanan yılan betimi de Selçuklu Dönemi bu yılan/ejderlere kısmen ben-

Fotoğraf 8: İlaç şişesi. Harran 2018. Foto: S.Mutlu.

zemektedir. İbn-i Şeddad, Harran şehir surunun Su Kapısı üzerinde bakırdan yapılmış iki yılan tilsiminin rivayet edildiğinden bahsetmektedir.

Tunç Çağı'nda M.Ö.3. binde Harran'ın çevre illere sağlık hizmeti verdiği çivi yazılı tabletlerde geçiyor. Ay Tanrısı Tapınağı'nda da tıp ve şifa bilgisiyle donatılan rahip ve rahibeler bulunmaktaydı. M.S. 8. yüzyılın ilk çeyreğinde Tıp Bölümü'nün Emevi Halifesi Ömer b. Abdülaziz tarafından İskenderiye'den Harran'a getirildiği biliniyor. İbn-i Şeddad Harran'da 4 okulun varlığını, İbni Cübeyr'de Harran'da iki hastane olduğunu belirtiyor. Orta Çağ'da Harran birçok bilim insanı yetiştirmiştir. Cabir b. Sinan el Battani, Sabit b. Kurra, Endülüs'e göç eden Harranlı tabip Yunus v.b. Harran'ın yetiştirdiği bilim insanlarından bir kaçıdır.

Harran'ın Miskçi Dükkanı'nda kozmetiğin yanında ilaç da imal edilmiş olmalıdır. Anılan dükkân ve imalathane, Orta Çağ'da kozmetik ve eczacılığın yapıldığı ve ürünlerinin şişelenerek satıldığı bilinen ünik örneklerdir.

Restorasyon Çalışmaları: Bu yıl Harran Ulu Camii'nde uzun yıllardan sonra restorasyon ve konservasyon çalışmalarına da başlanılmış olup, devam etmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından maddi olarak desteklenen bu çalışma, caminin mevcut kalıntılarının konservasyonu ve ziyaretçi güzergâhının yapıma işini kapsamaktadır. Bu çalışma tamamlandığında ziyaretçiler caminin güneyindeki höyükten kalıntıları uzaktan seyretmeyecek, kazı alanımızda meydana çıkardığımız, Maksem, Miskçi Dükkanı, Şadırvanlı Avlu, Çarşı Hamamı, Doğu Çarşısı ve Tonozlu Yol Çarşısı'nı göerek doğu kapısından Ulu Camii'nin avlusuna girecektir. Rumi, bitkisel ve geometrik desenlerden oluşan Anadolu'nun en zengin taş süslemeli camisini görmenin sevinci yaşanacaktır.

II. HARRAN HÖYÜK

Harran Örenyeri'nin merkezinde yaklaşık 25 m. yüksekliğinde büyük bir höyük yer alır. Yapılan kazı çalışmalarında tarihinin M.Ö. 6. bine kadar uzandığı anlaşılan höyük, Tunç Çağı ve Demir Çağı saraylarını, Ay Tanrısı Sin'in Tapınağı'nı ve Hz. İbrahim'in yaşadığı evi de saklamaktadır. Geçen yıl

Fotoğraf 9: Kazı çalışmasından görünüm. Harran Höyük 2018. Foto: M.Önal

Fotoğraf 10: Çivi yazılı tuğla parçası. Harran Höyük 2018. Foto: M.Önal

yaptığımız kazı çalışmasında Tunç Çağı'na ait yaşam mekânları (Fotoğraf 9) ile kadın ve bebek gömüsüne rastlanıldı. Ayrıca, Demir Çağı tabakasında Ay Tanrısı Sin Tapınağı'na adanan çok sayıda çivi yazılı tuğla (Fotoğraf 10) ile bir adet de çivi yazılı tablet bulundu.

Harran'ın ve bölgenin bilgi deposu durumundaki höyükte devam edecek arkeolojik kazı çalışmalarında çok sayıda bilgiye ve olağanüstü güzelliğindeki sanat eserlerine ulaşılabilecektir.

III. KALE – SARAY

Saray Hamamı:

Kale-Saray'ın ikinci katında yapılan kazı çalışmalarında bir hamam meydana çıkarıldı. Doğu-batı doğrul-

tusundaki hamamda sırasıyla Soğukluk, Soyunmalık, İliklik, Sıcaklık odaları ile Sıcak Su Deposu ve Külhan bulunur. Saray, MS 12. yüzyılda kaleye dönüştürülürken, güney beden duvarıyla Saray arasındaki doğu-batı doğrultusundaki dikdörtgen alana bu hamam inşa edilmiştir. Hamam, bütün odaları, tonoz ve kubbeleriyle genel olarak sağlam günümüze gelmiştir.

Soğukluk sekizgen planlıdır (Fotoğraf 11). Duvarları düzgün kesme blok taş, yer yer korunmuş tahrip olan kubbesi tuğla örülmüştür. Bu mekânda bir çeşme ve bazalt havuz yer alır. Sekizgen kollarında tuvalet ve çamaşır yıkama yerleri de bulunur. Tabanı düzgün kesilmiş taş döşelidir.

L planlı Soyunmalık'da taş sekiler mevcuttur (Fotoğraf 12). Sekilerin al-

▲ Fotoğraf11:Soğukluk'un batıdan görünümü, Saray Hamamı.Harran 2018. Foto: M.Önal

▲ F.12: Soyunmalık'ın güneyden görünümü, Saray hamamı. Harran 2018. Foto: M.Önal

▲ F13: 1 Nolu Sıcaklık'ın doğudan görünümü, Saray Hamamı. Harran 2018. Foto: M.Önal

tında sivri kemerli pabuçluk nişleri görülür. Bu mekânda yıkanacak kişiler soyunmakta ve dinlenmekteydi. Ayrıca bu odada çeşme ve taş tekne de mevcuttur. Bu mekânda bulunan kazıyıcı, delici v.b. metal tıp aletleri, bir dönem Soyunmalık'da yaralı askerlere cerrahi müdahale edildiğini de düşündür-

mektedir.

Sıcaklık ile Soyunmalık arasında dikdörtgen planlı İlıkık bulunur. Bu İlıkık'ta da taş seki vardır. Üst örtüsünün tuğla örülü aynalı tonozu yer yer korunmuştur. Bu mekânda vücudunu sıcaklığa alıştıran kişi Sıcaklık'a geç-

mekteydi. Sıcaklık 2 adettir. İlki yıldızvari altıgen merkezi planlı (Fotoğraf 13), diğeri dikdörtgen planlıdır. Her ikisinin de üstünü örten tuğla örülü kubbelere kısmen korunmuştur. Duvarda, zeminden 0.80 m. yüksekte çift sıra künk hattı yer alır (Fotoğraf 14). Bu künkler duvar içine yerleştirilmiştir. Bunlar sıcak ve soğuk su hatlarıdır. Kurnaların tam hizasında, bu künklerde musluk delikleri mevcuttur. Duvarlar içerisine dik yerleştirilen künklerin bazısının cehennemlikteki sıcak havanın duvarlarda dolaştırılması için bazıları da tüteklik olmalıdır. Sivri kemerli eyvanlarda taş kurnalar mevcuttur. 1 Nolu Sıcaklık'ın batı nişinde taş tekne yer alır. Hem kurnalarda hem de teknedeki suyla yıkanılmaktaydı. Oda tabanı taş döşelidir. Kırk bir taban döşemesi altında ızgara cehennemlik (hipokaust- hypocaust) görülür. Yıkanan kişi daha fazla sıcaklık isterse külhan bitişiğindeki 2 Nolu Sıcaklık'a geçmekteydi.

Sıcaklığın bitişiğinde dikdörtgen planlı Sıcak Su Deposu bulunur (Fotoğraf 15). Dikdörtgen planlı, sivri tonozlu bu odanın tam merkezinde dairevi şeklinde kazan boşluğu vardır. Metal kazanı günümüze ulaşmamıştır. Kazan boşluğunun kuzeyindeki duvarda kazanın suyunu sağlayan bir künk, batısında yan yana duran künkler ise kazandan sıcak suyu hamamın Sıcaklık bölümüne taşımıştır.

Sıcak Su Deposu'nun altında Külhan bulunur. Üstündeki kazanı ısıtmaya yarayan silindirik gövdeli ateş yerinden oluşur. Odun konulan kapısı doğudandır. Dairevi planlı külhan Sıcak Su Deposu'na kadar silindirik gövdeli boşluk şeklinde 2 m. kadar yükselir. Batısında cehennemlik sistemine (hipocaust) sıcak hava sağlayan kanal bulunur. Gövdesi en altta 1.32 en üste ise 1 m. genişliğindedir. Tam üst kısmında olması gereken metal kazanı günümüzde görülmemektedir. Kazanı yağmacılar tarafından çalınmış olmalıdır.

Üçüncü katının tabanı yaklaşık 12 m. yükseklikte olan Kale-Saray'ın sürekli akan suyu mevcuttu. Bu suyun bir kısmı da künk hatlarıyla hamama verilmekteydi. Bu kadar yükseğe suyun çıkarılması 10-15 m. çapındaki su dolaplarının (su çarkı) kullanılmasıyla

Fotoğraf 14: Kurna ve künk hatlarının görünümü, Saray Hamamı, 2 Nolu Sıcaklık. Harran 2018. Foto: M.Önal

mümkündür. Su kemerlerine su aktaran ahşap su dolapları günümüzde de Suriye'nin kenti Hama'da görülmektedir. Benzer su dolapları da Harran şehir surunun yaklaşık 200 m. kuze-yinden geçen Cullap Çayı'na kurulmuş olmalıdır.

IV. Çalışmalara Destek veren kuruluşlar ve Çalışma Ekibi

Harran Örenyeri 2018 yılı arkeolojik kazı çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, DOSİM ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yatırım Bütçesi'nin maddi katkısıyla, Kültürel Mirası Koruma Katkı Payı'ndan alınan destekle, Şanlıurfa Valiliği İŞKUR, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin servis ve işe katkılarıyla, Harran Kaymakamlığı, Harran Belediye Başkanlığı'nın kazı evi tadilatı desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlü-

ğü, Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü ile Şanlıurfa Müze Müdürlüğü kazımıza her konuda destek olmuşlardır.

Harran Örenyeri kazı çalışmalarına, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle, Harran Arkeoloji kazı ekibimizden Kazı Başkan Yardımcısı Arş.Gör. İrem MUTLU, Dr.Öğretim Üyesi Seçil ÜNEY, Dr.Öğretim Üyesi Cennet Pişkin AYVAZOĞLU, Doç.Dr. Mahmut AYDIN, Prof.Dr. Abdullah EKİNCİ, Öğr. Gör. Semih Mutlu, Arş.Gör. Muharrem ORAL, Arş.Gör. Özgür MARANGOZ, Arş.Gör. Sevcan ÖLÇER, Arş.Gör. Fatih YILMAZ; Arkeologlar Gülperi EKİNCİ, İsa AZAK, Rahime Selim, Ümmügülsüm GENTİR, Emine ATAŞ, Ayşegül ASLAN, Sedat AKIL, Gurbet HANALP, Fuat ERHAN, Güneş KAÇAK, Emine KARATOPRAK, Jiyan ÇALIK, İbrahim Yılmaz; Sanat Tarihçi Ruhan KILIÇ; Restoratörler M. Rahim YILDIZ, İsmail ASLAN, Erdoğan YILDIZ ve Orhan KAYAR, 83 İŞKUR elemanı ve 32 arkeoloji öğrencisiyle (Ayşegül ÇELİK, İshak TEMELLİ, Medine TUTAL, Zehra ALDENİZ, Rabia UYGUR, Fatma ASLAN, Hasan ŞAHİN, Abdullah AY, Ramazan KILIÇ, Deniz UYSAL, Makbule SÜZEN, İbrahim ÇAĞATAY, İsmail KAYA, Buşra YILDIRIM, Şükran CİHAN, Mahmut ŞENGEL, Mustafa Hüseyin BİRDEN, Esengül SOĞAN, Mahmut KIZILELMA, Ekrem BAŞKALE, Zeliha ALKAN, Havvagül ÇELİK, Yunus KARAKUŞ, Fatma Zehra IŞIK, Rukiye ÖZYURT, Şükran TUTAMAN, H.Kübra ÖZBERBER, Fatma ÇELİK,

Fotoğraf 14: Kurna ve künk hatlarının görünümü, Saray Hamamı, 2 Nolu Sıcaklık. Harran 2018. Foto: M.Önal

Gülnur TÖREN, Dilara YURT, Mehmet Salih DEMİREL, Mustafa ALKAÇ) yapılmıştır. Kazı Çalışmalarına Bakanlık Temsilcisi olarak Şanlıurfa Müze Müdürlüğü Uzmanı Abdullah TAŞ ve Ömür KESKİNKAN katılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ekinci A., Harran Mitolojisi ve Tarihi, Şanlıurfa 2008: 1-194.
 Ettinghausen R. 1965. The Uses of Sphero-Conical Vessels in the Muslim East. Journal of Near Eastern Studies 24 (3), 218-229.
 Gök-Gürhan S., "Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri" Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, ed. Öney G., Çobanlı Z., Ankara 2007: 157-172
 Önal M., "Harran Örenyeri 2014 yılı kazıları" Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi, Yıl 8, Sayı 22, Ocak 2015: 3-6.
 Önal M., "Harran 2017 Yılı Çalışmaları" 40. Kazı Sonuçları Toplantısı (2019): (baskıda).
 Önge M.Y., Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları, Ankara 1995: 1-312.
 Rice D.S., "Medival Harran" Anatolian Studies II, 1951: 36-84
 Şeşen R., Harran Tarihi, Ankara 1996: 1-135.
 Yardımcı N., "1985 Harran Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara 1986: 273-296.
 Yardımcı N., Mezopotamya'ya Açılan Kapı Harran, İstanbul 2007.

Urfa Sadât-ı Kirâmın Ahkâm Defterlerine Yansıyan VERGİ ŞİKÂyetLERİ

Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER
Harran Üniversitesi
Fen Ed.Fak. Tarih Bölümü
meuner@gmail.com

Max von Oppenheim / 1911

Makaleyi tasarlararken Rakka Ahkâm Defterlerinde geçen Urfa'daki Sadât-ı kirâm ile ilgili bütün hükümleri değerlendirmeyi düşünmüştüm. Ancak defterleri inceleyip hükümleri transkribe ettikten sonra bunun bu yazı hacmine sığmayacağı anlaşıldı. Bütününü başka bir çalışmaya bırakıp, şimdilik sadece Sadât-ı kirâmın vergi şikâyetlerini içeren hükümleri değerlendireceğim. Kaynaklarımız 1742 tarihinde başlayıp 1873 tarihine kadar gelen Rakka Ahkâm Defterleridir. Defterlerin tanıtımına girmeden şunu söylemek gerekir: Defterler her ne kadar yaklaşık yüz otuz yıl gibi uzun bir süreyi kapsıyor gibi görünüyorsa da bütün yıllara ait olaylar dizisi mevcut değildir. Onun için olaylar dizisi ortalama yetmiş seksen seneyi kapsamaktadır. Elimizde bu tarihlere ait şehrin şer'iyye sicilleri olmadığı için o senelere ait bütün olaylar mahallinde çözüldü merkeze hiçbir olay intikal etmedi diyebilme şansımız yok. Peki ne yapacağız. Makalede takip edeceğimiz yol kaynaklarımızın elverdiği ölçüde Urfa'da Sadât-ı kirâmın merkeze, İstanbul'a yansıyan vergi şikâyetlerini ele alacağız. Başlıkta ve metin için Seyyidler ve Şerifler ye-

rine "Sadât-ı kirâm" ifadesini kullandık. Bunu şöyle izah edeyim: EVELA, seyyidin çoğulu "sadat"ın, soyu temizler ve şerefliiler anlamına gelen "kirâm" ile güzel bir terkip oluşturmaları, ikincisi kaynaklarımızın dilinden gelen bir aşinalıktan dolayıdır. Zira seyyid ve şeriflerle ilgili hükümler hep "Sadât-ı kirâm"dan diye başlıyor. Ayrıca tarih boyunca seyyid ve şerif zaman zaman birbirlerinin yerine kullanıldığını da göz önünde bulundurarak "Sadât-ı kirâm" kavramının hem seyyidler hem de şerifleri kapsamaktadır. Ancak yine de seyyid ve şerif tanımlarıyla yazıya başlamak uygun olacaktır.

Şerif sözlükte yükselmek, üstün olmak, soylu ve asil anlamlarına gelip çoğulu şürefa ve eşraftır. Asaleti ve sosyal durumları yüksek olan veya memleketin tanınmış büyük ailelerine ve bunlara mensup olanlara eşraf denilmiş ve günümüzde de az da olsa aynı anlamda kullanılmaktadır. İslâmiyet'ten önce Harem-i şerifin hizmetlerini gören ve Kureyş kabilesinin ileri gelenler için de şerif unvanı kullanılmıştır(1). Ancak İslâmî literatürde Hazreti Hasan soyundan gelenlere şerif denildiği herkesçe malumdur.

Seyyid sözlükte efendi, bey, önder, sahip, faziletli, kerim anlamlarına gelir. Seyyid ifadesi de şerif gibi İslâmiyet'ten önce kullanılmaktaydı. Kabile reislerine seyyid veya şeyh deniliyordu. Seyyid unvanı Hazreti Hüseyin soyundan gelenlere verilmiştir. Günümüzde aynı anlamda kullanılmaktadır.

Hazreti Peygamberin torunları Hazreti Hasan ile Hüseyin vasıtasıyla devam eden soyundan gelenler için seyyid ve şerif tabirleri kullanılarak bunların toplum içerisinde hor görülmesi, incinmemesi ve kendilerine olan saygının sarsılmaması bütün İslâm toplumlarında temel prensip olmuş ve yüzyıllardan beri süregelmiştir. Seyyid ve şerif kavramlarının tarihi sürecini bu konuda yazılmış eserlere(2) bırakıp, konumuza başlayalım. Ancak konumuza daha rahat anlaşılır hale getirmek için özelde Urfa seyyid ve şeriflerine geçmeden önce bunların Osmanlı Devleti zamanındaki konumlarını belirtmemiz gerekmektedir.

Osmanlı Devleti toplum için uygun gördüğü sosyal politika, toplumun sosyal barışı ve düzeninin sağlanması açısından, toplumun her fer-

dini devletin izlediği politikaya uygun sosyal bir mevkide tutmaktı. Sosyal hayatın sağlıklı işlemesi için toplum iki büyük sınıfa ayrılmıştı. Bu iki sınıflardan birincisi, saltanat berâti ile padişahın kendilerine dinî veya idarî yetki verdiği kişilerden oluşan ve sarayda görev alanları, mülkî memurları ve ulemayı da kapsayan yönetenler yani askeri sınıf; ikincisi ise, yönetime hiçbir şekilde katılmayan ancak vergi veren ve değişik din ve milletlere mensup yönetilenler yani reaya sınıfı idi(3). Askeri sınıf ümera ve ulemeden oluşuyordu. Emirler demek olan ümera, devlet hizmetlerini yürüten, kapıkulu, sipahi, subaşı, sancakbeyi, beylerbeyi vesairenden oluşuyordu. Alimler demek olan ulema ise, kadı müderris, müftü, kâtip vesairenden oluşan grubu teşkil ediyordu.

Osmanlı toplumunda yukarıda bahsedilen temel iki sınıf dışında bir "istisna" olarak duran bir grup vardı ki toplum katmanlarının hemen hemen hepsinde yer alıyorlardı. Tüccar, çiftçi, musikişinas, müderris, kadı vs. Onları bir araya getiren tek özellik doğumla elde ettikleri asil nesepleridir. Bunlar bu malkalenin de konusu olan Seyyid ve Şerifler ya da yaygın unvanlarıyla "Sadât-ı kirâm" idi.

İslâm toplumlarında her dönemde Sadât-ı kirâm'a saygı gösterildiği gibi, bunların işlerini görmek üzere yine bunlardan içinde kendilerine bir yönetici tayin edilirdi. Buna Nakibüleşraf, müessese olarak Nakibüleşraflık deniliyordu. Bu müessese Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Osmanlılar tarafından da benimsenmiş ve daha Yıldırım Bayezid zamanında Nakibüleşraflık kurulmuş ve Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar da devam etmiştir. Nakibüleşraf Sadât-ı kirâm'dan olduğu gibi aynı zamanda ilmiye sınıfına mensup kişiler arasında seçilmiştir.

İstanbul'da ikamet eden Nakibüleşrafın işleri çok yoğun değildi. Ancak yine de kendine özgü bir teşkilatı vardı. Nakibüleşraflık makamı, Sadât-ı kirâm'ın işlerine bakar, neseplerini kayıt altında tutar, doğum, ölümlerini deftere kaydeder, onların toplum nezdinde küçük düşürücü hallere düşmekten alıkoyar yine kendilerine uygun olmayan mesleklerde çalışmalarına müsaade etmezdi. Haklarını korur, ganimetten hisselerine düşeni

dağıtır, kadınların dengi olmayanlarla evlenmelerine engel olurlardı(4). En önemli ve zor görevleri ise sahte seyyidler tespit ederek hüccetlerini iptal etmektir. Sadât-ı kirâm'ın elindeki hüccete Siyadet Hücceti-i denilirdi. Kişilerin seyyid olduğunu ispatlayıp Sadât-ı kirâm grubuna dahil eden Siyadet Hücceti hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

Hüccet, delil, belge, senet anlamına gelir. Osmanlı literatüründe şer'i mahkemeler tarafından verilen ilâmdan farklı olarak hüküm içermeyen; sadece kadı huzurunda iki tarafın anlaşmaya vardıklarına dair kadının onayını içeren bir belgedir(5). Siyadet hüccetleri iki nüsha olarak düzenlenirdi. Düzenlenen Siyadet Hücceti siyadetini ispatlayan seyyide verilir ve hüccette geçen ifadeler aynen nakibüleşrafın tuttuğu sâdât defterine kaydedilirdi. Seyyidlerin şecere tespitleri yapıldıktan sonra isimleri, siyadet veya şerafet silsileleri, çocukları, ahval, ahlâk ve ikametgahları nakibüleşraf tarafından "Nakibüleşraf Defteri" denilen kayıt defterlerine yazılır ve hüccetlerinin sonunda diğer bütün belgelerde olduğu gibi, hüccetin verildiği tarih gün, ay, yıl yazılarak, şuhudu'l-halde "seyyidlik davasına" şahidlik eden ve aynı zamanda seyyidlerle ilgili bilirkişi vazifesi gören seyyid ve şeriflerin isimleri, baba adları ve ikamet mahalleri de belirtilirdi(6).

Nakibüleşraflık kurumunun İstanbul dışında eyalet, sancak ve kazalarda nakibüleşraf kaymakamları denilen elemanları vardı. Merkezde Nakibü-

leşraflık makamı tarafından görevler taşrada bu görevleri bunlar yerine getirirlerdi(7). Nakibüleşraf kaymakamları buldukları yerlerde halk arasında sevilen, itibarlı seyyid ailelerden seçilirdi. Nakibüleşraf kaymakamların başta gelen görevleri kendi bölgesindeki müteseyyidleri seyyidlerden ayırmaktı. Onun için seyyidler teftiş etme yetkileri vardı. Cezalandırılması gereken seyyidler mahalli idarecilere bırakmayıp kendileri ilgileniyorlardı. Ancak Nakibüleşraf kaymakamlarının Siyadet Hüccetini verme yetkileri yoktu(8).

Tarih boyunca İslâm toplumlarında Sadât-ı kirâm daima birçok imtiyazlara sahip olmuştur. Bunların bilinen tarihi sürecini girmeyeceğim ancak ilk imtiyazın ne zaman ve kimin tarafından verildiğini de belirtmeden geçemeyeceğim. Kaynaklar Sadât-ı kirâm'a ilk imtiyazın Halife Hazreti Ömer zamanında verildiğini gösteriyor. Şöyle ki, Hazreti Ömer halife olduğu dönemde Bedir Savaşı'na katılanların çocuklarına ikişer bin dirhem tahsis ederken, Hazreti Hasan ile Hazreti Hüseyin'e beşer bin dirhem tahsis etmiştir. Bu durum Sadât-ı kirâm'a verilen imtiyazların ilki olmuş ve temelini oluşturmuştur(9).

Osmanlı Devleti zamanında da Sadât-ı kirâm birçok imtiyazlara sahipti. Aşağıdaki olaylarda da görüleceği üzere bu imtiyazlar Sadât-ı kirâm ile mahalli yöneticileri ve reayayı zaman zaman karşı karşıya getirmesine sebep de olmaktadır. Bu imtiyazların başında iktisadi imtiyazlar gelmekteydi, bunu askerlikten muafiyet, hu-

kuki imtiyazlar ve kılık kıyafet konusunda kendilerine tanınan imtiyazlardı. Ancak bunlar hakkında çok kısa bilgi vermekle yetineceğiz.

Sadât-ı kirâma tanınan imtiyazlar denince ilk akla gelen ekonomik imtiyazlardır. Bunlara tarih boyunca neseplerine hürmeten hiçbir zaman mağdur edilmemişlerdir. Osmanlı Devleti zamanında da aynı durum devam etmiş, ihtiyaç sahibi olan Sadât-ı kirâma gerektiği zaman devlet onlara maaş bağlamış, vakıflardan yararlandırmıştır(10). Sadât-ı kirâm fakir de olsa kendilerine zekât verilmezdi ancak ganimetlerden kendilerine hisse ayrılırdı ve daha değişik şekillerde maddi destek sağlanırdı. Sadât-ı kirâm'a tanınan ekonomik imtiyazlar içinde vergi muafiyeti dikkati çekmektedir. Osmanlı Devleti devrinde Sadât-ı kirâm için vergi muafiyeti I. Murad zamanında uygulanmaya başlamıştır. Daha sonraki tarihlerde tahrir defterlerinde ve kanunnamelerde Sadât-ı kirâm'ın bütün "avarız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiye" den muaf olduklarına dair kayıtlar bulunmaktadır(11). Bu durumda Osmanlı toplum tasnifine göre Sadât-ı kirâm'ın askeri sınıf sayıldığı sonucuna da çıkmaktadır.

Sadât-ı kirâma tanınan imtiyazlardan biri de hukuk alanında idi. Ancak bu, ekonomik alandaki muafiyetler ve imtiyazlar gibi çok geniş çaplı olmadığı anlaşılıyor. Zira İslâm hukukunda hiçbir fert, sınıf ya da gruba diğer fertlere karşı herhangi bir ayrıcalık tanımamıştır. Aksine İslâm hukuku herkesi dini ve hukuki sorumluluklar karşısında eşit saymıştır. Yani ırk ve sınıf ayrılığı, zengin ya da fakir olmak gibi değerler şeriat önünde bir anlam ifade etmezdi. Bu durumun Sadât-ı kirâm için de geçerli olduğu bilinmektedir. Geriye yargılama safhasında bazı imtiyazların olduğu kalmaktadır. Sadât-ı kirâm kanun ve adetlere aykırı bir davranışta bulunduğu zaman olay İstanbul'da yaşanmışsa nakibüleşraf eyalet, sancak ya da kazada ise nakibüleşraf kaymakamları tarafından ceza verilirdi. Bütün mahkemelerde davacılar arasına Sadât-ı kirâm bulunduğu takdirde bunların davalarına diğerlerinden önce bakılırdı(12). Osmanlı Devleti'nde Sadât-ı kirâm kanunlara karşı eşit ancak yargılama ve cezalandırma safhasında toplum içindeki saygınlıklarının zedelen-

memeleri için bir takım imtiyazlara sahip olmuşlardır. Ancak Sadât-ı kirâm'a gösterilen hürmet ve saygı onların suç ya da kabahatlerini göz ardı edilmesine sebep olmamıştır(13).

Osmanlı Devleti'nde toplumun birçok grubu yerine getirdikleri çeşitli hizmetler karşılığında askerlikten muaf tutulmuştu. Bunlar, padişah beratıyla görev atanmış müezzin, imam, müderris, vakıf görevlileri, İstanbul'da doğmuş olanlar ve daha başkaları. Sadât-ı kirâm da askerlikten muaf olan gruplar arasında yer alıyordu.

Son olarak Sadât-ı kirâmın kılık kıyafet ve kullandıkları renkten de bahsedip asıl konuya geçeyim. İslâm dünyasında erken dönemden itibaren Sadât-ı kirâma özel renkler kıyafet kullanma kuralı getirilmiştir. Bu, onların toplum içinde öne çıkmaları ve gündelik hayatta saygısızlıklarla karşılaşmamları içindi. Osmanlı Devleti zamanında Sadât-ı kirâm yeşil sarık sarmış ve bu onların alameti sayılmıştır. Sadât-ı kirâma "emir" denildiğinden bu yeşil renk sarığa emirlik sarığı ve siyâdet alameti adı verilmiştir. Sadât-ı kirâmdan olan kadınlar da başlarına yeşil alamet takarlardı. Bu onlar için aynı zamanda bir zorunluluktadır(14).

Genel olarak Sadât-ı kirâm hakkında kısa bilgi verdikten sonra şimdi Urfa merkez ve kırsal kesimde ikamet eden Sadât-ı kirâmın vergi konusundaki şikâyetlerine geçebiliriz.

Yukarıda Sadât-ı kirâmın raiyet rüsumu, tekâlif-i örfiye ve avarız türü vergilerden muaf olduklarını belirtmiştik. Sadât-ı kirâmın en önemli ayrıcalıkları vergi muafiyeti idi. Bu vergi muafiyeti Sadât-ı kirâmı bir taraftan yerel yöneticiler diğer taraftan da reaya yani halk ile karşı karşıya getirdiği görülüyor. Onlar devletin kendilerine tanıdığı bu vergi muafiyetini sonuna kadar kullanmayı ve daha fazlasını talep ediyorlardı. Diğer taraftan vergi gelirleri azalan yöneticiler bu muafiyetleri sınırlamaya çalışıyorlardı. Bu durumda Sadât-ı kirâm doğal olarak mahalli şer'i mahkemeye başvuruyordu. Ancak elimizde bu mahkeme kayıtları olan siciller olmadığı için buraya ne kadar şikâyetin intikal ettiği hakkında bir fikrimiz yoktur. Burada, mahalli mahkemede çözülemeyen davalar merkeze intikal ediyordu. Elimizdeki örnekler mahallinde

çözüm bulamayıp merkeze giden şikâyetlerden oluşmaktadır. Davaların içerikleri hemen hemen hepsi birbirinin benzeridir. Aşağıda bunlardan örnekler verilecektir. Önce "ehl-i örf"ün yani yerel yöneticiler ile Sadât-ı kirâmı karşı karşıya getiren olaylara bakalım:

Urfa kazasına bağlı Mutbakçı köyünde ikamet eden ve neseplerinin sahih olduğuna dair ellerinde belgeleri bulunan Seyyid Resul ve kardeşi Seyyid Mahmud'dan hem raiyet rüsumu hem de tekâlif-i şakka talep edilmektedir. Bunun üzerine bunlar 1742 tarihinde İstanbul'a kadar gidip şikâyetle bulunuyorlar. Bununla ilgili olarak kadiya yazılan hükümde bunların neseplerinin sahih olduklarına dair Nakibüleşrafdan aldıkları belgeleri olduğu ve verginin alınmaması gerektiği bildirilmektedir(15).

1780 tarihli bir hükümde ise bu Ruha'nın Kantara köyünde ikamet eden Sâdât-ı kirâmdan Seyyid Mehmed, Seyyid Ali, Seyyid Hasan, Seyyid Veli, Seyyid Ramazan, Seyyid Hasan ve Seyyid Mustafa köyün zabıtı tarafından raiyet rüsumu vermeye zorlanmış ve diğer yerel yöneticiler tarafından kendilerinden tekâlif-i şakka talep edilmiştir. Olay mahalli mahkeme tarafından çözülemediği için ilgili kişiler İstanbul'a gidip ellerinde neseplerinin sahih olduğuna dair belgelerinin olmalarına rağmen kendileri vergi talep etmek suretiyle mağdur edildiklerini beyan etmişlerdir. Merkezden kadiya yazılan hükümde ise bu durumun kanunsuz olduğunu ve düzeltilmesi bildiriliyor(16).

Sadât-ı kirâmın halk arasında bir saygınlığı olduğu bilinmektedir. Ancak vergi konusunda zaman zaman karşı karşıya geldikleri de olmuştur. Özellikle XVIII. yüzyılda cephelerde artık zafer haberleri yerine mağlubiyet haberlerinin geldiği bir sırada vergilerin de ağırlaştığı görülüyor. Bu durum reayayı zorlamaya başlayınca, onlarda vergi yüklerini hafifletmek için, Sadât-ı kirâmın muaf olduğu vergilere ortak etmeye, onların kendileriyle hisse vermeye zorladıkları anlaşılıyor. Bununla ilgili Ruha kadısına yazılan 1742 tarihli bir belgede Sâdât-ı kirâmdan Seyyid Halil bin Osman Halil oğlu Seyyid Mustafa ve Seyyid Hasan, Seyyid Ali ve Halil'in kardeşi oğlu Seyyid İbrahim ve ismi yazılmayan daha başkaları da İstanbul'a gi-

derek kendilerinin Sâdât-ı kirâmdan olmalarına rağmen kaza ahâlisinin kendilerinden vergiye ortak olmalarını istediklerini bildirmişlerdir. Bunun üzerine kadiya yazılan hükümde ellerinde bu konu ile ilgili bulunan fetva ve hüccetlere itibar edilmesi bildirilmiştir(17).

1761 tarihinde Sâdât-ı kirâmdan Seyyid Mehmed ve Seyid Hacı Murtaza vergi konusunda mahallinde çözüm bulamayanlar arandaydılar. Onlar da İstanbul yolunu tutmuştu. Bunlardan sadece bir değil birkaç çeşit vergi talep ediliyordu. Avarız, imdâd-ı hazeriyeye, tekâlif-i şakka, yaylak ve kışlak vergileri. Oysa bunların Ruha kazası toprağında fiilen işledikleri arazileri yoktu. Onun için merkez yine kadiya bunların muaf olduğunu bildiriyordu(18).

1765 tarihinde İstanbul'a gelen Sâdât-ı kirâmdan Seyyid İbrahim, Seyyid Kasım, Seyyid Hamza, Seyyid Osman, Seyyid Halîl ve Seyid Ali'nin problemi de vergiydi, ancak bunların ki biraz daha farklı idi. Ruha kazasında fiilen işledikleri toprakları yok, zaten şimdikiye kadar da vergi talep edilmemiş, ancak ahâlden bazıları bunlardan ödedikleri vergiye onlara bir hisse yüklemeye çalışmış bununla da yetinmemişler koyunlarından dahi vergi almaya çalışmışlardır. Oysa Sâdât-ı kirâmın beslediği koyun sayısı yüz elliye geçmediği sürece vergiden muaf idiler. Merkezden kadiya yazılan hüküm-

de bunlar hatırlatılmaktadır(19).

Yine vergi konusunda şikâyet için 1787 tarihinde İstanbul giden Sâdât-ı kirâmdan Seyyid Mehmed'in derdinin daha büyük olduğu görülüyor. Sahih nesepten olduğuna dair elinde belgesi olmasına rağmen, kasaba zabıtı kendisinden resm-i raiyet talep ediyor, ahali kendilerine tekabül eden vergiye ortak olmasını istiyor, mahalli yöneticiler de tekâlif-i şakka almaya çalışıyorlar. Olayın çözülmesi için merkezden direkt Ruha kadısına gelen şahsın bütün bu vergilerden muaf olduğuna dair hüküm yazılıyor(20).

Son bir olay, Tanzimat fermanının ilan edildiği yıl İstanbul'a vergi şikâyeti için giden Sâdât-ı kirâmdan ve Şeyh Bayram evladından Esseyyid Şeyh Mehmed, Esseyyid Şeyh Ahmed, Esseyyid Şeyh Enver ve Esseyyid Şeyh Ömer. Görüldüğü gibi bunlar Sâdât-ı kirâmdan olmalarının yanında aynı zamanda şeyhtirler. Ancak 19. yüzyılda halkın ekonomik durumu ağırlaştığı ve yerel yöneticilerin vergi toplamada zorluk çektikleri anlaşılıyor. Burada bunlardan sadece bir tek vergi talep edilmiyor birçok vergi talep ediliyor. Kasaba zabıtı resm-i raiyeti, ehl-i örf denilen yerel yöneticiler tekâlif-i şakkayı, halk da üzerlerine tarh edilen vergiye ortak olmalarını talep ediyor. Bunda merkezden hüküm kadı yerine "Ruha kazâsı naibine" yazılıyor. Burada da bunların

bu tür vergilerden muaf oldukları hatırlatılıyor(21).

Sonuc olarak; Sâdât-ı kirâmın neseplerinden dolayı kendilerinden önceki İslâm toplumlarında olduğu gibi, genelde Osmanlı toplumunda özelde Urfa'da saygın bir yeri olduğu, insanların onları saygı gösterip, hürmet ettiği bilinmektedir. Ancak gündelik hayatta nadir de olsa bir takım olumsuzluklar da mutlaka ki yaşanmış olmalıdır. Vergi şikâyetleri de bu kabilde değerlendirilebilir. Yukarıda verdiğimiz örnekler tarihlere bakıldığında uzun bir dönemden seçildiği görülecektir. Bu da onların bu tür olaylara çok sık muhatap olmadıklarını göstermektedir. Devlet tarafından kendilerine tanınan muafiyetlere halkın ve mahalli yöneticilerin büyük ölçüde riayet ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca burada verdiğimiz örnekler haricinde de görebildiğimiz bütün hükümlerde vergi konusunda merkeze şikâyete giden Sâdât-ı kirâm-tabir caizse- eli boş dönmemiş, davalar hep onların lehine neticelendiği görülmektedir. Bu da devletin bu konu da hassas olduğunu, Sâdât-ı kirâma verdiği muafiyetleri takip ettiğini göstermektedir. Merkezin bu tutumu yerel yöneticilerin ya da halkın onlara karşı vergi taleplerinde caydırıcı bir rol oynadığı da göz ardı edilmemelidir.

SONNOTLAR

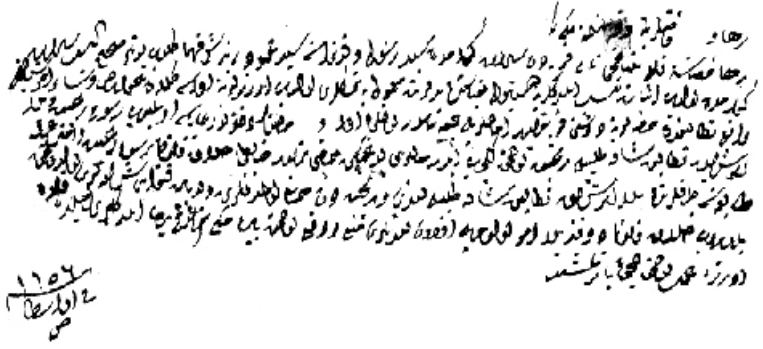
- 1) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı, Ankara 1988, s. 161
- 2) Mustafa S. Küçükbaşçı, "Tarihi Süreçte Seyyid Ve Şerif Kavramlarının Kullanımı", Osmanlı Araştırmaları XXXIII, s. 87-129; aynı müellif, "Seyyid" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2009, c. 37, s. 40-43
- 3) Halil İnalçık, "Osmanlı Toplum Yapısının Evrimi" (çeviren: Mehmet Özden-Fahri Unan), Türkiye Günlüğü Yaz 1990, Sayı 11, s. 31
- 4) Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1983, c. 2, s. 647
- 5) Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili, Ankara 2018, s. 350
- 6) Ayhan Işık, "Nakibüleşrafık Müessesinin Tarihi Serüveni", Din ve Hayat Dergisi, Sayı 23, s. 63
- 7) Mehmet İpşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", Osmanlı Devleti Tarihi, c. 1, İstanbul 1999, s. 271.
- 8) Rüya Kılıç, Osmanlı Devletinde Seyyid ve Şerifler (XIV-XVI Yüzyıllar), Hacettepe Üniversitesi Tarih Anabilim, Doktora Tezi, Ankara 2000, s. 1137-139
- 9) Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Seyyid" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2009, c. 37, s. 40
- 10) Zeynel Özlü, Osmanlı Devleti'nin Hz. Ali Ahfadı (Şerifler) İle İlgili Uygulamalarına Dair Bir Değerlendirme Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi (2012), Sayı 61, s. 258
- 11) Rüya Kılıç, Osmanlı Devleti'nde Seyyid ve Şerifler (XIV-XVI Yüzyıllar), Hacettepe Üniversitesi Tarih Anabilim, Doktora Tezi, Ankara 2000, s. 123 vd.
- 12) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı, Ankara 1988, s. 168
- 13) Zeynel Özlü, Osmanlı Devleti'nin Hz. Ali Ahfadı (Şerifler) İle İlgili Uygulamalarına Dair Bir Değerlendirme Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi (2012), Sayı 61, s. 236
- 14) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı, Ankara 1988, s. 163
- 15) Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Bab-ı Asafi Divân-ı Hümayûn Sicilleri Cezayir ve Rakka Ahkâm Defteri (BOA, A. DVNS. AHK. CZRK) Nr. 24, s.12
- 16) BOA, A. DVNS. AHK. CZRK, Nr.25, s.16,
- 17) BOA, A. DVNS. AHK. CZRK, Nr. 24, s. 4
- 18) BOA, A. DVNS. AHK. CZRK, Nr. 24, s. 168
- 19) BOA, A. DVNS. AHK. CZRK, Nr. 24, s. 209
- 20) BOA, A. DVNS. AHK. CZRK, Nr. 25, s. 82
- 21) BOA, A. DVNS. AHK. CZRK, Nr.25, s.162

EKLER

1-Rakka Ahkâm Defteri Nr. 24, s. 4

Ruha kadısı ve Rakka mütesellimine hüküm ki

Sâdât-ı kirâmdan Seyyid Halîl bin Osman Halîl oğlu Seyyid Mustafa ve Seyyid Hasan ve Seyyid Ali ve mezkûr Halîl'in karındaşı oğlu Seyyid İbrahim ve ( ) ve ( ) zîde şerefehüm gelub bunlar Sâdât-ı kirâmdan olub ze'âmet toprağın bi'l-fi'il zabt ve tasarruflarına hâne-i avârıza tekâlif icâb eder emlâk ve yerleri olmadıktan ma'adâ kazâ-i mezbûrenin defterde mukayyed ra'iyet ve ra'yeti oğullarından olmayub dahil olmak icâb etmez iken kazâ-i mezbûr ahâlîsi avârız vesâir emr-i şerifimle vâki' olan tekâlifden dahi ... oldukları tarafından rûsûm-ı ra'iyet mutalebesiyle ta'addileri hilâf-ı kanûn ve defter ta'addi ve rencide eyledikleri fetvâ ve hüccet-i şer'iyeleri olduğu bildirub mucebince amel olunub hilâf-ı kanûn ve defter ta'addi men' ü def' olunmak bâbında hükmi-i hü-mâyûnum recâ eyledikleri ecilden kanûn üzre amel olunmak için yazılmışdır.

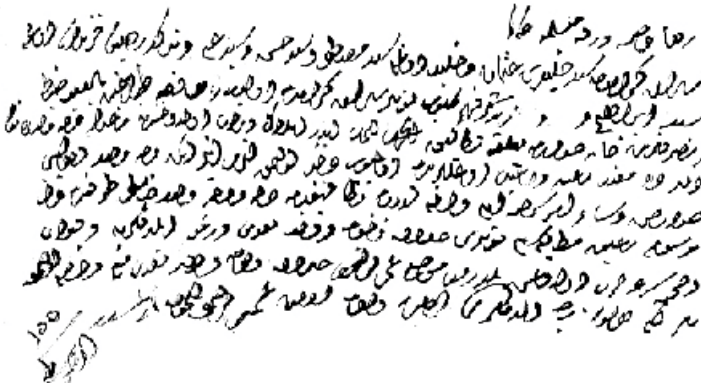

3-Rakka Ahkâm Defteri Nr. 25, s. 16

Ruha kadısına hüküm ki

Kazâ-i mezbûr sâkinlerinden Sâdât-ı kirâmdan Seyyid Mehmed ve Seyyid Ali ve Seyyid Hasan ve Seyyid Veli ve Seyyid Ramazan ve Seyyid Hasan ve Seyyid Mustafa zîde şerefehüm gelub bunlar sahihül-neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediklerine yedlerinde İstanbul Nükebasından ma'mülün-bih sened ve hüccetleri olub bu makule sahih ül-neseb Sâdât-ı kirâmdan rûsûm-ı ra'iyet ve bilâ emr-i şerif tekâlif-i şâkka mutâlebesiyle ta'addi olunmaları icâb etmez iken Kantara karyesi zâbiti tarafından hilâf-ı şer' ve kanûn rûsûm-ı ra'iyet ve ehl-i örf tâifesi taraflarından dahi bilâ emr-i şerif tekâlif-i şâkka mutâlebesiyle ta'addi ve rencideden halî olmadıkları bildirub men' ü def' olunmak bâbında hükmi-i hü-mâyûnum recâ eyledikleri ecilden kanûn üzre amel olunmak için emr-i şerif yazılmışdır.

Fi evahir Ş sene 1195

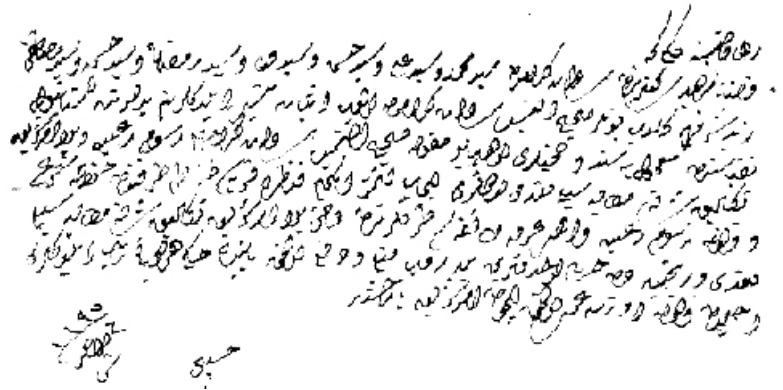
Fi evâsıt-ı S sene 1155.

2-Rakka Ahkâm Defteri Nr. 24, s. 12

Ruha ve ( ) kadınlarına ve Rakka mütesellimine hüküm ki

Ruha kazâsına tabi' Mutbakçı nâm karyeden Sâdât-ı kirâmdan Seyyid Resul ve karındaşı Seyyid Mahmud zîde şerefehuma gelub bunlar sahih-i neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eyledikleri İstanbul Nükebasından yedlerinde ma'mülün-bih temessükleri olub üzerlerine edâsı [lazım] gelen avârız vesâir emr-i şerifile vâki' tekâlifden hisselerine düşeni karşılıur olmalarıyla cem'ine me'mur olanlara edâ ve ( ) hassa'nın defterlu re'âyâsı olmayub rûsûm-ı ra'iyet ve bilâ emr-i şerif tekâlif-i şâkka talebi ra'iyet olmak icâb eder halleri yoğiken hass-ı mezbûr zabıtı hilâf-ı kanûn rûsûm-ı ra'yet ve ehl-i örf tâifesi taraflarından bilâ emr-i şerif tekâlif-i şâkka talebiyle ta'addi ve rencideden halî olmadıkları ve bundan akdem fetvâ-yı şerifleri olduğu bildirub hilâf-ı kanûn ve defter bilâ emr olvecih olan ta'addileri men'ü def' olunmak bâbında hükmi-i hü-mâyûnum recâ eyledikleri ecilden kanûn üzre amel olunmak için yazılmışdır.

Fi evâsıt-ı S sene 1156.

4-Rakka Ahkâm Defteri Nr. 25, s. 44

Ruha kadısına hüküm ki

Sâdât-ı kirâmdan Seyyid Elhâc Hasan zîde şerefehü gelub bu sahihül-neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediğine yedinde İstanbul Nükebasından ma'mülün-bih hüccet ve temessük olub Havass-ı hü-mâyûnumdan Ruha kasabası toprağında bilfi'il zabt ve mutasarrıfında avârızhanesine bağlı tekâlif alınmak icâb eder emlâk ve yerleri olmayub ve kasaba-i mezbûr toprağında zira'at dahi etmeyub bir dürlü ta'addi olunmak icâb etmez iken kasaba-i mezbûr

İlâhînin vergüleri ber-vech-i ta'addisi tesviye kılınmak ise de bu hususa sahihül neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediklerine yedlerinde Dersa'adetim Nakibüleşrafî tarafından memhûr ve mamûlün-bih hiccet ve temessükleri olanlardan ve bir karye ve nahiyeye toprağında bi'l-fi'il zabt ve tasarruflarında hane-i avârzına bağılı tekâlif alınmak icâb eder ve mucib-i temettü' olur bir güne emlâk ve arazileri olmayanlar tekâlif-i şâkka mutabelesiyle rencide olunması husus-i kavanin-i sabık iktizâsından olarak husus-ı mezbûr mukaddemâ Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye' mde dahi ittifak iradiyle kararınız olub olbâbda merhamet iktizâ-yı senedim ve sudur olan emr-i hümâyûn merhametmakrûn şahanem muktezâ-yı münifi üzere tanzim ve te'sis olan kavanin kalemi munderiç bulunduğu binaen keyfiyet inhâ olunmak üzere olduğu halde ber-muceb-i kanûn emr-i şerifim i'tası iktizâ eylediği kalem-i mezbûrdan tahrir olunmak olmağın vech-i meşrûh üzere amel olunmak fermânım olmağın imdi Sen ki Paşayı müşarüileyh vesâir mumâileyhimsiz mumâileyh sahihül neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediklerine yedlerinde Dersa'adetim Nakibüleşrafî tarafından memhûr ve kasaba-i mezbûre toprağında bi'l-fi'il zabt ve tasarruflarında hane-i avârzına bağılı tekâlif alınmak icâb eder ve mucib-i temettü' olur bir güne emlâk ve arazileri olmadığı muvafık nefsül-emir olduğu halde tekâlif-şâkka mutâlebesiyle ta'addi ve rencide olunmayarak taraf-ı eşref-i bad-ı şahanem hümâyûnu-na isticdâb ilân-ı hayriyelerine dikkat ve eğer böyle olmayub da mumâileyhin tasarruflarında mucib-i temettü' olur emlâk ve arazileri olduğu takdirde tekâlif vakadan hisse-i ... tanzimat-ı hayriye usulüne tevfiken ma'rîfetiniz ile arzımızca ta'adiyet ve tesviyesiyle tahsiline mübaderet ve hilafından gadr ve meselelerinin keyfiyetinin kaydı balasına şerh vermek üzere deryâr-ı şevketkarar mülukânem izni-i şekâvet mübara'at eylemeğın bâbında.

Fi evâsıt-ı Ra Sene 1261

7-Rakka Ahkâm Defteri Nr. 25, s. 98

Ruha kadısına hüküm ki

Ruha kazâsı sâkinlerinden ve Berazi Aşiretinden olub Esseyid Me'mun ve Esseyid Faris ve Esseyid Mehmed zîde şerefehüm gelub bunlar Hazreti Zeynelabidin evladlarından sahih ül neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediklerine İstanbul Nükabasından yedlerinde ma'mülün-bih hüccet ve temessükleri olub rüsûm-ı ra'iyet mutâlebesiyle ta'addi ve rencide olunmaları icâb etmez iken kazâ-i mezbûr zâbitı olan ( ) nâm kimesne hilâf-ı kanûn binlardan rüsûm-ı ra'iyet mutâlebesiyle ta'addi ve rencide ve remideden halî olmadığı bildirub zabıt-ı mezkûrun hilâf-ı kanûn rüsûm-ı ra'iyet mutâlebesiyle zahir olan müdahale ve mukır-ı hak men' ü def' olunmak bâbında hüküm-i hümâyûnum recâ ve Divân-ı hümâyûnumda muktezâsı sual olundukda bunlar sahih ül neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediklerine İstanbul nükabasından yedlerinde ma'mülün-bih hüccet ve temessükleri olan sadâtdan resm-i ra'iyet mutalebesi hilâf-ı kanûn eylediği tahrir olunmakla ber-vech-i kanûn üzere amel olunmak bâbında.

Fi evâsıt-ı S sene 220

Memhûr kadısına R. Me'mun zîde şerefehüm gelub bunlar Hazreti Zeynelabidin evladlarından sahih ül neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediklerine İstanbul Nükabasından yedlerinde ma'mülün-bih hüccet ve temessükleri olub rüsûm-ı ra'iyet mutâlebesiyle ta'addi ve rencide olunmaları icâb etmez iken kazâ-i mezbûr zâbitı olan ( ) nâm kimesne hilâf-ı kanûn binlardan rüsûm-ı ra'iyet mutâlebesiyle ta'addi ve rencide ve remideden halî olmadığı bildirub zabıt-ı mezkûrun hilâf-ı kanûn rüsûm-ı ra'iyet mutâlebesiyle zahir olan müdahale ve mukır-ı hak men' ü def' olunmak bâbında hüküm-i hümâyûnum recâ ve Divân-ı hümâyûnumda muktezâsı sual olundukda bunlar sahih ül neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediklerine İstanbul nükabasından yedlerinde ma'mülün-bih hüccet ve temessükleri olan sadâtdan resm-i ra'iyet mutalebesi hilâf-ı kanûn eylediği tahrir olunmakla ber-vech-i kanûn üzere amel olunmak bâbında.

Ruha kadısına hüküm ki
 Ruha kazâsı sâkinlerinden ve Berazi Aşiretinden olub Esseyid Me'mun ve Esseyid Faris ve Esseyid Mehmed zîde şerefehüm gelub bunlar Hazreti Zeynelabidin evladlarından sahih ül neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediklerine İstanbul Nükabasından yedlerinde ma'mülün-bih hüccet ve temessükleri olub rüsûm-ı ra'iyet mutâlebesiyle ta'addi ve rencide olunmaları icâb etmez iken kazâ-i mezbûr zâbitı olan ( ) nâm kimesne hilâf-ı kanûn binlardan rüsûm-ı ra'iyet mutâlebesiyle ta'addi ve rencide ve remideden halî olmadığı bildirub zabıt-ı mezkûrun hilâf-ı kanûn rüsûm-ı ra'iyet mutâlebesiyle zahir olan müdahale ve mukır-ı hak men' ü def' olunmak bâbında hüküm-i hümâyûnum recâ ve Divân-ı hümâyûnumda muktezâsı sual olundukda bunlar sahih ül neseb Sâdât-ı kirâmdan olub isbât-ı neseb eylediklerine İstanbul nükabasından yedlerinde ma'mülün-bih hüccet ve temessükleri olan sadâtdan resm-i ra'iyet mutalebesi hilâf-ı kanûn eylediği tahrir olunmakla ber-vech-i kanûn üzere amel olunmak bâbında.

Olup Hızr ile hem-reh mecma'ülbahreyni seyrettim
Fenâ gerinden emvâc-ı havâdisten emân buldum
Hayâlî

RÛZGÂRIN UZUN YÜRÜYÜŞÜ - 9

İbrahim TEZÖLMEZ
Edebiyat Öğretmeni
itezolmez@hotmail.com

BU ŞEHRİN SULARI-III MECMA'ÜL BAHR

Mecmelbahr'i dinledim
Naci İpek Usta'dan
o sular oynağını
bereket kaynağını

bir zamanlar bu göze
bir gezginmiş ki özge
dile getirmek muhal
ne kaleme ne söze
Halilrahman, Anzılha
Mecmalbahr'de birleşir
can vermekçin Urfa'ya
o noktada sözleşir

Işığın yükseldiği
Doğu'ya doğru zahir
akarak yalap yalap
Hasan Pâçşâh, Gümrükhan

Pazar Cami', Çâkerî...
sular han hamamları
bostan ü gülistanı
bütün bağ ü bağçeyi
dolaşmış Urfa'yı
ol semt-i pür-vefâyı

Karakoyun coşanda
gümrâh gümrâh akanda
karışmış o suyla
hem-râh olur onunla
başlarmış yolculuğa
Cülâb'a dökülürmüş
Cülâb, Belih çayına
Belih ise Fırat'a
Fırat dahi Basra'ya
vaslolup dökülürmüş
ruhu sükûn bulurmuş

Mecma'lbahr'in üstü dertli dolap
Mecma'lbahr'in altı sevdalı söğüt
Mecma'lbahr'in yüzü
kirden pastan âri âyine

Mecma'lbahr üzre dönen dertli dolap
yalap yalap akan suların nerde?
de, hangi sevdaydı seni inleten
söyle hâlâ inler misin o yerde?

Mecma'lbahr bir ozanmış
anlatmış Urfa'yı
sazıyla âvâziyla
sarı temmuz yazıyla
dilinde mütemadi
bir eski su şarkısı
her güzelin sesinde
biraz bu su yankısı

bu gün o su yok artık
bağçeler viran olmuş
Mecma'lbahr gerçeği
eski bir yalan olmuş

ey Mecma'lbahr, ey sular başı!
kaç çınarda yaprak oldun dal oldun?
gözünden akıtıp feyizli yaşı
bir zaman yeşerttin toprağı taşı
kaç gülün güzelliğiyle sarardın
kaçında kızardın al al oldun?

ey Mecma'ülbahr, ey birleşen su
âbihayât sunardın bir zamanlar Urfa'ya
söyle, hangi rûzgâr esti de çekildin yerler altına
şimdi "zulûmat ülkesi"nde kaybolmuş gibisin
söyle, hangi iklimlerde geşt ü güzer etmekteyin
Hızır'la Musa buluşur mu sahilinde bir daha
söyle, ne dersin?

Urfalı Şâir 'Abdî ve Bir Gazelinin Şerhi

Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ
Harran Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ebektas@harran.edu.tr

Giriş

Urfa'nın kendine has şiir mahfillerinin olduğu bilinmektedir. Bu şiir meclislerinde bulunarak belli bir mesafe kat eden bazı şairlerin Urfa dışına özellikle de şiirin merkezi sayılan İstanbul'a veya Osmanlının başka kültür merkezlerine giderek doğuştan sahip oldukları şiir kabiliyetlerini geliştirdiklerini ve önemli eserler verdiklerini biliyoruz. Osmanlı coğrafyasında Nâbî gibi tanınan Urfalı şair sayısını fazla değildir; ama kaynaklarda yer alan Urfalı şair sayısının az olmadığını biliyoruz. Urfa dışına çıkma imkânı yakalayamamış ve bu yüzden şairler tezkiresi veya diğer biyografik eserlerde kendisinden bahsedilmemiş Urfalı şair sayısı azımsanamayacak kadar çoktur. Bunların büyük bir kısmı kafiyeli söz söylemenin ötesine geçememiş, eski üstatların şiirlerine nazire yazarak Urfa'daki şiir ortamlarında tanınmışlardır. İşte bu yazıda, biyografik kaynaklarda ismi geçmeyen fakat Urfa şiir ve musîkî meclislerinde tanınan şair Abdî'nin hayatı üzerinde kısaca durulacak ve onun gazelhanlar tarafından okunan meşhur bir gazeli şerh edilmeye çalışılacaktır.

Abdî'nin Hayatı

1857 yılında Urfa'da doğan Abdî'nin asıl adı Seyyid Mustafa'dır. Babası Musazâdelerden Hacı Abdîzâde Emin Efendi'dir. İyi bir tahsil gören Abdî, Urfa Tahrirat Kalemi Mübeyyizliği (Yazı işlerinde müsveddeleri temize çeken kâtip), Tahrirat Kalemi Müsevvitliği (Yazı işlerinde müsvedde yazıları yazan kâtip), Hakkâri Tahrirat Müdürlüğü, Harran Tahrirat Müdür Vekilliği, Maraş İdare Meclisi Başkâtipliği gibi görevlerde bulunmuştur. Bir rivayete göre Süleyman Nazif'in babası Said Paşa ile birlikte 1887 yılında hacca gitmiştir. 1893-1894 yıllarında Halep'te bulunan Abdî Efendi, Halep Vilayet Gazetesi'nin de yöneticiliğini yapmıştır.

Karahekimler ailesinden bir hanımla evlenen Abdî'nin Emin adında bir oğlu olduğu Osmanlı ordusunda subay rütbesiyle görev yaptığı ve bir kaza sonucu attan düşerek hayatını kaybettiği şairin şiirlerini yayımlayan Mehmet Emin Ertan (1997: 14) tarafından anlatılır. Ertan, devamında oğlunun vefatını duyan şairin çok üzüldüğünü ve kısmi felç geçirek ellerini kullanamaz olduğunu söyler. Bundan sonra

emekliye ayrılan Abdî, Halep'ten memleketi Urfa'ya taşınır. Hastalığı günden güne artan şair Urfa'da 1941 yılında vefat eder.

Şairin hastalığından ötürü ellerini kullanamadığını ve şiirlerini okumak suretiyle yakın arkadaşları İncirkuşu Ahmet Efendi ile Halit Efendi tarafından yazıya geçirildiği anlatılanlar arasındadır. Müellifin kontrolünden geçen ve bir divançe oluşturacak kadar manzumeler içeren müsveddelerin çevriyazısı M. Emin Ertan tarafından hazırlanıp yayımlanmıştır.

Meşhur Gazel

Şair Abdî'nin, Urfalı gazelhanlar tarafından okunduğu için halk arasında da bilinen meşhur bir gazeli vardır. Söz konusu gazel, Urfalı Şair Abdî (Ertan 1997: 130) adlı çalışmada da yer almaktadır. "Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün" kalıbıyla yazılan ve tamamı beş beyit olan gazel aşağıdadır:

*Hüsnün senin ey dil-ber-i nâ-dîde kamer mi
Hûrî misin ey âfet-i cân yoksa beşer mi*

*Gör nâlelerim hâlîme rahmeyle civânım
Gözyaşı mı dîdemden akan hûn-ı ciger mi*

*Nergis mi 'aceb dîdelerin gül mü yanağın
Peymâne-i kudret mi lebin şîr ü şeker mi*

*Gördükçe seni tâzelenir sanki hayâtım
Sensiz bana bu cân u cihân zerre değer mi*

*Gülzâr-ı cemâlinde senin ey şûh-ı dil-ârâ
'Abdî mi öten mûrg-i nevâ-sâz-ı seher mi*

Gazelin Şerhi:

1. Beyit:

Hüsnün senin ey dil-ber-i nâ-dîde kamer mi

Hûrî misin ey âfet-i cân yoksa beşer mi

Kelimeler:

hüsn: Güzel, güzellik.

dil-ber-i nâ-dîde: Güzellikte eşi ve benzeri görülmemiş sevgili.

kamer: Ay.

hûrî: Huri, cennette hizmet eden kız.

âfet-i cân: Canı öldüren, çok güzel.

beşer: İnsan, insanoğlu.

[Ey güzellikte eşi ve benzeri görülmemiş sevgili! Senin güzelliğin ay mı? Ey can afeti/ güzelliğiyle öldüren sevgili, sen huri misin yoksa insan mısın? (Bilmiyorum)]

Divan şiirinde sevgili yüz güzelliği itibarıyla güneşe veya aya benzetilir. Beyitte, şairin hayali ya da gerçekten sevdiği bir güzelin görülmemiş güzelliği karşısındaki hayreti anlatılır. Şair aslında sevgilisinin insan olduğunu bilir; ancak bilmezlikten gelerek onun melek mi veya beşer mi diye nitelemesi sevgilinin güzelliği karşısındaki şaşkınlığını oku-

yucuya duyurmak içindir. Bu anlatımı güçlü kılan şairin başvurduğu edebî sanatlardır. Mübalağa (abartma), tecahül-i arif (bilip de bilmezlikten gelme) ve istifham (soru sorma) sanatları beytin dikkate değer özellikleridir. Buradaki aşk anlayışı tasavvufi olmayıp beşerî ya da mecazî aşktır. Zaten aşk denilen şey de âşığın maşuğunu (sevilen, âşık olunan) her şeyden daha güzel ve üstün görmesi değil midir?

2. Beyit:

Gör nâlelerim hâlîme rahmeyle civânım

Gözyaşı mı dîdemden akan hûn-ı ciger mi

Kelimeler

nâle: İnleme, inilti, feryat.

rahm eyle-: Acımak, merhamet etmek.

civân: Genç, güzel, delikanlı, sevgili.

dîde: Göz.

hûn-ı ciger: Ciger kanı.

[Güzelim/sevgilim, ağlayıp inlemelerimi/feryadımı gör de bu halime acı, merhamet et. Gözümde akan gözyaşı mı yoksa ciğer kanı mı? (Bilmiyorum)]

Klasik şiirde âşık ile maşuk arasındaki ilişkinin kuralları ve çerçevesi bellidir. Bu şiirde ister padişah, ister sıradan insan, ister erkek, ister kadın kim olursa olsun, gelenekçe belirlenmiş kurallara uyma zorunluluğu vardır. Klasik şiirde sevgili, rahat davranışlarıyla, nazı, işvesi ve gamzeleriyle âşığı kendisine bağlar. Bundan sonra da âşığa yüz vermez, ortalıkta görünmez, hatta âşığı çileden çıkaracak davranışlarda bulunur. Âşığın sevmediği hatta düşman olarak gördüğü rakipleriyle oturup kalkar. Sevgiliye bir türlü kavuşamayan âşık, durmadan ağlayıp inler. Ağlamaktan göz damarları kuruyan âşığın gözünden kanlı gözyaşı dökülür. İşte şair bu beyitte âşığın bu hâlini tasvir eder. Kanlı gözyaşı ile ciğer kanı arasında renk bakımından benzetme yapan şair, gözünden akan gözyaşı mı ciğer kanı mı diye sorar. Bu beyitte de istifam ve tecahül-i ârif ön plandadır.

3. Beyit

Nergis mi 'aceb dîdelerin gül mü yanağın

Peymâne-i kudret mi lebin şîr ü şeker mi

Kelimeler:

nergis: Lâle gibi soğanla üretilen, beyaz veya sarı çiçekli, soğanı zehirli süs bitkisi, mecazen sevgilinin gözü.

'aceb: Şüphe, tereddüt, hayret ifade eden soru zarfı, acaba, garip, acayip, tuhaf, şaşırtıcı.

dîde: göz.

peymâne-i kudret: Kudret kadehi, ilahi şarap.

leb: Dudak.

şîr ü şeker: Süt ve şeker, çok tatlı.

[(Ey sevgili!) Acaba gözlerin nergis çiçeği mi? yanağın gül mü? Dudakların kudret kadehi mi yoksa süt ve şeker mi? (Bilmiyorum)]

Şair şekil bakımından, sevgilinin güzellik unsurları olan gözü nergise, yanağı da güle benzetir. Dudakları da hem kudret şarabına, hem de süt ve şeker benzetir. Bu benzetmeler divan şiirinde çokça kullanılan benzetmelerdir.

Gözün nergise benzetilmesi Yunan mitolojisinde anlatılan Narsis veya Narkissos hikâyesine dayanır. Hikâye kısaca şöyledir: "Narsis, ırmak ilahı Kephissos ile arındırıcı suların bekçi perisi Liriope'nin oğlu olarak doğar. Bir kahin, ebeveynine Narsis'in dünyada, kendi yüzünü görmediği sürece yaşayacağını bildirir. Narsis bir gün bir su birikintisine dökülen bir kaynağın yanına gelir ve su birikintisine doğru eğilerek oradaki sudan içmeye başlar. Doğal olarak, bu sırada, birikintide yansıyan yüzünü görür. Kendi yüzünü görünce önce şaşkınlığa düşer, sonra kendini hayranlıkla seyre dalar ve kendisine âşık olur. Bu seyirden kendisini bir türlü alamayan Narsis gitgide hissizleşir, dünya yaşamına gözlerini yumar ve bulunduğu yere kök salarak açılmış bir çiçeğe dönüşür. Bu çiçek, güneş gibi, sarı göbekli, beyaz yapraklı, çevresine güzel kokular yayan bir çiçektir." [https://tr.wikipedia.org/wiki/Narkissos_\(mitoloji\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Narkissos_(mitoloji)).

Yanağın güle teşbihi de hem şekil hem de renk yönüyledir. Şairin dudakları kudret şarabına benzetmesi ise tasavvufî manadadır. Kudret kadehi teşbihiyle ilahî neşve, ilahî sarhoşluk kastedilmiş kanaatindeyim. Abdî bu benzetmeleri istifhamla bir derece daha artırır; yoksa bu teşbihler sıradan kabul edilebilen benzetmeler olur.

4. Beyit.

Gördükçe seni tâzelenir sanki hayâtım
Sensiz bana bu cân u cihân zerre değer mi

Kelimeler:

cân: Can, ruh, hayat, gönül.

cihân: Kainat, dünya.

zerre: Zerre, çok küçük parçacık, değersiz şey.

[*Seni gördükçe, hayatım sanki tazeleniyor (yeniden dünyaya gelmiş oluyorum). Sensiz (sen olmadan) bu can ve bu dünyanın zerre kadar değeri var mı?*]

Divan şiirinde, âşığa yüz vermeyen, hiç görünmeyen sevgili tipinden söz ettik. Bu kadar acımasız olan sevgili, âşığa ilgi ve alaka gösterdiğinde ve ona görüldüğünde âşık için en değerli şeydir. Hatta canına can katmadır. Bu beyitte de sevgiliye ulaşmak için hasret çeken âşığın, sevgilisini gördüğünde nasıl hayat bulduğu, yeniden dünyaya gelmiş gibi sevindiği anlatılır. Bu beyitte tasavvufî anlamı da çağrıştıran bir söyleyiş vardır. Tasavvufta asıl olan sevgilidir; can ve dünyanın da dahil olduğu masiva (Allah'ın dışındaki her şey) sevgili için feda edilir. Âşıklığın veya sadakatin ölçüsü de budur.

5. Beyit

Gülzâr-ı cemâlinde senin ey şûh-ı dil-ârâ
'Abdî mi öten mürg-i nevâ-sâz-ı seher mi

Kelimeler:

gülzâr-ı cemâl: Güzellik gül bahçesi.

şûh-ı dil-ârâ: Gönül süsleyen sevgili.

mürg-i nevâ-sâz-ı seher: Seher vaktinde nağme okuyan kuş/bülbül.

[*Ey gönül süsleyen sevgili, senin güzellik gül bahçende öten Abdî denen kulun mu yoksa seher vaktinde nağme okuyan/şarkı söyleyen bülbül mü? Bilmiyorum.*]

Şairlerin, gazellerin son beyti olan maktada övündükleri bilinen bir husustur. Divan şiiri geleneğini sürdüren şair Abdî de bu beyitte kendini övüyor. Sevgiliye seslenen şair, onun yüz güzelliğini bir gül bahçesine, kendisini de bu gül bahçesinin seher vaktinde şarkı okuyan bülbülüne benzetir. Diğer beyitlerde olduğu gibi şair burada da tecahül-i arif sanatını kullanır.

Sonuç:

Gazel nazım şeklinde genellikle sevgiliden, aşktan ve şaraptan bahsedilir. Şair Abdî'nin bu gazeli de sevgilinin güzellik unsurlarının anlatıldığı âşıkane bir gazeldir. Bu yönüyle şair nazım şekli ve muhtevaya dikkat etmiş ve gazelini ahenkli bir tarzda nazmetmiştir. Ancak gazelin geneline baktığımızda söyleyişin çok da şairane/mükemmel olmadığı, yapılan teşbih ve istifhamların basit olduğu anlaşılır. Bu da şairin eğitimiyle alakalı bir husus olsa gerektir. Şair Abdî yaşadığı döneme ve gördüğü eğitime uygun olarak gazelinde yalın bir dil kullanmış ve âşıkane duygularını samimi bir şekilde gazeline yansıtmıştır. Bu gibi hususlar da gazelin Urfalı gazelhanlar tarafından okunmasına ve meşhur olmasına yetmiştir.

Deyr Yakub, (1978)

Şanlıurfa'nın Önemli İki Turizm Değeri: DEYR YAKUB VE ÇARDAK MANASTIRLARI

Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Sanat Tarihçisi

Harran Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi

cihatkurkuoglu@gmail.com

Beşinci yüzyılda Edessa adıyla çağrılan Urfa bir Hıristiyan şehri idi. Bu şehrin manastırları ve akademilerindeki öğrenciler, ilahiyat bilgileri ve dindarlıkları ile ünlü idi. Şehrin dışında dağlardaki manastırlarda ve mağaralarda paganların (putperestler) baskısından kaçan binlerce keşiş yaşıyordu. Tektek Dağları'ndaki Kasr el-Benat, Sanemağara, Çatalat, şehir merkezinin güneybatısındaki tepelerde yer alan Deyr Yakub ve Çardak manastırları keşişlerin başlıca inziva merkezleri idi. Et ve ekmek yemeyen, şarap içmeyen bu keşişler, ot ile beslenirler, dağlarda otururlar ve Allah'a dua edip ilahiler söylerlerdi.

Tüm Hıristiyanlık dünyasından kalabalık hacı toplulukları kutsal Edessa'yı ve burada bulunan Havari Thomas'ın (Adday), Kral Abgar'ın, şehitlerden Şemona, Aziz Efraim, Aziz Thomas, Aziz Cosmas ve Aziz Damian'ın kutsal mezarlarını ziyaret ederlerdi.

Hıristiyan dünyasının ünlü azizlerinden olan ve henüz üç yaşında iken kerametler gösteren Suruçlu Aziz Yakub, Urfa'ya 45 km. mesafedeki

Suruç'ta 451 yılında doğmuş, ünlü "Urfa Okulu"nda edebiyat, musiki ve tarih okumuştur.

Burda'na veya Zanzalos lakabıyla tanınan diğer bir Aziz Yakub, 500 yıllarında Edessa'nın 90 km. doğusundaki Tella'da (bugünkü Viranşehir) doğmuş, 578'de Mısır'da ölmüştür. Ce-

sedi 622 Viranşehir'e getirilerek kendisi tarafından daha önce inşa edilmiş olan Fisilta Manastırı'na gömülmüştür.

Bu yazımızda Urfa'nın önemli turizm değerlerinden olan ve yukarıda sözünü ettiğim manastırlardan Deyr Yakub ve Çardak manastırları anlatılmaya çalışılmıştır.

Deyr Yakub Manastır kalıntıları ve keşiş mağaraları

DEYR YAKUB (YAKUP MANASTIRI)

Şehir merkezinin 7 km. güneybatısındaki yüksek bir dağın tepesinde yer alan ve halk arasında "Nemrut'un Tahtı" ya da "Cin Değirmeni" olarak anılan ve günümüze harabe halinde ulaşan anıtsal yapı kalıntıları M.Ö. I. yüzyılda putperest tapınağı olarak inşa edilmiş ve M.S. V. yüzyılda manastır olarak kullanılmıştır. Yabancı gezginlerden ilk kez 1839 yılında Helmuth von Moltke tarafından görülerek mektuplarında sözü edilen bu mimari kalıntılar; manastır yapısı, anıt mezar, keşiş mağaraları ve sarnıçlardan oluşan yapılar topluluğu halindedir.

Rivayete göre, M.S. IV. yüzyılda yaşamış olan Aziz Hagop Midzpinetsi (Nusaybinli/Nisibisli/ Aziz Yakub) kış aylarında karlar içinde bu tapınakta inzivaya çekilir, yaz aylarında ise güneydeki sıcak alanlara inerdi. Bu nedenle, Deyr Yakub Ermeni kaynaklarında Surp Hagop (Aziz Yakub) ziyaret yeri olarak geçer.

Her sene Surp Hagop yortusunda, Urfa ve civarındaki Ermeniler buraya ziyarete gelir, akşam dini ayin düzenlenir, bütün gece dua ve ilahiler okunarak geçirilir, sabaha karşı büyük bir ayin düzenlenir ve ardından da ziyarete gelenler evlerine dönerlerdi.

Buraya Deyr Yakub denilmesiyle ilgili diğer bir görüş ise; kerametleri ve kehanetleri ile ünlü olan ve Suruç Başpapazlığına kadar yükselmiş bulunan Suruçlu Aziz Yakub zamanında (M.S. 451-521) burasının manastır olarak kullanıldığı ve bundan dolayı Deyr Yakub (Yakub'un Manastırı) olarak anıldığı yönündedir.

Doğu-batı istikametindeki dikdörtgen planlı iki katlı büyük manastır yapı kalıntısının zemin katının doğu kesimi üç katlı anıt mezardır. Edessa krallarının (Abgarlar) yattığı tahmin edilen ve esas girişi zemin kattan olan mezar odasının kuzey, güney ve doğusunda kemerli birer arkosolium (ölü yatırılan niş) bulunmaktadır. Arkosoliumların güneyde olanının kemer kilit taşına işlenmiş olan haç rozetinden burasının Hıristiyanlık döneminde de mezar olarak kullanıldığını göstermektedir. Arkosoliumların üzerleri büyük lento taşlar-

Deyr Yakub Manastır kalıntıları ve geride Amaşşamaş Mezarı

Deyr Yakub Manastırı Amaşşamaş Mezarı

Deyr Yakub Manastırı kalıntıları arasında yatar vaziyette insan kabartması

la örtülüdür. Bu bölümün zemin kattaki girişinin sol tarafında çiziklime tekniğinde (grafitto) sağa bakar vaziyette profilden bir kuş figürü işlenmiştir. Ruhun bir kuş gibi uçup gitmesini sem-

bolize eden bu figür İslami dönemlerde de mezarlara işlenmiştir.

Büyük yapının anıt mezar dışında kalan iki katlı esas kısmının zemin katı kemerli koridorlarla üç arkosoliumlu

Mezar odası girişindeki kuş figürü

mezar odasına ve ayrıca kuzeydeki Ma'nu oğlu Şaredu'nun karısı Ameşşemeş'in anıt mezarına bağlanmaktadır. Zemin katına giriş kuzeydeki yıkık kapıdan olmaktadır. Bu kapıdan düşüğü anlaşılabilir blok bir taş üzerine, uzanmış vaziyette bir erkek figürü kabartması işlenmiştir. Başını yastığa koymuş bu figürün yanında daha küçük boyutta, sandalyeye oturur vaziyette biri kadın, diğeri erkek cepheden tasvir edilmiş iki figür daha bulunmaktadır.

Deyr Yakup Manastırı'nın dış kesimindeki mezar odaları

Manastırın doğusunda kayaya oyulmuş mağaralar inzivaya çekilen keşişler tarafından kullanılmış olmalıdır. Manastırın kuzeyinde dikdörtgen planlı, üç katlı Amaşşamaş Anıt Mezarı bulunmaktadır.

Amaşşamaş Anıt Mezarı

Dikdörtgen planlı, üç katlı Palmira tipi (kule şeklinde) bu mezarın doğu cephesindeki pencerenin altında yer alan iki satır kitabenin üst satırı 3.60 m uzunluğunda olup Grek alfabesi ile alt

satırı 1.50 m. uzunluğunda olup Palmira Süryanicesi harfleriyle yazılmıştır. Her iki kitabe "Ma'nu oğlu Şaredu'nun karısı Amaşşamaş" yazılıdır. "Amaşşamaş" "Güneşin Hizmetçisi" demektir. Edessa Krallığı'nın kurucusu Aryu hanedanının M.Ö. I. yüzyılda yaşadığı dikkate alınır, mezarın Hıristiyanlık öncesi Pagan dönemine ait olduğu ve büyük yapının mezar odalarına bağlanan zemin katı üzerinin ilk dönemlerde putperest tapınağı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Çardak Manastırı Kalıntıları

Çardak Manastırı Keşiş Mağaraları önünde yeralan tören alanı

Çardak Manastır kalıntıları içerisinde büyük sarnıç girişi

Çardak Manastır kalıntıları içerisinde büyük sarnıcın iç kısmı

Çardak Manastır kalıntıları içerisinde haç motifi

ÇARDAK MANASTIRI KALINTILARI

Urfa şehir merkezinin güneybatısındaki dağlık alandır. Deyr Yakub Manastırı'nın kuş uçuşu 1,5 km. kuzeybatısındadır. Urfa-Gaziantep karayolunun 13. km'sinde bulunan Firuz Paşa Hayratı'ndan güneye sapan Keberli Köyü yoluna girilir. Bu köye varmadan sola sapan dere içerisindeki bozuk yol 4 km. sonra Çardak Manastırı kalıntılarının bulunduğu tepeye ulaşır.

V. Yüzyıla ait bir keşiş merkezi olduğu tahmin edilen Çardak Manastırı kayalık bir tepede yer alan manastır kalıntısı, keşişlerin ikamet ettiği mağaralar ve su sarnıçlarından meydana gelmiştir.

Manastır Kalıntısı: Temel izlerinden dikdörtgen planlı ve iki bölümlü olduğu anlaşılan bu yapının ayakta kalan

köşe duvarı üzerindeki kornişe dayanarak çatı ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Kalıntılar arasındaki mimari elemanlar üzerinde haç motifi ve istiridye kabartmaları görülmektedir.

Keşiş Mağaraları: Manastır kalıntısının yer aldığı tepenin doğu yamacında, cepheleri doğuya bakan bir sıra mağarada keşişlerin ikamet ettikleri tahmin edilmektedir. Mağaraların önünde kayaların düzlenmesi ile geniş bir avlu oluşturulmuştur. Bu avlu içerisinde bir de sarnıç yer almaktadır.

Manastır kalıntıları ve keşiş mağaralarının yer aldığı tepenin kuzeydoğu aşağısındaki tepelikte ayrıca büyük bir sarnıç bulunmaktadır. Bu sarnıcın güney tarafına açılan dromoslu bir kapı daha sonra burasının ikamet amaçlı kullanıldığını göstermektedir.

İssiz bir dağda yer alan Çardak Manastırı kalıntıları, keşiş mağaraları ve sarnıçlar Deyr Yakub gibi günümüzde

Çardak Manastır kalıntıları içerisinde bir keşiş mağarası

kaderine terk edilmiş bir durumdadır.

Göbeklitepe'nin UNESCO Dünya Kültürel Miras kalıcı listesine alınmasıyla, önümüzdeki yıllarda Urfa'nın önemli bir turist akınına uğrayacağı gerçeği dikkate alınarak tüm turizm değerlerimizin çevre düzenlemeleri ve restorasyonlarla hazır hale getirilmesi gerekmektedir. İşte bu kapsamda yukarıda anlatmaya çalıştığım Deyr Yakub ve Çardak manastırlarının arkeolojik kazı, restorasyon ve çevre düzenlemeleri yapılmalı, buralara ulaşan yollar turizm standartlarına uygun hale getirilmeli ve her iki ören yeri birbirine bağlanarak tur güzergâhına alınmalıdır.

KAYNAKÇA

A. Cihat Kürkçüoğlu, Şanlıurfa Land of Faith-Inançlar Diyarı Şanlıurfa, (İngilizce çeviri: Zuhar Karahan Kara), Şanlıurfa Valiliği Yayını, Ankara 2000, s. 40-42.

<https://www.houshamadyan.org/tur/haritalar/halep-vilayeti/urfa/din/kilisesel.html>

J. Ben Zion Segal, Pagan Syriac Monuments in the Vilayet of Urfa", Anatolian Studies, Vol III, 1953.

-----, Edessa The Blessed City, Oxford 1970.

-----, Edessa (Urfa) Kutsal Şehir, (Çev: Ahmet Arslan), İstanbul 2002.

Selahattin E. Güler, Yabancı Gezginlerin Gözüyle Urfa Bölgesi, ŞURKAV Yayını, Ankara 2010, s. 55.

-----, Şanlıurfa Yazıtları (Grekçe, Ermenice ve Süryanice), Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul 2014, s. 24

Urfa'nın Doğusunda Erken Hıristiyan Dönemine Ait Bir Süryani Manastırı Kalıntısı: KASR EL-BENAT

Selahattin E. GÜLER
Yerel Tarih Araştırmacısı
selahattin_guler@hotmail.com

A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Yasin KÜÇÜK

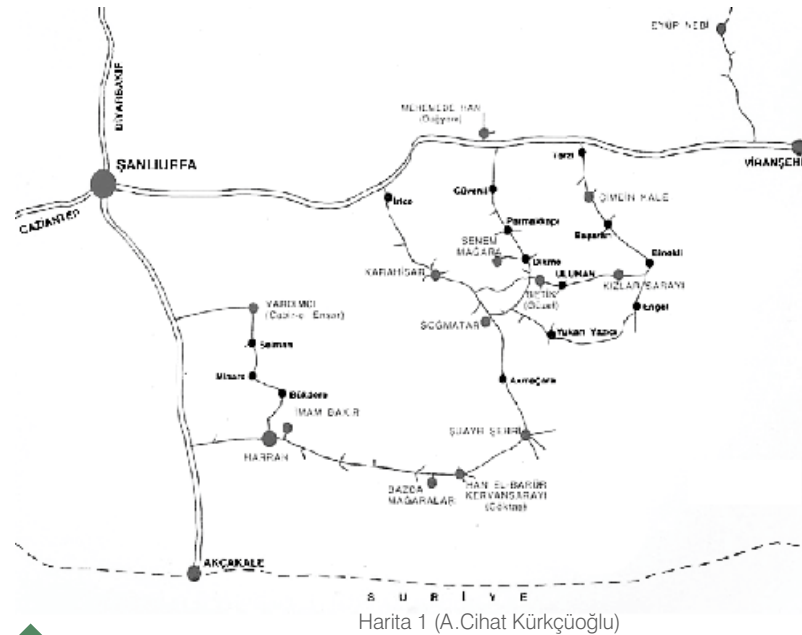
A. YERLEŞİMİN ADI VE YERİ

Kasr el-Benat قصر البنات Arapça bir kelime olup "Kızlar Sarayı" anlamındadır. Yerleşimin sakinleri sadece "Kasr" diyorlar. Kasr el-Benat, Urfa'nın 85 km doğusundadır ve Viranşehir ilçe sınırları içerisinde. Binekli Köyü'ne bağlı bir mezra olup Uluhan ve Engel köyleri ise komşularıdır. Civarında bulunan Çimdinkale, Sanemmağara, Betik ve Soğmatar (Yağmurlu) ören yerleri de kendisi kadar eski ve tarihi kalıntılara sahip yerlerdir. Soğmatar'ın da 17 km. kuzeydoğusundadır.

Kasr el-Benat harabeleri, kalkerli kayadan oluşan bir tepe üzerinde geniş bir alana yayılmıştır. Günümüzde 10-12 hane ikamet etmektedir. Bunlar da geçimlerini hayvancılıkla sağlamaktadırlar.

2000 ve 2018 yıllarında yaptığımız araştırma gezilerinde yerleşime yakın 10 km.'lik alan çok bozuk olup kaya zemin üzerinde yol almak zorunda kaldık. Kasr el-Benat turizm haritalarında bulunmamaktadır. Etrafta yön gösteren tabelalar da olmadığından rastladığınız kişilere yolu sormak zorundasınız.

Yerleşim yerinde iskân eden köylüler buraya "Kasr" diyorlar. 2018 yılındaki ikinci gezimizde evlerin arasındaki bir meydanın kenarında kaya zemin üzerinde bir satırlık Süryanice bir yazıt dikkatimi çekmişti. Ortadaki kırık alandan dolayı bazı harfler kaybolmuştu. Buna rağmen yazıtı çözmüşüm. Yazıtta "Saba kaşşışa d'kefar khulda" yazıyordu. Yazıtta geçen "khulda" kelimesinin dilimizdeki karşılığı "köstebek" idi. Bu ismin köyün o yıllardaki adı olabileceği ihtimalini

aklıma getirmişti. Geleceğe düşülen bir hatıra yazısı olan bu cümleyi şu şekilde Türkçeye çevirdim: "Köstebek Köyü'nün papazı Saba".

B. YERLEŞİM İLGİLİ ARAŞTIRMA VE YAYINLAR

Kasr el-Benat ile ilgili bilimsel bir araştırma ve yayın yapılmamıştır. 1890'lı yıllardan itibaren bölgeyi gezen birçok yabancı gezgin, casus ve araştırmacı notlarında buradan kısaca bahsetmişlerdir. Alman bilim adamı ve gezgin Max von Oppenheim burayı gözden geçirerek fotoğraflamıştır. İngiliz seyyah-casus ve yazar Gertrude Bell de burayı görmüş ve bazı kalıntıları fotoğraflamıştır. Onun fotoğraf arşivindeki Urfa'daki Kasr el-Benat'a ait olduğu sanılan 3 katlı bir yapıya ait bir fotoğraf, Harran konulu kitaplarda bu yerleşimden bahsederken kullanılmıştır. İnternetin yaygınlaşmasıyla bu fotoğrafın bizim Kasr el-Benat değil de Suriye'deki el-Dânâ antik şehrindeki Kasr el-Benat Manastırı kalıntısına ait olduğu anlaşılmıştır.

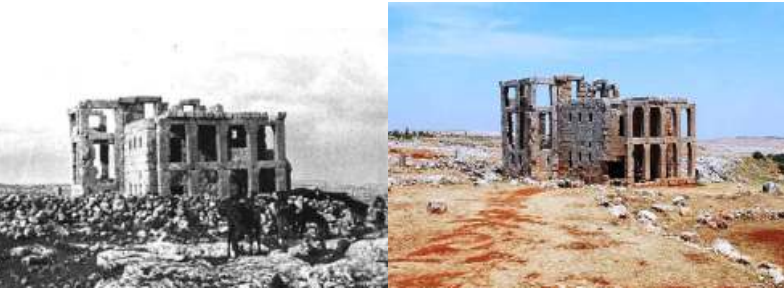

Foto 1) el-Dânâ şehrindeki Manastır kalıntısı (G.Bell Arşivi-1911)
Foto 2) el-Dânâ şehrindeki Manastırın günümüzdeki durumu

1980'li yılların sonlarında bölgeyi gezen İngiliz mimar ve araştırmacı Tom A.Sinclair de 1990 yılında yayımladığı kitabında Kasr el-Benat'tan çok kısa bahsetmiştir.

Kasr el-Benat'a ilk kez 2000 yılında Harran Üniversitesi Öğretim Üyesi Sanat Tarihçi Yrd. Doç. Dr. A. Cihat Kürkçüoğlu'ndan oluşan bir ekiple gittik. Alandaki inceleme notları ve fotoğraflar Cihat Kürkçüoğlu'nun aynı yıl içinde basılan "Harran Yolların Buluştuğu Kent" adlı kitabında yayınlandı. Bu çalışmada bazı Süryanice yazıların tercümesinde katkıda bulduk.

2018 Temmuz'unda Fotoğraf Sanatçısı Yasin Küçük ve Arkeolog Mehmet Koyuncu ile birlikte yaptığımız son araştırma gezisinde alanı yeniden gözden geçirdik. Köyün o yıllarda adının yazılı olduğu Süryanice yazıtı bulduk ve okuduk. Diğer yazıtların da fotoğraf ve transkriptlerini alıp tercüme etmeye çalıştık. Çözebildiklerimizi "Şanlıurfa Yazıtları (Grekçe, Ermenice ve Süryanice)" adlı kitabımızda yayımladık.

İnternet üzerinden İngilizce fonetikle "Qasr al-Banat" yazarak yaptığımız araştırmalarda Suriye'de bu isimle tanınmış iki yer bulduk. Biri el-Dânâ antik şehrindeki Bizans döneminden kalma Kasr el-Benat Manastırı kalıntıları; diğeri ise Rakka şehrinde Abbasiler dönemine (9. Yüzyıl) ait yazlık saray kalıntısıdır. Bu iki yerin dışında Lübnan'da aynı ismi taşıyan bir antik dönem tapınağı ve Mısır'da Kift ile el-Kuseyr şehirleri arasındaki antik Roma kalesi kalıntısı bulunmaktadır.

C. YERLEŞİM KALINTILARININ BETİMLENMESİ

Bu başlık altında yerleşim kalıntılarını yapı kalıntıları, kaya mezarları ve Süryanice yazıtlar başlıkları altında topladık.

1. Yapı Kalıntıları

İngiliz mimar ve araştırmacı Sinclair, alanda kare şeklinde devasa taşlardan yapılmış bir manastır kalıntısından ve bu kalıntının güneyinde boşta bulunan iki Korint üslubundaki sütunundan bahsetmiştir. Bu kalıntılardan günümüze çok az şey kalmıştır. Zira anlatılanlara göre civar köylerden gelen bazı kişiler bu taşlarla ev yapıyorlarmış.

Anladığımız kadarıyla 4. yüzyıla ait olduğuna inandığımız bu yerleşim alanında, Suriye'deki el-Dânâ antik şehrindeki gibi "Kasr el-Benat" adını taşıyan Süryanilere ait bir manastır bulunuyordu. Muhtemelen buradaki manastır da Suriye'deki manastırla aynı mimariye sahipti. Onu yapan mimarlar aynı yıllar içinde buradaki manastır da yapmış olabilirler. İki yapının isimlerinin de aynı olması bu tezimizi güçlendirmektedir. Oradaki manastırın planı elimizde olmadığı için buradaki yapı ile karşılaştırma imkânına sahip değiliz. Aşağıda göreceğimiz üzere, manastır görevlilerinin geleceğe not düşmek için kaya zemin üzerine yazdıkları Süryanice yazıtlar da burada bir manastır bulunduğunu kesin bir şekilde ispatlamaktadır.

Manastır kalıntılarındaki lento silmeleri, Korint üslubundaki sütun başlıkları, Sanemmağara'da olduğu gibi Urfa merkezindeki Ulu Camii'nin yerinde bulunan İlkçağa ait Mar Stefanos Kilisesi'nden kalma kemer, lento ve sütun başlıklarına büyük ölçüde benzemektedir. Ancak, buradaki sütun başlıkları Mar Stefanos Kilisesi'ndekilere göre daha sade ve süslemesizdir. Bütün bunlara dayanarak Kasr-ül Benat yapılarını, IV. yüzyıl sonlarına tarihlemek mümkündür.

Foto 3) Manastırın ayakta kalmış duvarı (G.Bell Arşivi-1911)

Foto 4) Manastır kalıntıları (Oppenheim Arşivi-1899)

Foto 5) Manastır genel görünümü. (von Oppenheim Arşivi-1899)

Foto 6) Kalıntılardan detay. (von Oppenheim Arşivi-1899)

Foto 7) Manastırın duvar kalıntıları. (von Oppenheim Arşivi-1899)

Foto 8) Yerleşim kalıntısı. (von Oppenheim Arşivi-1899)

Foto 9) Manastıra ait tam işlenmemiş korint sütun başlığı (A.C.Kürkçüoğlu Arşivi)

Foto 10) Manastır kalıntılarındaki Keşiş odaları (Yasin Küçük Arşivi)

Foto 11) Manastır kalıntılarındaki Keşiş odalarından birinin girişi (Yasin Küçük Arşivi)

Foto 12) Manastır kalıntılarında bir yapının, korint başlıklı payelere oturan yuvarlak kemer içerisindeki çevresi silmeli dikdörtgen kapısı. (Yasin Küçük Arşivi)

Foto 13) Manastır kalıntılarındaki Keşiş odalarından birinin girişi
(Yasin Küçük Arşivi)

Foto 15) Manastırdaki günümüz kalıntıları .
(Yasin Küçük Arşivi)

Foto 14) Manastır kalıntılarındaki bir kaya mezarı girişi.
(Yasin Küçük Arşivi)

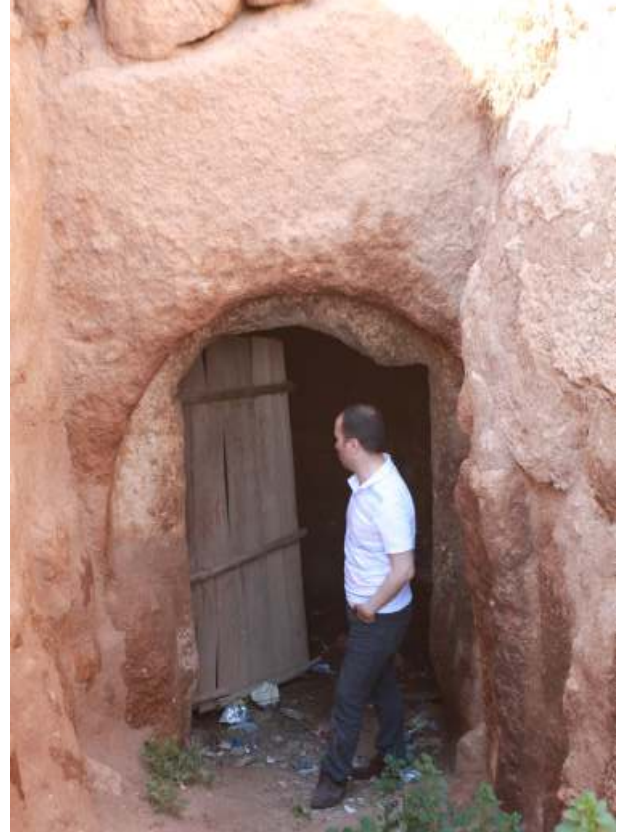

Foto 16) Manastır kalıntılarındaki keşiş odalarından
birinin girişi (Yasin Küçük Arşivi)

2. Kaya Mezarları

Yerleşimin doğusundaki yamaçta mağaralar ve kaya mezarları bulunmaktadır. Bunların en büyüğü ve en işçilikli olanı adlandırmasını A. Cihat Kürkçüoğlu'nun yaptığı "Yazıtlı Tepe"nin güney yamacında 8 arkosollu (kemerli mezar) bir kaya mezarıdır. Arkosolların silmeli kemerleri birbirlerine bağlı olarak mezarın üç yönünü dolaşmakta, aralarındaki boşluklarda kabartma haç ve çiçek motifleri yer almaktadır. Mezarın güneye bakan giriş cephesindeki Süryanice yazıtlarda burada yatan manastır görevlilerinden "Keşiş Abrohom" adı okunmuştur. Bu kaya mezarları manastır görevlileri tarafından kullanılmıştır. Bu mezarların bir benzeri Urfa'nın Eyyubiye ilçesinde "Ehber-Ahbar (Abgar)" olarak adlandırılan dağlık alanda bulunmaktadır.

Foto 17) Kaya mezarlarından birinin arkosolları. 1- (Yasin Küçük Arşivi)

Foto 18) Kaya mezarlarından birinin arkosolları. (Yasin Küçük Arşivi)

Foto 19) Kaya mezarlarından birindeki arkosol. Kaya mezarları 3- (Yasin Küçük Arşivi)

3. Süryanice Yazıtlar

Köyün kuzeyindeki kayalık "Yazılı Tepe" üzerinde manastır görevlilerince hatırlanma dileğiyle yazılmış 10'dan fazla Süryanice yazıt bulunmaktadır.

Soğmatar Kutsal Tepe'nin M.S. II. yüzyıla tarihlenen yazıtlarından biraz daha geç dönemlere, III. veya IV. yüzyıllara tarihlenen "Yazıtlı Tepe" yazıtları stil olarak ta Soğmatar yazıtlarından farklılık göstermektedir.

Foto 20) Buradaki 3 yazıtta şunlar yazılıdır: "Ben Sargis", "Ben Gebar'u", "Ben Demetriono" (Yasin Küçük Arşivi)

ܟܘܝܢܐ ..... ܟܘܝܢܐ

Foto 21) Köyün isminin geçtiği yazıt (Yasin Küçük Arşivi)

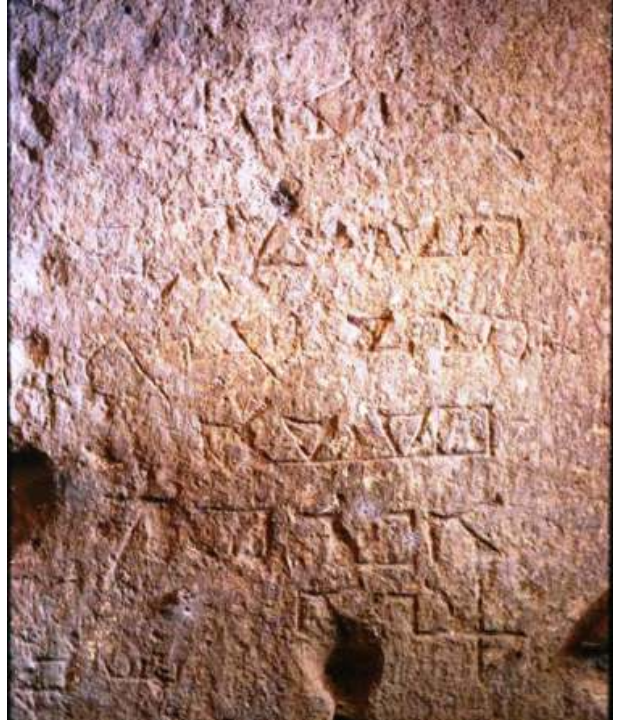

Foto 22) Mezar kitabesi. Sadece "Abraham" ve "Nisan" isimleri okunabilmiştir. (A.C.Kürkçüoğlu Arşivi)

Foto 23) "Kilisenin başı Yusuf" yazıtını transkript ederken.

Foto 24) 4 metre uzunluğundaki üç konturlu ve oldukça iri harflerle yazılmış bu yazıtta "Kustantianus" ismi okunur. (Yasin Küçük Arşivi)

Foto 25) İlk harflerinin kırık ve aşınmasından dolayı sadece "..... Roma'nın" şeklinde okuyabildiğimiz 3 metrelik yazıt. (Yasin Küçük Arşivi)

Yazıtta geçen isim Roma imparatoru I. Konstantin (272-337)'dir.

Bu isim buraya neden yazılmış diye merakınızı gidermek için bu tarihten biraz daha geçmişe gitmemiş gerekiyor. Miladi II. yüzyılın sonlarında bölgemiz Hıristiyanlıkla tanışmış ve oldukça ciddi biçimde bu yeni dine sahip çıkmıştı. 244 yılında bölgemizin Roma hâkimiyetine girmesinden bir süre sonra imparatorluk bu yeni dine karşı savaş açmaya başladı. Gerek Urfa içinde ve gerek civarında Hıristiyanlığı yaşayanlar takip ediliyor, işkencelere maruz kalıyor ve dinlerinden dönmezlerse katlediliyorlardı. Bu yüzden Urfa'da ileri gelen din büyüklerinden Süryani asıllı Habib, Şemona ve Gurya adlı şahıslar dinleri uğruna işkence çekip şehit edilmişlerdir. Bu katliamlar sadece Urfa'da değil, komşusu olan Mardin'de de yapılıyordu. Hristiyanların yeni kilise kurmaları da yasaklanmış olduğundan, çoğu Hıristiyan şehri terk edip dağlara çekilmiş, kolay bulunamayan yerlere ve yeraltlarına kiliseler yapmaya başlamışlardı. Bu durum 313 yılına kadar böyle devam etti.

Roma imparatoru I. Konstantin ile Licinius 313 yılının Şubat ayında Milano'da buluşup bir ferman hazırladılar. Haziran ayında Milano Fermanı Doğu Roma'ya duyuruldu. Böylece Hıristiyanlar kilise kurma da dâhil her türlü dini özgürlüğe kavuşmuş oldular. Devletçe el konulan mülkler ve kiliseler de iade edildi. Böylesine büyük bir özgürlük ve sevinci ancak yaşayanlar bilir. İhtimal ki, bu büyük ve önemli haberi alan Kasr el-Benat Manastır görevlileri, o kadar sevinmiş olmalı ki, imparatora olan teşekkür ve saygılarını, manastırın yan tarafındaki kayalık alana onun ismini yazarak ölümsüzleştirmek istemişlerdir.

Aradan 1705 yıl geçmiş olmasına rağmen Süryanice harflerle yazılmış imparatorun adı halen okunuyor. 17 asırlık bu manastır kalıntısı ve yazıtlar bize o gün hayatta olanların efendilerine olan büyük saygı ve minnet duygularını somut biçimde anlatıyor...

Üç konturlu olarak yazılmış bu yazı Süryâni kaligrafisi sanatının Urfa ve çevresinde bilinen tek örnekleri olması bakımından çok önemlidir.

Bunların dışında uzun olan bazı yazıtları aşınma ve kırıklardan dolayı okuyup anlam veremedik.

D. ÖNERİLER

- Ayakta kalma mücadelesi veren ve her gün biraz daha yok olan bu manastır kalıntısının ve çevresinin acilen koruma altına alınması gerekmektedir.

- Alan Soğmatar'dan sonra gelen ve mutlaka korunması gereken ikinci bir tarihi ve kültürel varlıktır.

- Bu yerleşime giden yollar gözden geçirilmeli ve en azından stabilize yol haline getirilmeli.

-Manastır kalıntısı civarındaki mağara ve kaya mezarları ahır ve çöplük olarak kullanılmaktadır. Adı geçen yerlerde gerekli temizlik ve bakım yapılmalı, araştırmacı ve turistlerin istifade edebileceği hale getirilmelidir.

- Sayısı 10'u geçen ve IV. yüzyılda yazılmış Süryanice yazıtların koruma altına alınması veya en azından bu alanda iskân eden köylülerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

- Viranşehir Binekli Köyü'ne ait olan bu mezrada elektrik ve su bulunmamaktadır. Burada yaşayan ve hayvancılıkla geçinen 10-12 hane halkı için köyden elektrik ve su temin edilmelidir.

-Manastır kalıntısıyla birlikte yerleşim alanı turizm haritasında gösterilmelidir.

-Şanlıurfa-Mardin karayolunda, Kasr el-Benat'a gidecek yolu gösteren tanıtım ve yön levhaları yerleştirilmelidir.

-Soğmatar'ı gezmeye gelenler 17 km. kuzeydoğusunda bulunan Kasr el-Benat'ı da görmeleri için gerekli yol ve tabela çalışmaları acilen yapılmalıdır.

-17 asırlık manastır kalıntısı ve yerleşim alanı gerekli bakım, onarım ve temizlik yapıldıktan sonra ulaşımı da sağlanarak acilen bölge turizmine kazandırılmalıdır.

REFERANSLAR

A.Cihat Kürkçüoğlu, Harran, Yolların Buluştuğu Kent, Şanlıurfa Valiliği Kültür Yayınları, Ankara 2000.

<http://www.balıkligol.com/kultur-sanat/15-asirlik-kasr-ul-benat-kizlar-sarayi-yok-oluyor-video-ve-fotografli-h20606.html>

<http://www.viransehirinsesi.com/tarihi-kasrul-benat-kizlar-sarayi-ilgi-bekliyor.html>

<https://www.neredekal.com/kizlar-sarayi/https://www.neredekal.com/kizlar-sarayi/>

Selahattin E. Güler, Şanlıurfa Yazıtları (Grekçe, Ermenice ve Süryanice), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2014.

Tom A. Sinclair, Eastern Turkey: An Architectural and Archaeological Survey, vol. IV, The Lindar Press, London 1990.

Şanlıurfa Müziğinde Son 50 Yılın Önemli Bir Sesi ve Bağlama İcracısı: MEHMET NACAK

Yunus GÜMÜŞKOLAN
Müzik Öğretmeni
yunus_gumuskolan@hotmail.com

Mehmet Nacak, 1952 yılında Şanlıurfa'nın Beykapısı Mahallesi'nde dünyaya gelir. Babası İbrahim Halil Bey, Annesi Rahime Hanım'dır. Dokuz kardeşlidir. Evli ve beş çocuk babasıdır.

Esas mesleği kunduracılık olan Mehmet Nacak 14 yaşında müziğe bağlama çalarak başlar. Ustasının - döneminin ünlü bağlama yapımcısı ve icracısı- rahmetli Aziz Çekirge olduğunu söyler. Kardeşi Ahmet Nacak da başarılı bir kanun sanatçısıdır.

1966 yılında rahmetli Mahmut Coşkunes'in aracılığıyla İstanbul'a yerleşir, orada dönemin ünlü bağlama sanatçıları Orhan Gencebay, Arif Sağ, Yılmaz İpek gibi ustalarla birlikte plakların aranan isimleri arasında yer alır.

1972 yılında doldurduğu ilk plağının bir yüzüne kendi bestesi olan "Çölde Gidiyor Gam Kervanı" adlı eserini, diğer yüzüne ise "Dilek Pınarı"nı okumuştur. "Fakirlik Kabahat mi?" adlı ikinci bir plağı da bulunmaktadır.

Memleket sevdası ağır basınca 1974 yılından sonra Urfa'ya döner ve artık Urfa'ya yerleşir.

Günümüze kadar birçok plağa bağlamasıyla, çok sayıda mahalli banta da hem sesi hem de bağlamasıyla eşlik etmiştir.

"Urfa Müzik Tavrı"nı en iyi bilen icracılarından biridir. Kendine has bağlama çalışı ülkenin birçok yerinde takdir ve kıstas olarak kabul edilir.

Birçok ünlü sanatçıya sahnede

maestro olarak eşlik etmiştir. Seyfettin Sucu, İbrahim Tatlıses, Ahmet Karaoğlan, Nuri Sesigüzel, Kadri Sema, Abdullah Uyanık, Mahmut Tuncer, Zekeriya Ünlü eşlik ettiği -bilinen bazı- sanatçılardır.

Urfa tavrıyla bağlama çalan bir sanatçı olarak bilirse de bağlama ile

En solda Ahmet Karaoğlan, ortada Yılmaz Güney, en sağda Mehmet Nacak / 1966

Mehmet Nacak (solda) Solist Abdullah Uyanık ile (1965)

▲ Abdurrahman Baydağ, Osman Devecioğlu, Mehmet Nacak, Ş. Müslüm Yavuk (31.10.2011)

sanat müziği ve arabesk eserlerde de çok hünerli olup bağlamayla çalınması zor saz semailerini icralarında çok başarılı/yetkin olduğu bilinir.

"Ahu Gözlüm Yine Senden Ayrıyam", "Kayalar Kayalar", "Yaram Sızlar Ağır Başım", "Mezara Girmeme Lüzum Kalmadı", "Ne Hoş Olur Mahpushane Havası", "Ayağına Giymiş Kara Yemeni" ve "Ezo Gelin" (Barak Uzunhava) gibi eserler Urfa'da Mehmet Nacak'ın sesi ile özdeşleşmiştir.

İlk olarak 1993 yılında İbrahim Tatlıses'in sunduğu "İbo Show" a ekibiyle katılarak televizyonlarda "Urfa Sıra Geceleri"nin dünyaya tanıtılmasında çok önemli rol almıştır.

1994 yılında Şanlıurfa Valiliği-ŞURKAV bünyesinde, dönemin Valisi T. Ziyaeddin Akbulut himayesinde Kazancı Bedih, Abdullah Uyanık, Naci Yoluk, Kâzım Çiriş, Mehmet Öncel, Ab-

dülkadir Karakuş, Tahir Gümüş, Kadir Eğlence, Yasin Aslan ve İmam Karakurt ile birlikte "Urfa Sıra Gecesi Müzik Ekibi"ni kurar. Ekip olarak 2004 yılına kadar Şanlıurfa ve Yurt genelinde birçok şehir ile Romanya, Almanya, Irak, Suriye, Kıbrıs gibi ülkelerde Dünya'ya "Urfa Sıra Gecesi" müzik faslını icra ederek tanınırlar.

Mehmet Nacak, günümüze kadar sesi ve sazıyla çok sayıda mahalli kaset, cd, video, belgesel film, sinema filmi ve televizyon programlarında ekibiyle birlikte yer aldı.

Kendisine has bir tavırla yaptığı bağlama açışlarıyla hoyrat ve gazel okuyucularını adeta coşturur...! O'nun Nevruz, İsfahan, Kürdî, Araban, Rast ve Uşşak gazel ile Beşiri, Hüseyini ve Alazbar hoyrat açışlarında gezindiği perdelerde oluşturduğu melodi zenginliği, gerek dinleyicilerin, gerekse okuyucuların ruh dünyasına işleye-

rek insanı kendinden geçirmekte, bir huzur alemine daldırmaktadır. Bilhas- sa "Nevruz Gazel" açışlarındaki 'özgün' melodileri önemli bağlama ustaları tarafından 'erişilmez' bulunmaktadır.

Urfalı gençlerin bağlama icrasında tavrını örnek aldıkları Mehmet Nacak, bağlama dışında, ud, cümbüş ve yaylı tambur da çalabilmektedir.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi bünyesinde 2006 yılında kurulan Şanlıurfa Halk Müziği Ekibi'ne 2009 yılında katılan Mehmet Nacak; Abdurrahman Baydağ, İsmail Altıngöz, Osman Devecioğlu, Kalender Yorgun, Mustafa Büyükgürses, İbrahim Halil Karakaş, Şih Müslüm Yavuk, Cumali Yolaçan, Mehmet Ali Aslan ve Mehmet Aslan'dan oluşan "Şanlıurfa Sıra Gecesi Müzik Ekibi" ile Şanlıurfa'da, yurt genelinde ve yurtdışında Urfa müziğini başarıyla icra etmektedirler.

2009-2011 yılları arasında Kanalurfa'da Halil Altıngöz'ün hazırlayıp sunduğu "Halil Altıngöz ile Gönül Şarkıları" programında 3 yıl canlı yayında bağlamasıyla yer aldı.

Urfa musikisinin 1950'lerden sonraki efsane gazelhanları Halil Hafız Uzungöl, Ahmet Uzungöl, Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Bedirhan Kırmızı ve Kazancı Bedih Yoluk gibi ustaların meclislerinde bulunmuş, bu ustalardan kazanımlarını gençlere aktarmış ve bunları aslını bozmadan günümüze taşımış Urfa'nın yaşayan müzik efsanesidir.

▲ Araştırmacı Yazarlar Sabri Kürkçüoğlu, Abuzer Akbıyık ile Mehmet Nacak (31.10.2011)

▲ Mehmet Nacak, Münevver Özdemir ile kayıt stüdyosunda (25.01.2011)

▲ Arkada Yusuf Oktay ve yanında Mehmet Nacak, önde solist Ahmet Karaoğlan (1965)

11 Kasım 2018 tarihinde İstanbul Cemal Reşit Rey (CRR)'de gerçekleştirilen "Gazelden Hoyrata Harput'tan Urfa'ya" adlı gecede Mehmet Nacak'a onur ödülü takdim edildi.

O, eski ustalardan bize kalan bir teberik (saygıyla korunup kollanması gereken lütuf/miras/emanet)'tir.

Kendisinden çok bilgi edinmiş bir öğrencisi olarak Mehmet Nacak Ustam'a sağlıklı ve mutlu bir yaşam diliyor, sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu saz sanatçılarından, Şanlıurfa'nın yetiştirdiği diğer önemli bir bağlama sanatçısı ve aynı zamanda bestekâr olan Arif Çelik Hocam da Mehmet Nacak için şunları söylemektedir;

"Halk Müziği'nde Urfa'nın 'şüphesiz' yadsınamaz ayrı bir yeri, bir özgül ağırlığı vardır. Bu 'özel'lik, Urfa'nın -diğer yörelerden farklı olarak- bir külli-yat içerdiğinden kaynaklanır. 'Nedir bu özellik?' Sorusuna verilecek cevap birkaç şıklıdır. Şöyle ki;

Divan Edebiyatı şiiirlerinden oluşan çok fazla makam ve sayıdaki gazeller, geleneksel halk şiiirli hacimli uzunhavalı, Urfa'da 'çifte' denilen tasavvuf içerikli türküler, Klâsik Türk Müziği repertuarı da barındıran -Urfalıların 'ahenk' dedikleri- meşkler... Bunların tümü makamsal temelde ve belli kurullarla akademik düzeyde icra

edilir Urfa'da.

Bir enstrüman sanatçısı için böyle 'hacimli' bir külli-yata haiz ve hâkim olmak geniş bir repertuar, güçlü yetenek, köklü bir donanım ve iyi bir hafıza gerektirir.

Şöyle düşünelim: Elinizdeki enstrümanınızı, Klâsik Türk Müziği icrasında ud, keman, kanun, klarnet... olarak hissedip o karakterde çalacak; Tasavvuf Müziği icrasındaysanız -söz geli-mi- bir ney, klâsik kemençe, mızraplı veya yaylı tambur gibi; hafif müzik/pop ise eğer çaldığınız, bir gitar, org, sak-safon... Halk Müziği icra ediyorsanız bağlama, kaval olarak düşünüp, melodilerin seyrini öyle gerçekleştireceksiniz... Bu kolay iş değildir. Bunların tümü bir saz sanatçısında mevcutsa eğer, o sanatçı 'tek kişilik bir orkestra' demektir. İşte, bu konuya bir sanatçı örnek verecek olursak, -Urfa için bana göre- O Kişi, O Sanatçı, bağlamasıyla Mehmet Nacak'tır.

Birçok makamda peşrev ve şarkı repertuarı, gazellerin icrasında her durak/aşamada 'kendine has' yol göstermeleri ile genel olarak THM ve arabesk şarkı repertuarı ve icrası ve de Urfa Türkülerinin 'istisnasız' tümüne hâkim olma vasıflarını bir arada düşündüğümüzde bütün ok işaretleri Mehmet Nacak'ı gösterir.

1970'li yıllarda -o dönemlerde henüz mahalli sanatçı olan- İbrahim

▲ Yunus Gümüşkolan, Mehmet Nacak

▲ Mahmut Çoşkunes, eşi ve Mehmet Nacak (1969) İstanbul

▲ Yasin Aslan, Mehmet Öncel, Kazım Çiriş, Mehmet Nacak, Abdullah Uyanık, Kazancı Bedih Y oluk, Naci Yoluk, İmam Karakurt, Kadir Eğlence (2002)

“Gazelden Hoyrata Harput'tan Urfa'ya” programında Mehmet Nacak'a sunulan onur ödülü (11.11.2018)

“Gazelden Hoyrata Harput'tan Urfa'ya” programında Mehmet Nacak, Halil Altıngöz, Bekir Çiçek ve Bakır Karadağlı birlikte (11.11.2018)

Tatlıses, Seyfettin Sucu, Kadir Sema (Keddarê), Ahmet Karaoğlan gibi Urfa'lı ses sanatçılarının kasetleri çıktığında, bağlamayı Mehmet Nacak çalmışsa o kasetin ayrı bir değeri ve ağırlığı olurdu. (Bu arada, ney üflemedeki ustalığı ve lezzetiyle Mehmet Nacak Ağabey'in vazgeçilmez 'müzik partneri', Urfa Müziği'ne katkılarıyla Sevgili Abdulkadir Karakuş'u da anmadan geçemeyeceğim).

Bendeniz de bir saz (bağlama) sanatçısı olarak söylüyorum, zaman zaman istemediğimiz (belki de bir 'iş kazası' diyebileceğimiz) yanlış seslere/perdelere dokunduğumuz olmuştur ve oluyor da... Ancak, Mehmet Nacak'ın bugüne kadarki icralarında buna hiç rastlamadım. Bu da 'muaz-zam' kabul edilmesi gereken bir vasıftır.

Urfa Müziği'ndeki uzun havalarda (maya, hoyrat, gazel) yapılan açışlar - yine bana göre- “Mehmet Nacak'tan önce” ve “Mehmet Nacak'tan sonra” olmak üzere ikiye ayrılır.

Mehmet Nacak'ın yaklaşık 50 yıl boyunca bağlamasıyla yaptığı eşliklerin 'kurumsal anlamda' derlenip toplanarak gelecek kuşağa rehber olması bakımından arşivlenmesi gerektiğine kuvvetle inanıyorum.

Melodik enstrüman çalan/üfleyen her sanatçı mutlaka ilgili makamda 'ihtiyacı karşılamak üzere' açış/taksim yapar elbette. Ancak, seyri yapılacak makamda onlarca maya, hoyrat, gazel vardır... Aslolan, saz sanatçısının, -ses sanatçısının okunacak-uzunhavayı sazıyla icra ettiği melodilerle dinleyiciye hissettirmesi (-âdetahaber vermesi) özel bir yetenektir. Bu, Mehmet Nacak'ta ziyadesiyle mevcuttur. Öyle ki, Mehmet Nacak'ın yaptığı açışın bitiminde verdiği 'yol'un ardından, okuyacak sanatçının, icra edilmesi istenen/beklenen uzunhavayı okumaktan başka bir seçeneği yoktur...!

Sağlık sorunları yaşamasına rağmen halen müzik çalışmalarını sürdüren, en az yarım asırdır Urfa Müziği'nde gerek açtığı çığırdan, gerekse 'ferdi olarak bendenize' birçok icramda ilham olmuşluğundan dolayı, gönül derininden Mehmet Nacak Ağabeyim'e samimî saygı ve sevgilerimi sunuyorum, sağlıklı, huzurlu uzun ömürler diliyorum.”

Sevgili Arif Çelik ağabeyim Mehmet Nacak ustayı o kadar güzel anlatmış ki söyleyecek başka söz bırakmamış. Ben de, kendisinden çok bilgi edinmiş bir öğrencisi olarak Şanlıurfa Müziğinin son 50 yılının önemli bir sesi ve bağlama icracısı Mehmet Nacak Usta'ma sağlıklı ve mutlu bir yaşam diliyorum, sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

TRT BELGESELLERİNDE URFA DUVAK GIYDİRME GELENEĞİ VE ŞABAŞ TÖRENİ

İsmail SÜNGER

Resim Öğretmeni

Halk Oyunları Eğitmeni ve Araştırmacısı

sunger_i@hotmail.com

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) tarafından 1980'li yıllarda Türkiye'nin farklı bölgelerinden geleneksel kültürümüze dair çeşitli örneklerin gösterildiği "geleneksel kültür ve yaşayış" temalı belgesel dizi programları yayınlanmıştır. Daha çok somut olmayan kültürel miras niteliğindeki Türkiye'nin pek çok yöresine ait seyirlik oyun, düğün geleneği, geleneksel giyim kuşam ve oyunlar ile benzer ritüeller kurgusal yapı içinde tespit edilip kayıt altına alınmıştır.

Söz konusu belgesellerden Geleneklerimiz-Göreneklerimiz isimli belgesel dizisinin 17. bölümünde Bursa'nın Keles ilçesi, Afyon'un Dinar ilçesi ve Van ile birlikte Şanlıurfa yöresine ait duvak giydirme geleneği kayıt altına alınmıştır. 1984 yılında yayınlanmış olan bu belgesel "Urfa düğün geleneği" içinde evlenecek olan genç kıza hazırlanan evli kadın başlığının (kofi) hazırlanmasına, evlenecek kızın bekârken taktığı başlığa, baş bağlama/duvak giydirme geleneğinin sosyo-kültürel yönlerine ve gelini uğurlarken gerçekleştirilen diğer ritüellere değinmesi bakımından önemlidir.

Bir diğer örnek ise Dımdan isimli belgesel dizisidir. 1980 yılında yayınlanmış olan bu belgesel dizisinin 16. bölümünde Urfa düğün geleneği içinde ele alınabilecek "Şabaş Töreni" iş-

lenmiştir. Bahşiş töreni olarak da değerlendirilebilecek olan Şabaş Törenini belgeleyen bu belgesel, geleneksel Urfa yaşamında müzisyenin onurlandırılması ve toplumsal yaşamdaki hiyerarşiyi gözler önüne sermesi bakımından da önem taşır.

Geleneklerimiz-Göreneklerimiz Belgeselinde Urfa'da Duvak Giydirme

Sözü edilen belgeselde Urfa düğün geleneği içinde duvak giydirme ritüeli, canlandırmaya dayalı olarak sergilenmiştir. TRT'nin özgün anlatımına sadık kalınarak alıntılanan Urfa duvak giydirme geleneğine dair belgesel metin şöyledir:

"Şanlıurfa yöresinde genelde köylerde yaygın olan ve kızlarla kadınları birbirinden ayıran ilginç başlıklar ve baş bağlama usulleri vardır. Gelin kızın başına giydirilecek olan köfü isimli başlıkla duvağın hazırlanmasına kına gecesinden bir iki gün önce başlanır. Önce, genç kızlığında kullandığı 'fes-kantoz' adı verilen gümüş tepelik çıkarılır. Gelinin başının ölçüsüne göre, köfü adı verilen fes başa konulur. Köfünün üstü mukavva ile kaplıdır. Arkası yüksek, önü hem dar hem basıktır. Üstü pamuklu bir örtüyle kaplı olan kalıbın etrafı şal denen sırmalı puşu ile sarılıdır. Köfünün ön yüzüne 'uçkor' ya da

"üç sıra" denen altın takı kancaları. Ortasındaki mavi boncuğun bulunduğu kısma "kaş" denir. Bunun gelini nazardan koruyacağına inanılır. Köfünün iki yanına "reşme" denilen altından yan takılar sarkıtılır. Yörede genç kızların takıları gümüşten, gelin ve kadınların takıları ise altındandır. Başlığın üstüne 'neçek' denilen beyaz renkte başörtüsü sarılır. Sonra şifon örtü fiyonk gibi bağlanır. Yörede şifon bağ genelinde evli kadınlarda görülür. Köfünün üstüne ve gelin kızın yüzüne ipekli kumaştan duvak bağlanarak gelin başlığı tamamlanır. Prova mahiyetindeki bu giydirme işleminden sonra köfü baştan çıkarılır. Tekrar fes-kantozu giydirilir. Böylece, hazırlanan gelin başlığı, kızın duvak gecesinde ve koca evine götürüleceği gün giyimek üzere kaldırılır.

Şanlıurfa yöresinde düğünün son gününde oğlan evi, gelin almaya büyük bir kalabalıkla gelir. Gündüzden başlayan eğlenceler gelin kızın götürülüşüne kadar sürer. Sıra şimdi geline kına yakmaya gelmiştir. Kına ve duvak büyük bir sini içinde kirve hanımın önüne getirilir. Gelin kınaya çıkarılırken yanısıra küçük kızlar tepsiler içinde mum taşırlar. Gelin el öpüp oturduktan sonra evleneceği bugüne kadar çıkarılmadığı fes-kantoz adı verilen kız başlığı çıkarılır. Daha önce hazırlanmış ve provası yapılmış, köfü adı verilen gelin

başlığı giydirilir. Kirve hanım gelinin eline kına yakmak ister, fakat gelin elini sıkıca kapar. Görenekler icabı gelinin eline kına yakılırken kirve hanımın armağan vermesi âdettendir. Armağanlar yüzük, bilezik veya altın olabilir. Gelin kız armağanını aldıktan sonra kına yakımına müsaade eder. Kına yakıldıktan sonra gelin kızın yüzündeki duvak çıkarılarak sağ bileğine bağlanır. Bu duvak, gelin koca evine götürüldüğünde tekrar çözülerek yüzüne kapatılacaktır. Tüm bu işlerden sonra eğlence yeniden başlar.

Görenekler icabı, gelin kız kapıdan çıkarken baba evinden rızık kesilsin, baba ekmeğine muhtaç olmasın inancıyla başında yufka ekmeği kırılır. Annesiyle babasıyla vedalaşan gelin davul zurnayla uğurlanır.”

Dimıdan Belgeselinde Urfa Şabaş Töreni

TRT'nin geleneksel Urfa kültürüne dair bir diğer yayını ise, çekimleri 1980 yılında gerçekleştirilen ve Urfa Şabaş Töreni geleneğinin canlandırma yoluyla sergilediği belgeseldir. Belgeselde Şabaş Töreni düğün geleneği içinde ele alınmıştır. Sözcük anlamı olarak Şabaş, alkış etme, alkışlama demektir. Bir hareketi güzel bulmadan dolayı tebrik ifadesi olarak verilen hediye anlamına gelir. Anadolu'nun kimi yerlerinde düğünde oyundan sonra davulcunun topladığı para-bahşiş olarak da tanımlanabilir. TRT'de yayınlanan Dimıdan isimli belgesel dizisinin 16. bölümünde İsmail Özboyacı'nın anlatımıyla ifade bulan özgün metin şöyledir:

“Sabahın erken vakti toyda yani eğlence yerinde evin kadın ve kızları şabaş töreni için hazırlanmaktadır. Yörede şabaş, düğün ve nişanın son gününde davulcu ve zurnacılar için toplanan paraya denir. Şabaşta para toplama işlemini davulculardan biri müzik eşliğinde çeşitli şaklabanlıklar yaparak toplar. İlk parayı kirve hanım verir. Hiç kimse kirve hanımın verdiği bahşişten fazlasını veremez. Daha sonra oğlan anası ve misafirler bahşiş vermeye devam eder. Törenin sonunda toplanan paralar şabaşçı tarafından yüksek sesle sayılır ve misafirlere duyurulur. Şabaşta önemli bir gelenek de törene gelenlerin karşılanışlarında

Geleneksel Urfa-Harran Yöresi giysileriyle kadınlar / Belçika (1996)
(Fotoğraf: Jean-Marie Criel)

oğlan anasının, eteğinde bulundurduğu ve yöre insanının bereketine inandığı unu üzerlerine serpmesidir.”

Belgeselde Şabaş töreni Urfa Öğretmen Okulu öğrencileri ve Halk oyunları topluluğunun üyeleri tarafından sunulan bir düğün kurgusu içinde gösterilmiştir. Kurgu içinde Urfa halk oyunlarına ait oyunlar da sergilenmiştir. Bu belgeselin bir yararı da geleneksel kültürü kayıt altına almanın halk arasında yaygınlık kazanmamış olduğu seksenli yıllarda Urfa halk oyunlarının icrasının nasıl yapıldığının resmi bir kurum tarafından belgeleri bir anlayışla yapılmış olmasıdır.

Belgesel Çalışmaların Önemi

TRT tarafından yayına hazırlanan bu ve benzeri belgesellerde Türkiye'nin farklı yörelerine ait ve somut ol-

mayan kültürel miras olarak değerlendirilebilecek gelenek ve göreneklerimiz kayıt altına alınmıştır. Kurguya dayalı belgeci bir anlayışla çekilen bu belgesellerin devlet televizyonu eliyle yapılmış olması da oldukça önemlidir. Kültürel değişimin önlenemez bir hız kazandığı günümüzde, yakın tarihimize ait kültürel veriler sunan bu tür yayınlar bize önemi yadsınamaz birer kaynak görevi görmektedir. Bununla birlikte, geleneksel kültürü araştırmaya yönelik çalışmaların azaldığı günümüz toplumunda, teknik olanakların daha az olduğu seksenli yıllarda yapılmış olan bu tür çalışmalar günümüzde araştırmacılara ve resmi kurumlara örnek olmalıdır. Ayrıca, arşivini internet üzerinden paylaşımına açan ve araştırmacılara önemi yadsınamayacak nitelikte görsel ve işitsel kaynaklar sunmuş olan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'na teşekkür ederim.

URFA'DAN YEMEN'E UZANAN HÜZÜNLÜ BİR ÖYKÜ

Hamdullah KÖZCÜ
Sanat Tarihçisi
hamdullahkozcu@gmail.com

Tarihin sayfalarında olmasını hiç istemediğimiz, keşke hiç yaşanmasaydı dediğimiz anılar vardır. İşte Yemen bizim için tam da bunu ifade etmektedir. Ölümün pençesinde çırpınan, yüzbinlerce vatan evladına mezar olan ülke.

Bugünlerde, insanlık tarihinin en hüzünlü sahnelerinin yaşandığı ve halkının açlıkla imtihan olduğu ülke. Yavuz Sultan Selim 1517 yılında Mısır'ı fethettiği zaman, buna bağlı olarak Yemen de Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmış ve Birinci Dünya Savaşı sonları 1918 tarihine kadar Osmanlı idaresinde kalmıştır.

Ah Yemen! Uzak diyarların hüzünlü bestesi. Ah Yemen! Çilenin, ızdırabın, acının yurdu. Tarihin en dehşetli anılarını bağrında saklayan talihsiz ülke. Nice aşıkları birbirinden ayıran, uğruna binlerce ağıtın yakıldığı, sefaletin, yokluğun ülkesi. Kara kıtanın kara bahtlı ülkesi.

İsyanların ve çekişmelerin hiç eksik olmadığı Yemen toprakları, Anadolu'dan giden sayısı meçhul binlerce

Mehmetçiğe mezar olmuştur. Yemen'in ıssız vadileri ve uçsuz bucaksız çöllerinde sayısız hüzünlü öyküler yaşandı. Yemen'de yaşanan öykülerden, Urfa'lı Abdullah oğlu Mehmed'in öyküsü de bunlardan birisidir. Mehmed'in öyküsü, yakın arkadaşı olan ve Urfa'nın Kızılhöyük Köyü'nden Hacı Kurdo'nun ağzından bizzat dinlenilmiş ve dilden dile anlatılarak günümüze kadar gelmiştir.

Yakın zamanda ziyaret ettiğim, Şanlıurfa Beykapısı'ndaki Sanat Sokakları'nda ahşap atölyesi hocası olan Enver Çoban hocamızdan bu öyküyü dinlemiş ve bu hüzünlü öyküyü yazıya dökmeyi üzerimde büyük bir sorumluluk olarak görmüştüm.

Urfa'nın Kızılhöyük Köyü'nden Hacı Kurdo'nun ağzından dinliyoruz bu öyküyü. Yemen denince uzaklara dalıp gidiyor ve biraz zaman sonra derin bir nefes alarak başlıyor anlatmaya... Anlattıkça gözleri nemleniyor, sık sık duygusal anlar yaşanıyor...

Buyurun kulak kesilelim hep beraber bu öyküye;

Yemen'de Osmanlı ordusu silah bırakmak zorunda bırakılmıştı. Silah bıraktıktan sonra İngilizlere esir düştük. Yaşadığımız bunca acı bir yana, bu İngiliz gavruruna esir düşmek bize çok ağır gelmişti. İngilizler bizi alıp esir kampına yerleştirdiler. Esir kampının şartları o kadar ağır ki, insanın dayanması çok ama çok zordu. Yani anlayacağınız, çekilecek gibi değildi. Kampın ağır şartları içerisinde çoğu arkadaşımız hastalandı.

Tedavi olma imkanının mümkün olmadığı bu esir kampında birçok arkadaşımız şehit oldular. Hayatta kalmayı başaran arkadaşlarımız çok ağır işlerde çalıştırılıyordu. İngiliz askerleri tarafından açılan çukurlara zehirli bir gaz atılıp, arkadaşlarımız bu çukurlara zorla sokuluyordu. Bu çukurlara giren birçok arkadaşımız daha sonra gözlerini kaybedip kör oldular.

Benden başka bir Urfa'lı arkadaşım daha vardı esir kampında. Urfa'nın Esemkulu Köyü'nden olan bu arkadaşım, oldukça iri yapılı, uzun boylu Abdullah oğlu Mehmet'ten baş-

kası değildi. Bir ara yanıma gelen bu cesur adam, bana dert yanmaya başladı. Bana dönerek "Hacı kardeşim, bu böyle gitmez, burası çilesi çekilecek bir yer değil" deyip serzenişte bulundu. "Biz ki senelerce cepheden cepheye koşarak düşmanla göğüs göğse çarpıştık. Hiçbir şey değil de düştüğümüz bu vaziyet beni çok üzmemekte. Geceleri uyuyamıyorum. Bu böyle gitmez" deyip ekledi; "Ben bir karar aldım. Kamptaki İngiliz subaylardan birini vuracağım. Onlarda da biraz onur varsa beni vurup hemen öldürürler. Her gün ölmekten daha iyidir. Çünkü bu şekilde esir olarak yaşamak bana çok ağır geliyor."

Her ne kadar arkadaşım Mehmed'i bu kararından vazgeçirmeye çalışsam da nafile. Kafasına koyduğunu mutlaka yapan, inatçı bir kişiliğe sahipti.

Mehmed ile yaptığımız konuşmanın üzerinden çok az bir zaman geçmişti. Mehmed yakaladığı bir İngiliz subayını evire çevire dövüyordu. İngiliz subayı iri yapılı olan Mehmed'in elinden kurtulmak istiyor ama nafile. Dayaktan nasibini fazlasıyla almıştı ki arkadaşların araya girmesiyle olay yatıştırıldı. Mehmed bu esnada muradına erdiğini düşünüyor ancak işler planladığı gibi gitmiyordu. Esir kampında hemen bir mahkeme kuruldu. Mahkemedeki ölüm fermanının çıkacağını düşünen Mehmed, mahkeme başkanının; "ölümünün için kurtuluş olur" demesiyle, hayalleri tamamen suya düşmüştü.

İngilizler kurdukları bir çadırın direğine, Mehmed'i çırılçıplak bir şekilde tam 45 gün boyunca bağladılar. Günlerce onu aç susuz bıraktılar. Yaptıkları işkenceler dayanılacak gibi değildi. Mehmed'in işkence görünce çıkardığı ses kulağımızda çınlıyor ve feryatları arş-ı alaya kadar yükseliyordu. Bir yandan Yemen'in sıcağı, bir yandan yapılan işkenceler ve bir yandan da sıla hasreti ve esaret... Aman Allah'ım! Bu ne büyük imtihan. Sen Abdullah oğlu Mehmed'in üzerine sabır yağdır!

Allah'tan sağlam ve dayanıklı bir yapıya sahip olan arkadaşım, bu ızdırpan dolu günleri geride bırakmayı başarmıştı. Aradan 45 gün geçmişti. Biraz insafa gelip Mehmed'i bıraktılar.

Kampta zaman su gibi akıyordu. Biz ise tüm ümitlerimizi kaybetmiş sadece bir mucize bekliyorduk.

Bir gün bütün arkadaşlarımızı toplayıp bize talimatlar verdiler. Üstümüzü başımızı temizlememizi söylediler. Günlerce süren hazırlığın ardından kampın her yeri temizlenmişti. Güya esir kampının komutanı değişecek ve yeni gelecek olan kamp komutanı bizi denetlemeye gelecekmiş. Birkaç gün sonra esir kampının yeni komutanı bizi denetlemeye geldi. Hepimiz avluda toplanmış onu bekliyorduk. Ağır ağır ilerledi ve toplanan esirlerin tam karşısına geçip bir sandalyeye oturdu. Bir ara arkadaşım Mehmed'in olduğu tarafta uzun uzun bakmaya başladı. Bu esnada komutan ile aramızda birkaç metre bulunuyordu. Bana dönerek:

- Şu karşıdaki iri yapılı, uzun boylu askeri bana çağır! dedi.

Kastettiği kişi Abdullah oğlu Mehmed'ten başkası değildi. Tabi bu esnada kafamda sürekli kötü senaryolar dolaşmaktaydı. Arkadaşımın hayatı tehlikede diye üzümeye başlamıştım bile. Mehmed'in yanına gittim ve kamp komutanının onu çağırıldığını söyledim. Mehmed biraz korku ve endişeyle birlikte komutanın yanına gitti. Mehmed'e dikkatli gözlerle baktıktan sonra;

-Adın ne? diye sordu.

-Mehmed, diye cevap verdi.

- "Ruha'dan geldin değil mi? diye sordu. Mehmed:

-Evet dedi.

-Köyünüzün adı Esemkulu değil mi? Mehmed tekrar:

-Evet, diye cevapladı.

Bu esnada ben de onlara çok yakındım ve konuşulanları can kulağıyla dinliyordum. Komutan sorular sorduğu Mehmed'in yüzündeki telaş da bir o kadar artmaya başlamıştı. Bu sefer soru sorma sırası Mehmed'e gelmişti:

-Komutanım siz benim Ruha'dan hatta Esemkulu Köyü'nden geldiğimi biliyorsunuz. Siz İngiliz bir komutan ben ise esir düşmüş bir askerim. Bunun hikmeti ne ola? Diye sordu. Komutan:

-Sen Abdullah oğlu Mehmed değil misin? diye sordu. Mehmed:

-Evet, dedi. Komutan:

-Sen beni tanımadın mı? Mehmed şaşkın bakışlar içinde:

-Sizi tanıyamadım komutanım, dedi. Komutan tebessüm ederek:

-Sarkis'in oğlu Aram'ım, dedi. Sizin komşunuz olan Sarkis'in oğlu Aram.

Kısa süreli bir şok yaşayan Mehmed, biraz da şakayla karışık cevap verdi:

-Yoksa sen haylaz Aro musun? Evet, sizi şimdi hatırladım, dedi ve hepimizin gözü önünde birbirlerine sarılarak ağlamaya başladılar. Nasıl duygulanmasınlar ki çocukluk yıllarının en güzel anılarını beraber yaşamışlardı. Komutan konuşmaya devam etti:

-Siz benim babamın bahçesine Sako'nun bahçesi derdiniz. Küçük bir oğlu vardı. İşte o küçük çocuk benim. Çok yaramaz biriydim, elime aldığım her taşı bir yerlere fırlatır ve çoğu zaman birçok kişiye zarar verirdim. Yaptığım bu haylazlıklar yüzünden babam beni dövmeye kalkardı. Bu esnada babam Abdullah Amca imdadına yetişir ve beni kucağına aldığı gibi sizin evinize götürdü. Saatlerce sizin evinizde kalır ve bazen kendi evimde bulamadığım huzuru sizin evinizde bulurdum. Aram bunları konuşurken sıra duygulanıyor ve gözünden akan yaşlara engel olamıyordu.

Bir ara Mehmed dönerek, parmaklarıyla beni işaret etti:

-Komutanım bu arkadaşım da bizim komşu köyümüz olan Kızılhöyük Köyü'nden Hacı Kurdo, dedikten sonra beni Aram ile tanıştırdı. Tanışma faslı bittikten sonra Aram ikimizi evine akşam yemeği için davet etti.

Akşam saatlerinde Aram gelip bizi aldı ve evine doğru yola koyulduk. Yolda hiç susmadan Esemkulu Köyü'ndeki anılarını anlatıyor bazen sevinip bazen de hüzünleniyordu. Eve varmıştık. Aram'ın hanımı bizi gayet iyi karşıladı. Aram'ın bir İngiliz hanımefendi ile evlendiğini öğrendik. Yemek faslı bittikten sonra, Aram Ruha'nın Esemkulu Köyü'ndeki hatıralarını hanımına ve bize büyük bir zevkle anlatmaya devam etti. Anlattığı her hatırasının içinde sılaya duyulan büyük bir özlem vardı. Haksız da değildi doğrusu. İnsanın doğup büyüdüğü topraklardan kopması her canlı için hüzün

ifade etmekteydi. Onu en iyi gene biz anlıyorduk. Çünkü biz de senelerdir sıla hasretiyle yanıp tutuşuyorduk.

Aram bir ara hanımına dönüp; "Hanım bizim evimizde unumuz bitince annem bir leğeni elime tutuşturup, Ayşe teyzeye (Mehmed'in annesi) gönderirdi. Ben de elimde leğen ile gider, Ayşe Teyze; annemin selamı var deyip, biraz un isterdim. Ayşe Teyze'nin hiçbir zaman bizi geri çevirmediğine şahit olmamıştım. Aynı şekilde evimizde bir yemek pişse annem mutlaka yemeğini komşulara ikram ederdi. İşte bizim en büyük zenginliğimiz sahip olduğumuz bu hamiyetperver komşularımızdı" dedi.

Sohbet oldukça koyulaşmıştı. Mehmed Aram'a dönerek:

-Komutanım! Siz İngiliz ordusunda nasıl komutan oldunuz? diye sordu.

Aram da; "Osmanlı Devleti zayıfladığı dönemde, milli çıkarları için Rusya, İngiltere, Fransa ve diğer Avrupa ülkeleri Ermenileri Osmanlı Devletine karşı kıskırtmaya başladılar. Zamanla eylemlerin şiddetini arttıran bizzimkiler, (Ermeniler) ülkenin çeşitli yerlerinde ayaklanmalar ve kanlı eylemler düzenlemeye başladılar. Bizim için oluşan güvensizlik ortamını gören babam, ailesini toplayıp şunları söyledi. Bizimkiler (Ermeniler) rahat durmuyor. Osmanlı Devletine karşı isyan başlatmamızı istiyorlar. Bizim için en iyisi olaylar başlamadan biz buradan başka bir yere göç edelim dedi. Biz de bunun üzerine kalkıp İngiltere'ye göç ettik. İngiltere'de okudum ve İngiliz Ordusunda subay oldum. Kaderin cilvesine bak ki binlerce kilometre uzakta, uçsuz ve bucaksız çöl ülkesi olan Yemen'de çocukluk arkadaşım Mehmed ile karşılaşıyorum" dedi.

Saat epeyce ilerlemişti ama biz bu misafirperver aileden hiç ayrılmak istemiyorduk. Uzun yıllar sonra tanıdık birini görmenin mutluluğu gözlerimizden okunuyordu. Aram anılarını anlatıyor biz de onu pür dikkat dinliyorduk. Konuşmalarına şöyle devam etti; "Biz Ruha'da Müslüman komşularımızla huzur içinde yaşıyorduk. Ayrılmaz gayrimiz yoktu. Ermenilerin kanlı eylemler-

re başlamasıyla rüzgâr tamamen tersine döndü. Ermeniler, onları destekleyen Avrupa ülkelerinden cesaret alarak Müslümanlara saldırdı. Hatta Ruha'da çok sayıda Müslüman genci öldürüp kuyulara atıldılar. Müslümanlar da bu cinayetlerin müsebbibinin Ermeniler olduğunu öğrendiği vakit, artık ok yaydan çıkmış ve bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmamıştı. Müslümanlar da Ermenilere saldırıp kendi intikamlarını fazlasıyla almışlardı. Olayların ilk kıvılcımını başlatanlar bizimkiler (Ermeniler) olmuştu. Yaşanan bu olaylar üzerine Ermenilerin başka diyarlara göç etmesinden başka çaresi kalmamıştı. Anadolu'da yaşayan Ermeniler; Lübnan'a, Ürdün'e, Batı Avrupa'ya, Azerbaycan'a göç etti. Yaklaşık on bin Ermeni de Halep'te yoğun olmak üzere Suriye'de kaldılar."

Misafir olduğumuz Aram'ın evinden gecenin geç saatlerinde ayrıldık. Esir kampı komutanı olan Aram ara sıra bizi evine davet eder ve her gittiğimizde de hamiyetperverliğini ziyadesiyle gösterirdi. Aradan aylar geçmişti. Mehmed ile birlikte Aram sayesinde kampta oldukça rahat etmiştik. Gündüzleri çıkıp kenti gezer sonra da akşamleyin kampa geri dönerdik. Her şey bir yana sıla hasreti yüreğimizi Yemen'in sıcak havasından daha çok yakıyordu.

Aram ile tanışmamızın üzerinden 10 ay geçmişti. Bir gün ikimizi yanına çağırırdı. Yüzünden çok üzgün olduğu anlaşılıyordu. Sebebini sorunca, yukarıdan gelen emir ile Osmanlı esirlerinin artık serbest bırakılacağını söyledi. Biz bu habere sevinirken, Aram ise oldukça üzgündü. "Beni üzen şey sizin buradan kalkıp tek başınıza Ruha'ya nasıl gideceğiniz" dedi. Bizim için fazlasıyla endişeliydi. Tek derdi bize yardımcı olmak istemesiydi. Aram'a endişe etmemesini söyledik. Siz hiç merak etmeyiniz biz başımızın çaresine bakarız dedik. Bir kervan bulup onunla Anadolu'ya doğru yol alırsak dememize rağmen o bizim için endişeleniyor ve bir çözüm yolu bulmaya çalışıyordu.

Aradan geçen bunca zaman içinde Aram'la çok sıkı dost olmuştuk. Ne zaman yardıma ihtiyacımız olsa Hızır

gibi yetişir ve elinden gelen hiçbir yardımı esirgemezdi bizden. Akşamleyin Aram ve hanımıyla vedalaşıp ayrıldık. Sabah bulduğumuz bir kervan ile yola çıkacaktık. İki vefalı dosttan ayrılmanın derin hüznü kaplamıştı içimizi...

Sabah olunca erkenden yola çıkmamız icap etti. Bir de ne görelim Aram ile eşi bizi uğurlamaya gelmiş ve bu bizi ziyadesiyle hüznlendirmişti. Aram'ı hiç bu kadar üzgün görmemiştik. Bir ara arkadaşım Abdullah oğlu Mehmed'e sarılıp hüngür hüngür ağlamaya başladı. Parmağındaki gümüş yüzüğü çıkarıp Mehmed'e uzattı. Mehmed'in kulağına doğru eğilip şunları söyledi. "Bu yüzüğümü al, Ruha'nın Esemkulu Köyü'ndeki bahçemize yani Sako'nun fıstık bahçesine gittiğinde, eğilip üç defa toprağını öpmeni istiyorum. Sonra da sana verdiğim bu gümüş yüzüğü en büyük fıstık ağacımızın dibine göm" diye Mehmet'ten ricada bulundu. Bu konuşmalara şahit olan Mehmed'in gözleri doldu ve orada baygınlık geçirdi. Aradan biraz zaman geçti, Mehmed kendine gelmişti. Aram'a bakıp; "sana söz veriyorum dostum, eğer Esemkulu Köyü'ne sağ salım dönersem bu dileğini yerine getireceğim" dedi.

Arkadaşım Mehmed ile çok uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra köyümüze dönmeyi başarmıştık. Mehmed köye adım atar atmaz Aram'ın dileğini yerine getirmek için Sako'nun Bahçesi'ne doğru ilerledi. Bahçeye vardığında eğilip üç defa toprağını öptü ve Aram'ın verdiği gümüş yüzüğü çıkarıp en büyük fıstık ağacının altına gömdü. Mehmed bir yandan kendisine verilen görevi yerine getirmenin sevincini yaşarken bir yandan da gözlerinden akan yaşları siliyordu.

Yıl 2019; bu öykünün üzerinden tam bir asır geçti. Ruha'nın (Urfa) Esemkulu Köyü'ndeki fıstık bahçesi halen Sako'nun Bahçesi olarak anılmaya devam ediyor...

Urfalı Genç Bir Sinemacıdan Geriye Kalanlar MUHAMMET BENEK

Mehmet KURTOĞLU
Şair-Yazar
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yayınlar Müdürü
kurtoglu.mehmet63@gmail.com

Herkesin çok kısa gördüğü hayatı Aliya İzzetbegoviç, “çok şey yapacak kadar uzun” diye tanımlar. Gerçekten de büyük insanlar hayatlarına o kadar çok şey sığdırırlar ki, bu insanların yapmış olduklarının nasıl böyle kısa bir zamana sığdırıldığına şaşırıp kalırsınız. İdealleri, yapacak işleri olanlar için hayat her zaman uzundur. Bu karakterde insanlar için hayat kısa olsa dahi, onlar yaptıklarıyla hayatı uzatır, hatta ölüp gittiklerinde arkalarında bıraktıklarıyla ilelebet yaşarlar.

1989’da Urfa’da doğan 2018’de elim bir trafik kazasında vefat eden Muhammet Benek’in, 29 yıllık kısacık hayatına sığdırdıklarına bakıldığında o kısacık ömrüne çok şey sığdırdığını, acelesi varmış gibi yapmak istediklerini bir an önce yapıp gitmekte acele ettiğini görürsünüz. İnanmış olduğu değerleri ve doğduğu toprakların sorunlarını sinema diliyle anlatan Benek, yaşına göre birçok güzel esere imza atmış, genç yaşta vefatı ise başta Urfa olmak üzere belgesel sinemamız için büyük bir kayıp olmuştur. Genç yaşta vefat etmemiş olsaydı kim bilir daha ne güzel eserleri filme çekip, sinema tarihinde kendine has bir sinema dili geliştirebilirdi. Onun genç yaşında çekmiş oldu-

ğu filmlerin ödüller alması bunun açık göstergesidir. Bir sanat müziğinin sözlerinde geçen “açmadan solan bir gül” benzetmesi sanırım Onun bu kısacık hayatı için söylenecek en güzel ifade olabilir. Çünkü Cemal Süreya’nın o güzelim şiirinde dile getirdiği;

*ölüyorum tanırım
bu da oldu işte.
her ölüm erken ölümdür
biliyorum tanırım.*

ifadeler sanki Muhammet Benek için söylenmiştir.

Muhammet Benek, eğitilmiş bir ailenin çocuğu olarak iyi bir lise eğitiminden geçmiş, henüz ortaokul sıralarında şiirler ve denemeler yazmış, sporla ilgilenmiştir. 2003-2004 eğitim öğretim yılında Çankaya Anadolu Lisesi tarafından spor alanında göstermiş olduğu çalışma ve başarısından ötürü teşekkür ve takdir almıştır. Ailesinin anlattığına göre, çocukluğunda oyunlar oynamayı, yeni oyunlar icat etmeyi seven bir çocuktur. Onun henüz çocuk yaşta gösterdiği bu eğilimler daha sonra sinema alanında yeni oyunlar yaratmasına imkân sağlayacaktır. 1995 yılında Urfa’da başladığı ilköğretimine ailesinin Ankara’ya yerleşmesiyle birlikte Or-An Perihan İnan

İlköğretim okulunda devam etmiştir. Daha sonra Çankaya Anadolu Lisesi’nden mezun olan Benek, 2007 yılında Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi’ni okumuştur. Lise yıllarında gazetecilik seminerlerine katılan Benek, 2008 yılından itibaren prodüksiyon ve tanıtım alanında belgeseller, tanıtım filmleri ve kısa filmler çekmiştir. 2011 yılında evlenmiş, aynı yıl Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Radyo ve Televizyon Programcılığı Bölümüne kaydını yaptıran ve alandaki bilgi ve becerisini geliştirmek istemiştir. 26 Ekim 2013-12 Ocak 2014 tarihleri arasında Özel Başkent İletişim Bilimleri Akademisi’nde seslendirme-dublaj programına katılarak eğitim almıştır.

Selçuklu Belediyesi ve TRT’nin düzenlediği “1 Hadis 1 Film” kısa film yarışmasında “Elma” filmiyle Osman Sınay’ın başkanlığını yaptığı jüri tarafından özel ödüle layık görülmüş, Şanlıurfa’da ilk kez düzenlenen Göbeklitepe Film Festivali’nde “Tarihin Yeniden Yazıldığı Yer: Şanlıurfa” belgeseliyle ikincilik ödülü almıştır. “Sen Ben Yok Türkiye Var” temalı kısa film yarışmasında “Vahdet Çanakkale” filmiyle Mesut Uçakan’ın başkanlığını yaptığı jüri tarafından özel ödüle layık görül-

“Biz sinemaya tutkunuz. Ve duamız, bu ölümlü tutkumuzla, ölümsüz eserler bırakabilmek...” M. Benek

müştür. Görüntü yönetmenliğini yaptığı "Son Temmuz" isimli kısa film, Venezuella FICOCC Five Continents International Film Festivali'nde, "En İyi Kısa Savaş Filmi" ve "En İyi Prodüksiyon" dallarında ödüle layık görülmüştür. Yaşarken hayata geçirmek istediği "Hadis Filmleri" projesi basında geniş yer bulmuş ve yankı uyandırmıştır. Gençlerin sinema ile daha da yaklaşması için gönüllü sinema söyleşilerine katılmış, kamera önü oyunculuk eğitimleri vermiştir. 2009 yılında "Mevsimlik İşçiler" belgeselinin çeşitli yapım süreçlerinde görev almış, ağırlıklı olarak kurgu asistanlığı yapmıştır. Bu belgeselinde Harran Ovası'ndan Çukurova'ya giden pamuk işçilerinin çocuklarının dramını anlatmıştır. Ayrıca yöremizin en önemli sorunlarından biri olan eğitim konusunda duyarlılığını göstererek 2010 yılında "Okumak İstiyorum" belgeselini çekmiştir. Doğduğu toprakların sorunlarına eğilen Benek, katkı sunduğu her filmde bu duyarlılığını göstermiştir.

Genç yaşta vefat eden Benek için sinema, duygu ve düşünceleri ifade etmenin en iyi yoluydu. Çünkü hayatın mutsuzluklarına karşı sığınacağı bir liman, insanları aydınlatacağı en uygun sanat dalıydı. Zira dijital dünyada artık görsellik önem kazanıyor, yeni nesil görerak düşünüyor, görerek okuyor ve görerek sanatı seviyor. Bunun farkında olan Benek, kendi kuşağına çağının diliyle seslenmiş, ticari film ve belgesellerden ayrı olarak sanatsal kaygılarla film ve belgeseller çekmiştir.

"Hayatımda önüme çıkan 'mantıklı' tercihlerin mutsuzluklarına karşı direnen delice bir mutluluk benim sinema tutkum" diyen Benek, Charlie Chaplin, Aliya İzzetbegoviç, Necip Fazıl Kısakürek, Bediüzzaman Said Nursi, Mustafa Akkad gibi ilim ve sanat adamlarından etkilenmiştir.

Özellikle "Ömürlük projem" dediği hadis filmleri yolculuğunda karşılaştığı Mustafa Akkad'tan oldukça etkilenmiş, Türk Dil ve Edebiyat Derneği'nin Mustafa Akkad'ı anma programında yaptığı konuşmada; "Bende Mustafa Akkad'ı daha çok benimsemeye başladığım süreç şöyle oldu: Kültür Bakanlığı'na bağlı hadis filmleri diye bir projemiz var bizim. Peygamberimiz'in hadislerini senaryoya dönüştürerek kısa film halinde izleyiciye aktarmak amacımız... Bu maksatla seçtiğimiz hadislerden birisinde, Mustafa Akkad'ın hayatından bir kesitin birbir örtüşüğünü fark ettim. Bir hadis ile peygamberimizin sinema filmini çekmiş bir yönetmeni anlatabilmek ve bunların hakikaten bir parça olarak bir araya gelmesi beni çok mutlu etti. Heyecanlandım. Ondan sonra üstünde daha fazla düşünmeye başladım, nasıl işleyebiliriz? Nasıl yaparız? Diye. Araştırmaya başladım. Araştırmaya başladığımda Mustafa Akkad ile alakalı çok az kaynağın olduğunu gördüm ülkemizde. Daha çok İngilizce ve Arapça kaynaklar var. Belgeseller, işte kitap çalışmaları... Türkçe kaynak bulamadım. Çok sınırlı sayıda televizyon programı yapılmış onunla alakalı. Kısa makaleler, köşe yazıları var ama onun dışında ciddi bir materyal yok. Bu da hem beni üzdü hem de daha fazla araştırmaya sevk etti" demiştir.

Benek bu konuşmasında kendisini derinden etkileyen Akkad'ın yaşamından bir hatırayı anlatarak, bunun kendi yaşamındaki yerine işaret etmiştir. Akkad hatırasında; "... Ben Halepli bir gümrük memurunun oğluyum. Babam birçok çocuğu aynı anda büyütmeye çalışan yoksul fakat son derece namuslu bir adamdı. 18 yaşına ulaştığımda ona Amerika'ya gidip sinema eğitimi almak ve film yönetmeni olmak istediğimi söyledim. Bu 1940'ların Halep'inde benim yaşadığım küçük kasabada şakadan farksız bir istekti. Müslüman bir Arap'ın Holly-

wood'a gitmesi ve zincirlerini kırıp sinema sektöründe söz sahibi olması hayal bile edilebilecek bir durum değildi. Fakat babam bu düşüncemi ciddiyle dinledi ve beni özlemlerime engel olmaya hiç kalkışmadan yürek lendirdi. 18'inde de hava limanından Amerika'ya uçurlarken elini cebine sokup 200 dolar koydu. Bütün birikmiş param bu evladım dedi. Sonra da diğer cebinden de bir Kur'an-ı Kerim çıkardı. Parayı ve mukaddes kitabı ceplerime koyarken 'senin için yapabileceğim tek şey bunları vermek' dedi. Ardından da 'Allah giriştiğin bu davada yolunu açık etsin' diyerek bana göz yaşları içinde sarıldı. Hollywood maceram işte bu veda anıyla başlamıştır. Onun ileri görüşlülüğünü ideallerime verdiği bu içten desteği ömrüm boyunca hiç unutmadım." diye yazmıştır. Benek bu hatıranın kendisi üzerindeki etkisini ise şöyle açıklamıştır: "Şimdi 18 yaşında babasıyla böyle bir diyalog yaşıyor ve babası gümrük memuru 200 dolar ve Kur'an-ı Kerim verebiliyor. 200 dolar çok komik bir rakam Amerika'ya gidecek bir çocuk için ama esas Kur'an-ı Kerim verdikten sonra benim sana bundan başka verebileceğim hiçbir şey yok diyor. Böyle bir babanın evladı daha sonra Amerika'ya gidiyor. Lisans eğitimi ve yüksek lisansını tamamlıyor. Hollywood'da yapımlar yapmaya başlıyor. "Halloween" ile başlıyor, sonra "Çağrı"yı çekiyor ve Peygamberimiz'in sinema filmini dünyada

ilk gerçekleştirmiş birisi oluyor. Çıkış noktası beni çok etkiledi. Çıkış noktası da bir hadisle direk örtüşüyor.”

Benek'i derinden etkileyen Akkad, onun sanat hayatının her cephesinde önümüze çıkar. Akkad'tan alıntı yaptığı bir paylaşımında ise, "sinema silahını kuşanmak, İslam dünyasının son şansdır" diye yazarak, aynı zamanda Akkad'ın çizdiği hedefe doğru yolunu belirler. Hatta Akkad'ın hep çekmek isteyip de çekemediği Selahaddin Eyyubi filmini kendisi çekmek istediğinin ipuçlarını verir paylaşımlarında. Benek'in, Akkad gibi büyük bir yönetmenini örnek alması oldukça anlamlıdır. Çünkü Akkad, dünya sinemasına İslam dünyasından iki önemli film kazandırmış ölümsüz bir yönetmendir. Bugün dünya sinemasına girmiş en önemli iki film Akkad'ın çektiği "Çağrı" ve "Ömer muhtar" filmidir. Ne Akkad'tan önce ne de Akkad'tan sonra İslam dünyasında bu çapta bir film çekilmemiştir. Benek'de Akkad'ın büyüklüğünün izini sürerek bir film yapmak, tıpkı onun gibi yol açmak peşindedir ama kader buna izin vermez.

Geleceğin dünyasını şekillendiren en güçlü silahın sinemanın, dahası dijitalin, görselliğin olduğunun farkında olan Benek, aynı zamanda yönetmenliğin ne demek olduğunun bilincindedir. Notlarında, "yönetmen görsellikle düşünen biridir. Çekimin, kafa-

sındaki görsel biçime yüzde yüz olmasa bile çok yakın olmasını ister, olmazsa olmaz. Çünkü film önceden zihinde biçimlenen bütün bu çekimlerin art arda gelmesinden oluşacaktır. Dışarıdan birinin bunu anlaması mümkün değildir. Genç bir yönetmene verilecek en iyi öğüt, istediğini alıncaya kadar inatçılıkla ve sabırla beklemesini bilmektir. 'Film kolektif bir iştir' sözünü çok işittim. Sinemacılar içinde bile bu sözü savunanlar vardır. Aradan uzun bir zaman geçmeden, bunun böyle olmadığını, kalabalığın ortasında bir yerde, ağır ağır, kaygılar içinde yapayalnız olduğunun bilincine vardım." diye yazar.

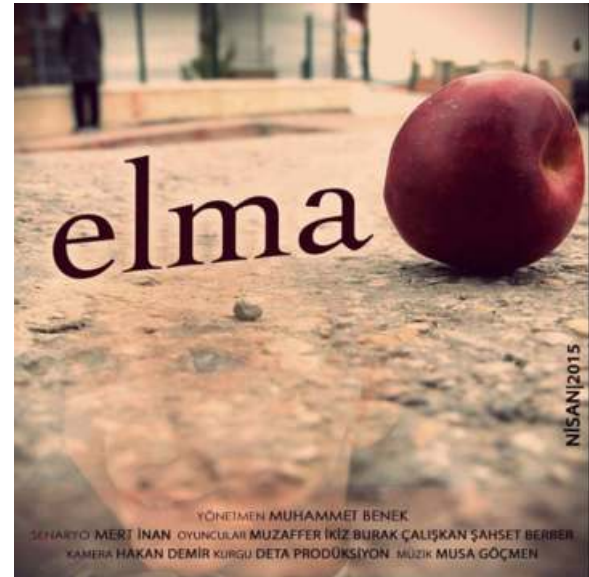
İnançlı, idealist ve derdi olan genç sinemacı Muhammet Benek, çok genç yaşlarda çıktığı sinema yolculuğunu çok erken bir yaşta yarım bırakarak gitmiştir. Bir paylaşımında "Ne zaman öleceğimi bilmiyorum. Tek bildiğim, ölünceye kadar filmler çekmek istiyorum. Ölümsüz filmler" diyerek, ölümle arasındaki mesafenin belirsizliğini ortaya koyar. Zira kendisini sevdiği sinemadan ayıracak tek şeyin ölüm olduğunun farkındadır. Her sanatçı gibi o da şarkısını söyleyip gitmek istemektedir. Ayrıca yolun başında olduğunun farkındadır. O, sinema gibi bir yanılla suffî, öbür yanılla ulvî bir sanatın, güzel olan yanını seçmiş, dini ağırlıklı, sosyal içerikli filmler çekmeye özen göstermiştir.

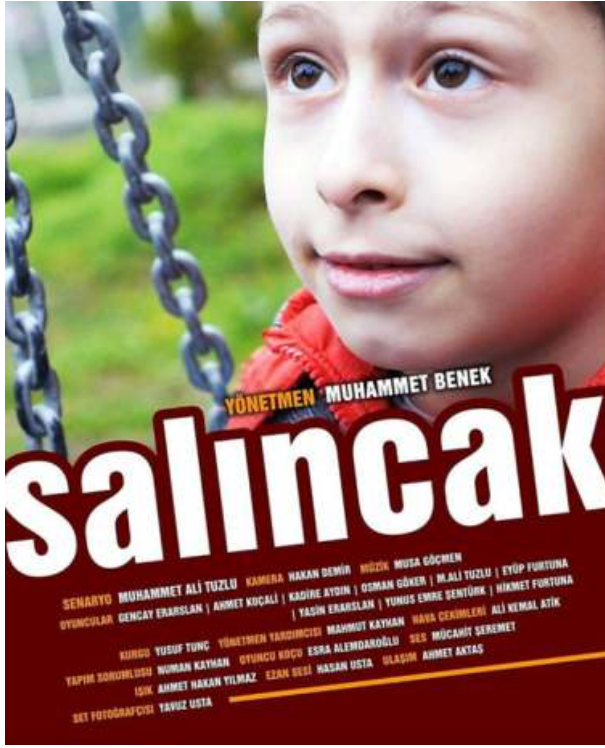
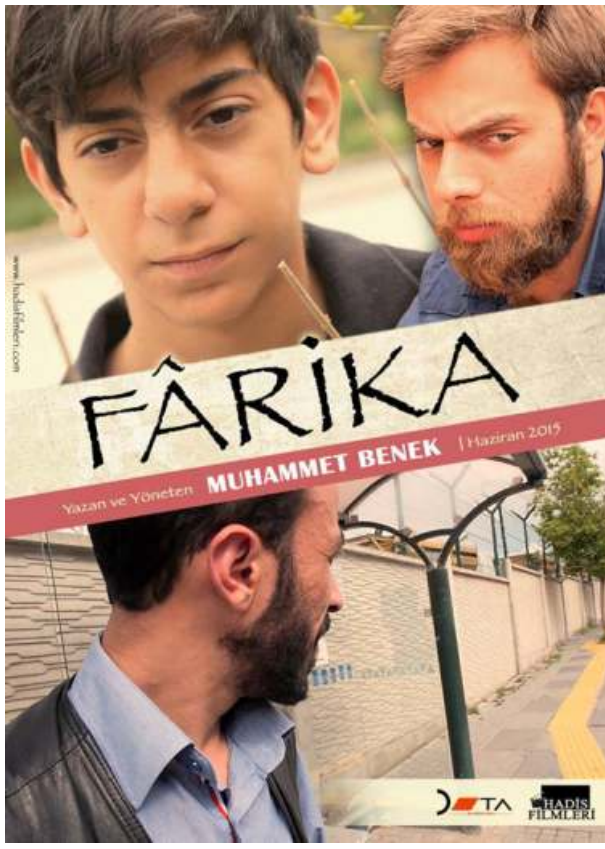
"Ağır çekim ölüyoruz, yaşadığımızı zannederken..." M. Benek

FİLMOGRAFI

- 2018 KADES Kadın Destek Uygulaması (Kamu Spotu)
- 2018 MOUSTAPHA (Kısa Film)
- 2018 Sağlıklı Tayfa Türkiye Turnesi (Tanıtım Filmi)
- 2018 Cami Yolunda (Kısa Film)
- 2017 Vefa (Kısa Film)
- 2017 Miras: Molla Fenari (Kısa Belgesel Film)
- 2017 TİKA Gönül Coğrafyası Kültür Buluşmaları (Tanıtım Filmi)
- 2017 Beyaz (Kısa Film)
- 2016 TANAP (Tanıtım Filmi)
- 2016 Trafik Güvenliği (Kamu Spotu)
- 2016 Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman (Tanıtım Filmi)
- 2016 Salıncak (Kısa Film)
- 2016 Şanlıurfa OSB (Tanıtım Filmi)

Genç yaşta terk-i diyar ederken arında şair Bâkî'nin deyişiyle "güzel bir sada" bırakmıştır. 31 Mayıs 2018'de proje çekimlerinden Ankara'ya dönerken, geçirdiği trafik kazası sonucu genç yaşta hakkın rahmetine kavuşmuş, Ankara Gölbaşı Kabristanı'na defnedilmiştir.

- 2016 Belki Yarın (Tanıtım Filmi)
- 2016 DAP Tarımsal Sulama Projesi (Tanıtım Filmi)
- 2015 Tarihin Yeniden Yazıldığı Yer: Şanlıurfa (Belgesel)
- 2015 Hicran (Kısa Film)
- 2015 Tespihin Taneleri (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Kuklacı Atölyesi (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Bakırın Sesi (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Antikacı Dükkanı (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Sanatsal Belge: Minyatür (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Kebabın Farkı: Çağ Kebabı (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Caminin Avlusu (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Ağıttan Kültüre: Bitlis'te Beş Minare (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Yazının En Zengin Hali: Hat Sanatı (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Tarihe Düşülen Not: Çinicilik (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Farika (Kısa Film)
- 2015 Elhamdulillah (Kısa Belgesel Film)
- 2015 Elma (Kısa Film)
- 2014 Nefes Almaya İhtiyacımız Var (Tanıtım Spotu)
- 2014 Kur'an Medeniyeti (Belgesel Film)
- 2014 Dua Kubbesi (Belgesel Film)
- 2013 Yuh! (Kısa Film)
- 2012 Medresetüzzehra (Belgesel Film, Yardımcı Yönetmen)
- 2012 Hz. İbrahim ve Dostluk (Kısa Belgesel Film)
- 2012 Zübeyr (Tanıtım Filmi)
- 2012 Isparta Kahramanları (Kısa Belgesel Film)
- 2011 Tenekeci Mahmut (Belgesel Film- Yardımcı Yönetmen)
- 2011 GAP'tan Ortadoğu'ya (Belgesel Film- Yardımcı Yönetmen)
- 2011 Terli Cüzdan (Kısa Film)
- 2011 İnşa Sistemi (Eğitim Filmi)
- 2010 Okumak İstiyorum (Kısa Belgesel Film- Kurgu Operatörü)
- 2009 Mevsimlik İşçiler (Belgesel Film- Kurgu Asistanı)

URFA'DA DARLOG VE KARATAN

Misbah HİCRİ
Emekli Öğretmen
Yazar-Şair
misbahhicri@hotmail.com

Bir felaket gibi gelen soğukları yüreğimde hissettiğimden olsa gerek, her taraf kar altında olduğunda, beri ülkeyi beyaza boyayan, boran olup savuran "kar", bana eski karlı günleri anımsatır. Büyükler böyle karların yerden kalkması ve yağmur yağması için dua ederlerdi.

O günlerden bu günlere öyle şiddetli kar yağmadığı gibi o hatıraları yeniden sityaşıle yad etmekten başka şansımız yok. Günümüzde teknik olanaklar bu kadar gelişmişken doğal afetlere karşı yetersiz kalmamız, modern dünyadan ne kadar kopuk

olduğumuzun göstergesidir. Kar serpiştiriyor, elektrikler kesik, sobayı nerede ise unutacağız. Kış gecelerini ise çoktan unutmuşuz. Isınmadan yoksun insanların yaşadığı acılara karşı biz kartopu derdindeyiz...

Bir zamanlar bu kadar beton örme gecekondulu olmadığı gibi, bu kadar apartman hayatı gelişmemişti. Eski veya yeni tüm evlerin üstü tamamen olmasa da yarından fazlasının üstleri topraktı. Yağmur, kar olunca kırık bir testi gibi evlerimiz damlardı. Damlacıkların altına, kapacak dizilir, serili

evlerin ıslanmaması, sergilerin bozulmaması için gerekli tedbirler alınırdı. Ama esas alınması gereken tedbir damdaydı. Toprak damın üstünde, evlerin damlamasını önleyen bir "log" bulunurdu. Bu loğlar beyaz taştan olanlar olduğu gibi genelde bazalt taştan yapılırdı. Şimdilerde onları otantik yapıyla çeşitli yerlerde süs eşyası olarak sergiliyoruz.

Silindirik şekilde yapılan ve kolayca yuvarlanan, bu taşın yanlarında bulunan oyuklara "darlog" dediğimiz ağaçtan yapılmış bir alet takılır, ucuna da çekmek için bir kendir parçası, bir sicim bağlanırdı. Dam loğlamayı meslek edinenler bu işin kutsal olduğunu, Hz. Musa'nın dam loğladığını söylerlerdi. Hatta bir gün dam üstündeki bir karataş dile gelmiş ve Hz. Musa ile konuşmuş. "Yeter bu kadar dam loğladığım. Kaderim hep bu mu olacak? Rabbimizle görüştüğünde bana başka bir görev tevdi etmesini iste" demiş. Ancak Allah dam loğlamayı ona daha uygun gördüğünü söyleyince; loğ (silindirik taş) cezbeye kapılıp yerinde durmamış damın üstünde kendiliğinden gidip gelmeye başlamış.

Yağmurlu günlerde bu işi kendine meslek edinenler, sırtına "darlog" dediğimiz aleti alıp sokağa çıkarlar "dam loğ, dam loğlayan geldi, dam

loğladan" diye bağırlardı. Evin damının loğlanmasını isteyenler, onları dama çıkarırdı. Önce damın üstündeki otlar çekilir sonra yanlarında taşıdıkları birkaç avuç samanı, damın üstüne savurarak damın üstündeki toprağın ıslaklığını almaya çalışırdı. Bu vesileyle damın üstündeki ıslak çamurun "loğa" yapışması önlenirdi. Dam loğlanır, loğlanınca çatlaklar kapanır, yağmurlu günlerde damın akması önlenmiş olurdu.

Dam üzerlerinin hafif meyilli olması dam üstünde suların rahat akması için düşünülmüştü. Fazla sular çörten (oluk) dediğimiz sacdan yapılmış yuvarlaklardan aşağı akardı. Bazı oluklar duvarlar yapılırken taştan yapılıp duvarın saçaklarına yerleştirilmiştir.

Halkımız arasında söylenen şu söylemi yazmadan olmaz sanırım. Kız istemeye gidenlerin istedikleri kızın ayakları eğri büğrü gördüklerinde, aynı darlog ağacına benzediğini söylerlerdi.

Ya şu "karatan"... Kar yağınca keyfimize diyecek yoktur. Kimileri onun çilesini çekerken kimileri onu bir eğlenmeye çevirirdi. Kimileri de ondan bir kazanç sağlama derindeydi. Karla birlikte bir duvar dibine sığınır atkuyruğundan yaptığımız tuzakları yere gömer, tuzakların etrafını biraz karatarak kuşların gelmesini sağlardık. En çok tuzaklara sığırcık kuşları düşerdi. Bazen yağın karlar, birkaç gün yerden kalkmaz, yağmur da yağmayınca onları bir şekilde dağıtmak gerekirdi.

Yoksa soğuk rüzgârların vurması, yüksek bedenli evlerin gölgeleri üzerlerine düşünce karın sokaklardan kalkması olanaksızdı.

Evlerin üstü toprak olduğu için fazla karın damlarda kalması, çoğu evlerin tavanlarının akmasına ya da yıkılmasına neden olurdu. Bu nedenle karların damlarda kalması sakıncalıydı. Evler beton örme olmadığı için kar ve yağmur bir sürü zarar verirdi. Hatta karın baskısıyla çöken evler yıkılan duvarlar olurdu.

Kar yağdığı zamanlar yine damlarda kar atmaya kendine meslek edinen insanlar vardı. Dikdörtken şeklinde, bir metre eninde yarım metre boyunda bir tahtanın ortasına uzun bir sap takılırdı. Günümüzde çeşitli resmi dairelerde kullanılan paspas tahtalarından farklı değildi. Bu tahtalar sadece kar atmaya için marangozlarda özel yapılırdı. Bununda ismi "karatan"dı. Bazı evlerde bulunurdu. Evlerinde karatanı olmayanlar ya komşulardan emaneten alır ya da süpürge veya herhangi bir tahtayla damdaki karları atmaya çalışırlardı. Bunu meslek edinen kişilerde, bu "karatan" tahtasını sırtına alır sokaklara düşerlerdi. "Karatan geldi, karatan" kimileri ise "kar attıran yok mu?" diye bağırlardı.

Damın bir kenarına konulan tahta elle tutulur ve göğüslerinden destek verilerek öne doğru itilir, kar silmesi yapılırdı. Bu karlar sokağa ya da evin avlusuna dökülürdü. Avluya ve sokağa atılan karlar bazen günlerce kaldığı olurdu. "Ekmek parası insana neler

yaptırmıyor ki? Kâh dam loğlatır, kâh kar attırır." derdi büyükler.

Benim dediğim zaman 1965 yılı öncesiydi. O zamanlar şiddetli tabiat olayları olurdu. Ninemden hikâye dinlediğimiz o uzun kış gecelerinde şöyle bir tabiat olayını anlattı. Kendisi duymuş muydu görmüş müydü bilmiyorum? Gördüğünü sanırım. Çünkü dimdik ayakta duran bir asırlık çınardı. Ne afetler ne tufanlar ne kıtlık kıranlar görmüştü. O konuşunca bizler suspus kesilirdik.

Ekinlerin harman edildiği bir yaz gününde şiddetli bir fırtına çıkmış ardından bir dolu yağmış. İnsanlar saklanacağı fırsatı zar zor bulmuş. Yollarda donan yolcular bile olmuş. Kerpiçten, hampara taştan yığma köy evleri, yağmurun, dolunun fırtınanın şiddetine dayanmayıp yıkılıvermiş birçok köy evi... Tarlada kalan ekinler yerle bir olduğu yetmez, harman yerindeki ekinler darmadağın olmuş. Koyun sürüsünden nicesi yollarda telef olmuş. Afetin getirdiği tüm zararların en büyükleri en tehlikelileri yaşanmış. Harmanda döveni çeken öküz, afetin şiddetine dayanmayıp düşmüş. Bir müddet sonra tufan geçmiş. Gün yine eski sıcaklığına gelmiş. Harman da öküzünü kaldıramayan adam, öküzü kesmiş, döveni de gölge yapıp öküzü güzelce soymuş. Yemek yapıp komşularını ziyafete buyurun etmişler.

Hem eski tufanlar, felaketlerin olmaması dileğimiz olsa bile artık eskisi gibi insanlara o kadar zarar vermeyeceği kanısındayım. Köy evleri artık eskisi gibi güçsüz, dayanaksız eğreti yapılar değildir. Dayanaklılık uğruna sağlığınıza yararlı toprak, ahşap ve taştan evler yok oldu. Bu evlerin yerine köylerde çok katlı beton örme evler bir hayli rağbet görmekte. Kimse sağlığını düşünmüyor. Herkes betondan örme bir evim olsun diyor...

Log: "Bazalttaş"ından yapılmış silindirik şekilde yuvarlak taş,

Darlog: Loğun takılıp döndürülmesini sağlayan ağaç. Loğ ağacı

KASİDE-İ DER MEDH-İ ŞEHR-İ ŞAH-I RUHA

Yusuf ÇALIŞKAN
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

NESİP (TEŞBİB)

İnciri incir, üzümü üzüm eden bir sıcaklık... yazın yaz gibi yaşandığı bir diyar.

Abıhayat gibi ama kısa süren bir bahar... Küçük muttarit muhteriz darbelerle(1) yağın bir yağmur ve eşini gayb eyleyen bir kuş gibi geçen günleri arayan(2) karn nadir de olsa yağdığı bir şita... kış.

GİRİZGÂH:

Maksadımız şehri-vasf-ı Ruha'dır ki en güzel belde-i hülyadır.

MEDHİYE:

Tüm şehirlerin atasıdır Urfa. Bir şiidir, kimi zaman kafiyeli, ölçülü; kimi zaman savruk ölçü ve kafiyeden uzak... serbest. Biraz Gariptir. Üslubu ağırdır bazı yerde, bazen sehl-i mümteni. Biraz hoyrat, baharda hercai...

Söz ile musiki arasında sözden ziyade musikiye yakın bir lisandır.(3) Urfa. Nasıl bakarsan öyle göreceğindir Urfa. Aşkır, sevdadır, tarihtir, eskidir; eskisi daha güzel olandır Urfa. İmbikten damıtılan söz ve sazın vücut bulduğu diyardır Urfa.

Sestir, nağmedir, sazdır, tamburdur; Hacı Nuri Hafız, Tenekeci Mahmut, Mıkım Tahir'dir Urfa. Rızvaniye'de yükselen ezanın kalplere bıraktığı huşudur. Biraz da sabırdır, İbrahim ile Eyyüp'tür Urfa. Yüreğimizde bir güvercin havalanıp masmavi semalarda kanat çırpıyorsa orasıdır Urfa. Biraz yalnızlıktır, bir tutam acı, hepsinden öte mutluluktur Urfa. İlmek ilmek dokunmuş bir annenin özlemi bir genç kızın sadakati, kabaltılarından geçen yüzünde yılların izini taşıyan bir dedenin selamıdır Urfa.

Bir Karacaoğlan güzellemesi, Nedim'in aşıkane bir gazeli, Nabi'nin "Hayrabad"ıdır Urfa. Hekim Dede'nin dar sokaklarında ince bir sızı gibi yüreğimizi dağlayan bir uzun havadır Urfa. Sokak satıcılarının ahenkli nağmelerinin, kuş takalarından yükselen Hu Hu'ların çocuk seslerine karışmasıdır Urfa. Sıra gecelerinde acıyla yoğrulan çiğköftenin damağa bıraktığı lezzettir Urfa. Haran'dan

dünyaya yayılan ve zihinlerin ufkunu açmış ilim insanlarıdır Urfa.

TEGAZZÜL:

Matla (doğuş) beyiti: Göbeklitepe; insanlığın doğuşu, tarihin sıfır noktası.

Hüsn-i matla: Tıfındır Tepesi

Beytü-l gazel: Halil'ür-Rahman Gölü

Hüsn-i makta: Hızmalı köprü (mahalle-i hamuşana, mezarlık, götüren yol)

Makta: İnsanlar ölür, Ruh (a dolan güzellik) bakidir.

FAHRİYE:

Maye-i Vücut-ı hamurumuz hâk-î Ruha'dır

Lisan-ı dil-i Yusuf bilene ab u havadır.

DUA:

Bir sokak, bir meydan, bir mahalle medeniyet tasavvurudur. Şehrini tanı, şehrini tanıdıkça onu daha çok seversin... Şehrin hafızası olan mekanları koru ki kendini tanyasın. Bir sokak, bir meydan, bir mahalle medeniyet tasavvurudur. Şehrini tanı, şehrini tanıdıkça onu daha çok seversin... Şehrine iflah olmaz romantiklerin maziye saplanıp kalmaları gibi değil yenilenecek her gün yeniden yaşayarak hayatın bütün renkleri içinde bak. Bir sevgiliye bakar gibi bak ki şehir sana kendini göstermesini bilsin... Sokakta güzellik, estetik, nezaket varsa evlerde de vardır unutmama...

Yarab sevda-yı Ruha ile kıl aşına beni
Bir-dem sevdayı Ruha'dan etme cüda beni.(4)

SONNOTLAR

Sonnotlar:

- 1) Tefvik Fikret (Yağmur şiiri)
- 2) Cenap Şehabettin (Elhan-ı Şita)
- 3) Ahmet Haşim (Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar)
- 4) Füzuli (Gazel);
Yâ Rab bela-yı aşk ile kıl âşına beni
Bir dem bela-yı aşktan kılma cüdâ beni

ANILAR-ANEKDOTLAR -2

Edibe (KÂHYA) AYDIN
Emekli Öğretmen

Baboyın Dağı

Şubat ayı, kimi yörelerde kışın en şiddetli ayı olmasına rağmen Urfa'da baharın başlangıcı sayılır. Çünkü tabiat uyanmaya başlar. Ağaçlar tomurcuklanır. Kuzular yavrular.

Okulun birinci dönemi bitmişti. Tatil sonrası okula geldiğimizde okulun üst kısmındaki tepe, yeşermeye başlamıştı. Çevrede kısa otlardan başka yeşil bir dal bile yoktu. Ben, o zaman ilkokul üçüncü sınıfa gidiyordum. Hayallerimde hep salıncak kurmak, ağaçlara tırmanmak vardı. Hafta sonları annemle kıra gittiğimiz "Karakoyun Deresi"nin çevresinde de ağaç yoktu. Yani etrafta yürüyerek gidip oturacak bir ağaçlıklı alan yoktu.

Öğretmenimiz: "Çocuklar! Yarın sizinle bir piknik yerine gideceğiz" deyince inanmamıştım. Eve geldiğimde hazırlığı yaptım. Küçük bir top, bir de ip hazırladım. Annem de bana içli köfte, ağız yumuk (içi kıyma dolu pide) gibi kuru yiyecekler hazırladı. Sabahleyin okula geldiğimde, benim gibi, içi yiyecek dolu file taşıyan çocuklar gördüm. Yürüme mesafesi az değil. Fakat, yollarda araç olmadığı için şarkılar söyleyerek yürüyorduk. Yarım saat sonra, bir tepenin yanına geldik. Bizim gibi 5-6 okul öğrencilerinin de buraya geldiğini gördüm. Fakat ne bir

ağaç vardı, ne de bir su kenarıydı. Üstelik, iri taşlarla dolu bir tepeye neden gelmiştik? Küçük bir çocuğun koşup oynayacağı yer de değildi. Her adımda bir taş görüyordum. Başımı kaldırdığımda: Karşımda, uzun boylu, üstünde kahverengi ceket, altında krem rengi bir pantolon, aynı renkte kasket giymiş 40-45 yaşlarında bir adamla göz göze geldim. Utanarak başımı aşağı eğdiğimde, bunca yıla rağmen aklımdan silinmeyen, kahverengi deri çizmelerin, halka halka kıvrımlarını hiç unutamam. Çok güzel boyanmış pırl pırl çizmelere bakıyordum. Adam eliyle çenemi tutup, başımı yukarı kaldırdığında, gözlerine bakamadım. Çünkü, bu kez "çizmeli adam" sol cebinin üstüne papatyalardan yapılmış bir zincir takmıştı. Kahverengi ceketin üzerinde beyaz ve sarının uyumu ile yapılan papatya zincire bakıyordum.

Çizmeli adam bana dönerek: "Buraya neden geldiğinizi biliyor musunuz?" dedi.

"Evet efendim. Piknik yapmaya geldik. Ama, bizi buraya getirdiler. Neden ağaçlıklı bir yere getirmediler? Bu taşların arasında nasıl oynayacağız?" diye cevap verdim.

Adam, "Sizleri, burayı görmeniz için getirdik. Biraz sonra, hep birlikte

taşları toplayacağız" dedi.

Bu sözler üzerine hepimiz, öğretmenlerimizin yönlendirmesi ile yerden aldığımız taşları, belli bir yerde biriktirdik. Gücümüzün yetmediği taşları kaldırmadık. Sanıyorum, iki saat sonra tepedeki bütün taşlar toplanmıştı. Herkes, bitkin bir halde olduğu yere oturdu.

Çizmeli adam: Yüksek sesle konuşmaya başladı: "Çocuklar! Bu tepeye, yakın bir zamanda, çok sayıda çam ağacı dikeceğiz. Şimdi küçüksünüz. Bu ağaçlar sizlerle büyüyecek. Kızlar; genç kız, erkekler delikanlı olunca, bu ağaçların altına oturup sohbet edeceksiniz. Sonra da evlenip, çocuklarınızla geleceksiniz". Hepimiz, kıkır kıkır gülmüştük. "Çocuk akli" ile bize söylenenin gerçekleşebileceğini asla düşünmemiştik.

Aradan yıllar geçti. Çizmeli adamın Vali Kadri Eroğan olduğunu ve bu şehri güzelleştirmek için, büyük çaba gösterdiğini öğrendim. Çam ağaçları, çok hem de çok büyüdü. Daha sonraları oraya Urfalılar "Baboyın Dağı" dediler. Çocuklarımla ne zaman memleketime gitsem, "Tilfindir Tepesi"ne çıkarak, gözlerimi kapatırım. Ve o günleri yeniden yaşarım. 04/01/2018

Abone Ne Demek?

Yıl 1959 Şehit Nusret İlkokulu üçüncü sınıftayım. O zamanlar eğitimde eşitlik ilkesinin tam uygulandığı günlerdi. Parası olan da olmayan da devlet okuluna gider, sosyal statüsü ne olursa olsun, çocuklar yan yana otururdu. Benim babam ilkokul mezunuydu. Yanımda il sağlık müdürü olan bir doktorun kızı oturuyordu. Tahta çantalarımızın içine kitaplarımızı kalemlerimizi koyar, silgilerimizi ortasından bir delik açarak iple boynumuza asardık. Üstümüze markalı tişörtler, markalı ayakkabılar giyip, kimseye hava atmazdık.

Bir okul çıkışı arkadaşım Adviye:

- Edibe, ben gazete almaya gideceğim, benimle gelir misin? Dedi

İtiraz etmedim. Tahta çantaları tokuştura tokuştura yürümeye başladık. Ulucami'nin içinden geçtik. Sağımızda Atatürk İlkokulu, solumuzda Yıldız Hamamı vardı. Sola döndük. Karameyanı camisinin önünden Sarayönüne geldik. Köşedeki kırtasiye dükkânına geldik. Bu dükkânda dört erkek kardeş bir baba çalışmasına rağmen herkes Faruk Işıklar'ı tanır. Dükkânın önüne gelen herkes Faruk abi! Faruk abi! diye bağırır. Okulun çıkış saati olduğu için dükkânın önü oldukça kala-

balıktı. Faruk abi sesleri, koro gibi hep bir ağızdan söyleniyordu. Arkadaşım da kalabalığın arasına karıştı. Birkaç kez "Faruk abi 12" dedikten sonra bir Hürriyet gazetesi aldı. Arkadaşım parayı vermeden gazeteyi almıştı. Sesimi çıkarmadım. Ama bir anlam veremedim. Belki de ben görmemiştim. Birlikte yürüdük. O evine ben de evime doğru yola koyulduk.

Ertesi gün aynı şekilde gazete almaya gittik. Yine "Faruk abi 12" dedi. Para vermeden gazeteyi aldı. Artık gazeteyi parasız aldığından emindim. Adviye yanıma gelince; bir gazeteye bir de Adviye'nin yüzüne baktım. Hiçbir tepki vermedi. Konuşmaya ve yaptığı yanlışlığı yüzüne karşı söylemeye kararlıyım.

- Adviye, ben artık seninle arkadaşlık etmeyeceğim. Annem babam izin vermez.

- Neden? Ben sana ne yaptım?

- Daha ne yapacaksın, iki gündür gazeteyi alıp, parayı vermiyorsun. Bu çok kötü bir davranış, sana yakıştıramadım.

Ben sözümü bitirir bitirmez Adviye çantasını yere koydu. Olduğu yerde

dönmeye başladı. Kahkahalarla gülüyor ve dönüyordu. Hiçbir şey anlamadım. Biraz sonra durdu. Söylediği cümle hayatımın dönüm noktası oldu.

- Edibe! canım kardeşim. Biz bu gazeteye aboneyiz, onun için para vermedim.

Daha önce böyle bir kelime duymamıştım.

- Abone ne demek?

- Gazete 25 kuruş, biz bu gazetenin bir aylık ücreti olan yedi buçuk lira verip, gazeteyi her gün para vermeden alıyoruz.

Sorumun cevabı beni rahatlatmıştı. Yanlış düşündüğüm için arkadaşımından özür diledim. Eve gider gitmez, babama gazeteye abone olmak istediğimi söyledim. Babam bana yedi buçuk lirayı verdi. Gazeteye ABONE oldum. O günden sonra gazete benim hayatımın parçası oldu. Öyle bir alışkanlık ki; karnım aç olduğunda aynı anda yemek ve gazeteyi verseler, tercihim gazete olur. Bana okuma alışkanlığı kazandıran "abone" sözcüğünü hiç unutmamıştım. Gazeteye abone olmama olumlu bakan babamı da rahmetle anıyorum. 11/08/2017

Sinek Ticareti...

Küçük bir otomobilin sığabildiği, dar sokaklardan oluşan bir mahallede yani Beykapısı'nda oturuyorduk. Sokağımızın iki tarafında, sırt sırta vermiş tek katlı taş binalar vardı. Bu mahallenin en büyük ve gösterişli evi bizimdi. Sokaktaki büyük ve süslü kapı, içerişinin daha da gösterişli olabileceğini hatırlatıyordu. İki parçadan meydana gelen kapımız açılınca, içeriye heybeleri dolu bir deve rahatça sığabiliyordu. Günlük giriş çıkışlarımızda büyük kapıyı açmıyorduk. Büyük kapının alt kısmında küçük yuvarlak bir kapı vardı. Bu kapılara halk arasında "enikli kapı" denirdi. Eve yük ve büyük eşya gelince, büyük kapıyı kullanırdık. Kapıdan içeriye girdiğimizde, misafirler için özel bir bölüm vardı. Bu bölümde misafirle-

rin ağırlandığı, gece yatırıldığı geniş bir oda vardı. Ayrıca, misafirlerin binek hayvanlarının kalacağı bir bölüm, kuyu ve tuvalette vardı. Buraya "çıharı heyat" deniyordu. Yani evin "selamlık" bölümü gibi kullanılırdı. Buradan ayrı bir kapı ile ev halkının yaşadığı, çok odalı ve mutfağın bulunduğu "haremlik" bölümüne geçilirdi. Eve gelen misafirler, bu "dışarı heyatta" ağırlanırdı. Bu misafirhanede günde 15-20 kişiye yemek veren babam için "sofrası açık" ifadesi kullanılırdı. Küçük yerlerde insanların iyi özelliklerinden en önemlisi misafirlerin iyi ağırlanmasıydı.

Çocukluk anılarımı süsleyen bu anılarım, babamın varlıklı bir insan olduğunu anlatıyordu.

Mutlu günlerimizin sayısının, babamın hastalanması ile giderek azaldığını, ölümüyle de bütünü ile bittiğini hatırlıyorum. Artık, evimizde misafir ağırlamayı düşünmem mümkün değildi. Çünkü, kendimizi zor geçindiriyorduk. Annem: Babasız kalan sekiz çocuğu doyurmak için, büyük bir mücadeleye veriyordu. Bağımızdan topladığımız üzümleri kurutup pekmez, pestil yaparak hem kışlık yiyeceğimizi hazırlıyor hem de satarak geçimimizi sağlıyorduk.

Üzüm tiyeklerinin (tevek/kütük) dallarını da, kışın odun olarak yakmak için balya yapıp, eşek sırtında eve getiriyorduk.

Ablalarımın dikiş dikmesi ile büt-

çemiz biraz daha rahatlıyordu.

Henüz on bir yaşındaydım. Babamın ölümü ile okul masraflarını karşılayacak kimsenin de kalmadığını düşünüyordum. Ailemin geçimine katkıda bulunamadığım için üzülüyordum. Korktuğum başıma gelmişti. Çünkü okulu bırakıp babamın dükkânındaki ortağımızın yanında duracak, sözüm ona malımıza sahip olacaktım.

Dükkânımız canlı hayvanların satıldığı yere yakın olduğu için "Koyun Pazarı" denilen çarşının işlek yerindeydi. Dükkânın arka bölümünde, boşalan sandıkları koyduğumuz bir depo vardı. Ön tarafta, yerden 60- 70 cm yükseklikte tahtadan mavi boyalı sandıklar diziliyordu. Sandıklara kuru fasulye, nohut, pirinç gibi kuru yiyecekler koyarak, dükkân zenginleştirilirdi. Duvardaki camlı bölmelere, toz şeker, kesme şeker ve tadını asla unutmadığım badem biçiminde yeşil renkli limonlu şekerler konulur, dükkâna ayrı bir hava verilirdi. En önde, sebze ve meyvelerin konulduğu ağaç dallarından örülmüş sepetler (taylıh) vardı. Meyveleri, yazın gölgede 45 dereceye ulaşan Urfa sıcaklığında satmak bir şans işiydi. Sabah saatlerinde satış yapabilirsek, o günü şanslı sayıyorduk.

Çünkü, sıcak havada, akşama kadar satılmayan meyve ve sebzeleri, koruyacak ne bir buzdolabı, ne de serin bir ortam vardı. Bizim için zarar olan bu çürümüş meyveler, sinekler için bir ziyafet oluyordu.

Dükkânımızın sağ köşesine döndüğümüzde, sadece et satılan "Kasap Pazarı" dediğimiz kapalı bir çarşı vardı. Bu çarşının kapısında, sokak kedileri ve köpeklerinin sayısını saymak mümkün değildi. Kasapların attıkları et artıklarını, yiyerek geçiniyorlardı. Sineklerin fazlaşmasının bir sebebi de "Kasap Pazarı" idi. Sokaktan geçen çocukların çapaklanmış gözlerine, üç beş sinek aynı anda konuyordu. Bütün bu olumsuz çevre faktörleri, Trahom denilen göz hastalığının yayılmasını kolaylaştırılıyordu. Bulaşmayı önlemek için, Trahomlu çocuklar ayrı okula gönderilerek diğer öğrenciler korunmaya çalışılıyordu. Okula giden çocuklar, bu ayrımlı biliyor ve üzülüyorlardı. Sağlık Mü-

dürlüğü, "göz dispenserleri" açarak ücretsiz ilaçlama yapıyordu. Okullarda da, "sağlık memurları" her gün göz ilaçlaması için sınıflara giriyordu. Bu çalışmalar tedavi yöntemi değildi. Koruma için kararlı bir çalışma yoktu. Hani derler ya "çaresizlik insana, çareler üretir" Urfa'daki bu koruma yöntemlerini yerli bulmayanların ürettiği ilginç bir proje hayata geçirilir. O zamanlar pek anlam veremediğim bir koruma yöntemini hatırlayarak, bu uygulamayı başlatan Dr. Hasan Basri Bey'in pratik buluşunun önemini daha iyi anlıyorum. Böyle bir uygulamanın, hayatımı değiştiren bir olay olduğunu düşündüğümde de hem gülüyor, hem de aklımdan çıkaramıyorum.

Okulların açılmasına az bir zaman kalmıştı. Arkadaşlarımın büyük bir kısmı, okul hazırlığını tamamlamak üzereydi. Yüreğimdeki burukluk giderek artıyordu. Çünkü okula gidemeyecektim. Oysa; okumayı ne kadar da çok istiyordum. On beş yirmi liram olsa her şey halledilecekti. Bir ceket, bir pantolon, bir şapka bir de defter ve kitaplarım. Ama bu parayı nereden ve nasıl bulacaktım?

Bir sabah erkenden dükkâna geldim.

Yerleri silip süpürdüm. Vitrin camlarının tozunu alıp, henüz yerime oturmuştum ki, ortağımız Mehmet Amca geldi. Beni sigara almak için, köşedeki bakkala gönderdi. Dükkânda oturmaktansa, ayak işlerini yapmak daha çok hoşuma gidiyordu. Bu teklifi kabul edip, hızla dükkândan ayrıldım. Köşeye geldiğimde, koltuk değnekli bir adam, yanındaki resmi kıyafetli adamın yavaş sesle okuduğu duyuruyu, gücü yettiği kadar, yüksek sesle (herkesin duyabileceği bir sesle) tekrarlayarak okuduğunu gördüm. Bu iki kişi de resmi kıyafetli belediye personeliydi. 1955-1956 yıllarda hoparlör olmadığı için, halkın duyması gereken bildirimleri, belediyenin görevli "tellalları", şehrin önemli yerlerinde, yüksek sesle okuyarak herkese duyururlardı. Bugün de önemli bir duyuruyu "Kasap Pazarı" ve "Koyun Pazarı"nın birleştiği yerde, okuyarak duyuruyorlardı. Etrafa toplanan insanlar arasına karışarak dinlemeye başladım.

Bağırın koltuk değnekli adam, belediyenin kadrolu tellalıydı. Topal Ahmet Amca gücünün yettiği kadar bağıriyordu.

Eşidin baylar! (lütfen dinleyin) bu gündün itibaren, en geç bir hafta içinde "fak" (sinek tuzağı) alacaksınız!

Faka giren sineklerin kilosu belediyeye 30 bin liradan satılacak. Paralar aynı gün ödenecek.

Fak almayan, sinek mücadelesine katılmayanlara ceza verilecekti.

Büyüklerin arasında duyduğum bu sesle birlikte, bütün beyin hücrelerimin harekete geçtiğini fark ettim. 15-20 bin liralık bir gelir kaynağını, sürpriz bir anda yakaladım diye, çok heyecanlandım. Artık okula gidebilme şansım vardı.

Mehmet Amca'nın istediği sigarayı alıp dükkâna döndüm. Topal Ahmet Amca'nın sözlerini ve cezayı söyledim.

"Mehmet Amca bu fakı hemen alalım. Çünkü hem sineklerden kurtulur, hem de ceza almazız". dedim.

Mehmet Amca'ya:

"Ben şimdi gider, alırım" deyince; bana koşmamamı ve parayı kaybetmememi söyledi.

Parayı cebime koydum. Fak satılan tenekeci dükkânı bizim dükkâna çok yakındı. Duyurunun etkisi ile dükkânın önü epeyce kalabalıktı. Biraz bekledikten sonra, fakı alıp dükkâna geldim. Sinek faki: Silindir şeklinde telden yapılmıştı. Bu silindir, yemek tabağı büyüklüğünde, bir tabağın üstüne oturtulmuş, içinde telden "huni" şeklinde ikinci bir bölüm vardı. Fakın altındaki tabağa bal, pekmez gibi sinekleri cezbeden, tatlı bir yiyecek konuyordu. Tatlı için tabağa gelen sinek, telden girince bir daha çıkamıyordu. Çıkmak için çabalasa da ikinci tel tuzağında kalıyordu. Hemen fakımızı kurduk. Tabağa pekmezi koyduk. Mehmet Amca ile birlikte, sineklerin tuzağa nasıl düşeceğini gözlemeye başladık.

Urfalı Bestekârlar: 29 Dr. MÜSLİM KIZILKAN

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
Harran Üniversitesi
Şanlıurfa Sosyal Bilimler MYO.
sabriharran@hotmail.com

29 Haziran 1923 tarihinde Urfa'da dünyaya geldi.

1893 yılında Osmanlı topraklarında yer alan Yanya (Yunanistan)'da doğan Babası Servet Sıtkı Bey'in, ilk eşi Münire Hanım'dan Reşit ve Müslim adında iki oğlu, ikinci eşi İsmet Hanım'dan Ayla ve Aynur adında iki kızı bulunmaktadır.

Babası, Servet Sıtkı Bey, 1915-1919 arasında Harran'da Mülâzım (teğmen) rütbesiyle Jandarma Komutanlığı yaptı. Kurtuluş Savaşı döneminde Urfa'nın Fransızlarca işgali sırasında 1919 yılında Urfa'ya gelerek Urfa Kurtuluşunda Kuva-yı Milliye'ye hizmetlerini devam ettirip 1923 yılına kadar Urfa'da görev yaptı. 1940'lı yıllarda bu kez Jandarma Alay Komutanı olarak Urfaya gelen Servet Sıtkı Bey, 1950 yılında Albay rütbesiyle görevdeyken Urfa'da vefat etmiş olup mezarı Urfa Samsatkapı'daki Askeri Şehitlik'tedir. Servet Sıtkı Bey, Urfa Kurtuluş Savaşı'na katılmasından dolayı "İstiklal Madalyası" ile taltif edildi. Kızı Ayla, Urfa'da Badıllı aşiret reisi Sait Bey'in oğlu Av. Kemal Badıllı (XII. Dönem/1961 Urfa Milletvekili) ile evlendi.

Müslim Kızılkân'ın bestekâr olan ve kanun çalan kardeşi Reşit Kızılkân da 1956-1960 yılları arasında Urfa Lisesi'nde resim öğretmenini olarak görev yaparken, lisenin müzik çalışmalarını yürüttü, o dönem öğrenci olan daha sonraki

Foto 2) Ayaktakiler: Reşit Kızılkân, yanında Nürgân Hanım (Müslüm Kızılkân'ın eşi), Müslim Kızılkân. Oturanlar: Servet Sıtkı Bey'in eşi İsmet (İslim) hanım, Büyükanne Fatma Hanım (Fatma Lobut), Albay Servet Sıtkı Kızılkân. Önde oturanlar Servet Sıtkı Bey'in kızları Ayla (Badıllı) ve Aynur (Dikmen)-1949

Foto 3) Müslim Kızılkán ve arkadaşları-1990

Foto 4) Nürğán ve Müslim Kızılkán-1949

yıllarda aynı lisede öğretmenlik yapan Celal Aşar ve arkadaşlarının müzik konusunda eğitilmelerini sağladı. Bestekâr Reşit Kızılkán "Büyüçkekmece Müsiki Derneği" kurucularındandır.

Öğrenim hayatına babasının görev yeri nedeniyle Ayvalık Cumhuriyet İlkokulu'nda başlayan Müslim Kızılkán, ortaokul ve lise tahsilini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamladı.

Müsiki ile alakalı olan ve ud çalan annesi ve dayılarının tertip ettikleri müsiki meşkleriyle küçük yaşlarda kulağı ve ruhu müsikiye karşı heves duymaya

başladı. İlk enstrüman olarak seçtiği ud üzerine annesinden ders alırken, musikînas olan dayısı İsmail Bey'den de Türk Musikîsinin teknik bilgilerini öğrendi. Gençlik yıllarında bir taraftan tahsilini, bir taraftan da müsiki kabiliyetini ilerletmeye devam etti.

1937 yılında İstanbul Erkek Lisesi talebesiyken, ünlü gazeteci, edebiyat hocası ve neyzen merhum Hakkı Sühâ (Gezgin) Bey'in dikkatini çekti. Hakkı Sühâ Bey kendisini himayesine alıp Türk Musikîsi hakkında her türlü yardım ve imkânları ona sağladı. Hakkı Sühâ Bey'in Beşiktaş'taki ahşap konağında müsiki meşklerine katıldı.

1943 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okurken arkadaşlarıyla, Hukuk Fakültesi öğrencisi Ercüment Berker, Tıbbiyeli Kemani Nevzat Atlıç ve Solist Ahmet Çağan Beylerle beraber İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği'nin müzik kolu olan "İstanbul Üniversitesi Türk Musikîsi Korosu"nu kurarak, Bestekâr Hafız Neyzen Süleyman Erguner, Neyzen Burhanettin Ökte, Kemani ve Tanburî Enise Can, Piyaniist Fulya Akaydın hanımların da yardımlarını sağlayıp, arkadaşlarıyla birlikte koroyu mükemmel bir hale getirmek için çalıştı.

Ud çalan Dr. Müslim Kızılkán Türk Musikîsinin önemli hocalarından Hüseyin Cahit Gözkan (1909-1999) Bey'in İstanbul'daki evinde yapılan meşklere katıldı. Lâika Karabey, Nuri Sesören, Yekta Akıncı ve Yesari Asım Arsoy'dan yararlandı.

1937 yılında sözlerini kendi yazdığı "Meyler meclise Sâger'de gelsin" isimli eseri Rast makamında ve Yürük Semai usûlünde bestekârlık alanında ilk eseridir. Bugüne kadar bestelediği eserlerin sanat kıymetleri, müsiki severlerin ve musikînasların takdirine mazhar oldu. 50 kadar eser besteledi. "Kızlar Ne Güzelsiniz", "Ömür Boyu Nisyanda Kalan Günlere Yandım", Nihâvend Makamında "Gülünüz sevdiğim gül yüzünüze", Sabâ makamında "Sabah güneş yoktur doğmamış daha" bilinen eserlerindedir.

Bestekar müzisyen Turhan Taşan'ın nota arşivinde besteleri bulunmaktadır. Söz ve Müziği kendisine ait "Kızlar Ne Güzelsiniz Bir Demet Çiçek Gibi" eseri, 1985 yılında Metin Milli tarafından "Merhaba-3" isimli Longplay'de seslendirildi.

Dr. Müslim Kızılkán; gülyüzü, neşesi, tevazu ve nezaketiyle, meslek, sanat ve özel hayatında kendini sevdiren, saydıran ve aranan şahsiyet sahibi bir kişi olarak tanındı.

1948 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Hariciye Mütahassısı olarak İstanbul Samatya, Konya Ereğli ve Nazilli SSK Hastanelerinde çalışan Dr. Müslim Kızılkán, bir yıl da Almanya'nın Nürnberg kentinde mesleğine devam etti. Yurda dönüşünde İstanbul Kartal SSK Dispanserinde göreve başladı. Bu Dispanseri hastane haline çevirdi ve cerrahi kısım şefliği yaptı. İstanbul Üsküdar SSK Hastanesinden Baş Hekim Muavini olarak emekli oldu. Emeklilik döneminde Kızılay Derneği İstanbul Maltepe Dispanserinde Hariciye Mütahassısı olarak çalıştı.

Nürğán Hanımla Evli olan Dr. Müslim Kızılkán'ın, İsmail (1950) ve Servet Fikret (1969) adında iki oğlu ile M. Hande (1952) adında bir kızı vardır.

9 Kasım 1996'da İstanbul'da 73 yaşında vefat eden Dr. Müslim Kızılkán, İstanbul Ümraniye Kocatopçu Mezarlığında toprağa verildi.

Müslim Kızıllkan'ın Bestelerinden Bir Kısmının Güfteleri

Rast/Yürüksemai

Meyler meclise sâger'de gelsin
Mest oluversin o yâr de gelsin
Semâ' meclisi bu ağyar de gelsin
Mest oluversin o yâr de gelsin

Nihâvend/Sofyan

Gülünüz sevdiğim gül yüzünüze
Sevinçten gözleri yaşlı bakayım
Aşkımı usulca söylerken size
Saçınıza birkaç nergis takayım

Salına salına yürüyüşünüz
Neden öyle soldu şen gülüşünüz
Akşam rüzgârından mı üşüdünüz
Size ben aşkımdan ateş yakayım

Sabâ/Curcuna

Sabah Güneş yoktur doğmamış daha
Sade tepelerde penbe renkler var
Vuruludur gönlüm böyle sabaha
Her tarafa sinmiş çapkın bir bahar

Doğuda tepeler penbeleşince
İner bir güzellik inceden ince
Seherden bir yudum bile içince
Sürer sarhoşluğu sabaha kadar

Hicaz/Sofyan

Bir çift tomurcuk vardır penbe yanaklarında
Gülünce sen, açılır birer gamze olurlar
Titreken iki gonce ıslak dudaklarında
Bir öpücük ile bir çapkın hande olurlar

Kürdilihiczakar/Vals

Kırlara çıktık güzel lâle mi sümbül müsün
Rengârenk ilkbahara en güzel süsü verdin
Mimoza mısın yoksa anlamadım gül müsün
Gül yüzüne baktım da utandın küsüverdün

Koştun kelebek gibi çiçeklerle oynadın
Her çiçeğe bir koku ve bir renk bağışladın
En sonunda ihtimal yoruldu ki kanadın
Geldin yattın dizime uyudun susuverdin

Kürdilihiczakar/Curcuna

Gel sokul bana aldırma saçlarımın kırlarına
Eğil biraz in tekrar genç gönlümün sırlarına
Bakma göz yaşlarım göreme alnımdaki çizgileri
Söyle yine dön tekrar mâzimizin şarkılarına

Hicaz/Curcuna

Gönlüm ardınca perişan yıllarca süründü
Ben ağlıyorken hâlime rakiplerim güldü
Sen gittin aşkın serâpâ siyaha büründü
Ben ağlıyorken hâlime rakiplerim güldü

Hüzzam /Ağıraksak

Bir zamanlar bu güneş daha fazla parlardı
Bülbüller başka öter güller başka açardı
Mâzi diyorlar buna işte buna sevdiğim
Mâzide yaz başka yaz, bahar başka bahardı

Sen hep koşardın bana, ben hep isterdim seni
Unutmam bir ân bile o zamanki neş'eni
Bunu düşünmek bile şimdi kahreder beni
Şakaklarım benbeyaz, gönlüm ise karardı

Hüzzam /Aksak

O güzel gözlerin hâlâ ağlıyor mu nemli midir
Aşkımızla dolu göğsün söyle yine benli midir
Ufukların arkasında, hâtıramız yaşasın da
Aşkımızın göz yaşında ızdıraplar gizli midir

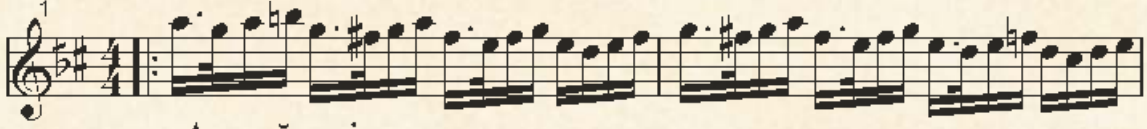
KAYNAKLAR

- Mustafa RONA. 20. Yüzyıl Musikisi Bestekârları ve Besteleri- 50 Yıllık Türk Musikisi, Türkiye Yayınevi, Yaylacık Matbaası, 3. Basım, s. 621-622, İstanbul, 1970
- Turhan TAŞAN. "Her Hafta Bir Besteci", Müzik Magazin Dergisi, Yıl:3, Sayı:31, Sayfa:24-31, Temmuz 1989
- Turhan TAŞAN. Türk Müziğinde Doktor ve Eczacı Sanatçılar, Pendik Belediyesi Kültür Yayını, cilt: 1, Sayfa: 414-420, İstanbul, 2010
- Turhan TAŞAN. Nota Arşiv ve Kitaplığı
- Müslüm C. AKALIN arşivi.
- Celal AŞAR, Urfa Lisesi eski öğretmenlerinden, 11 Ocak 2019 tarihli görüşme.
- Murat BADILLI, Müslim KIZILKAN'ın yeğeni, 11 Ocak 2019 tarihli görüşme ve verdiği fotoğrafı.
- <https://divanmakam.com>

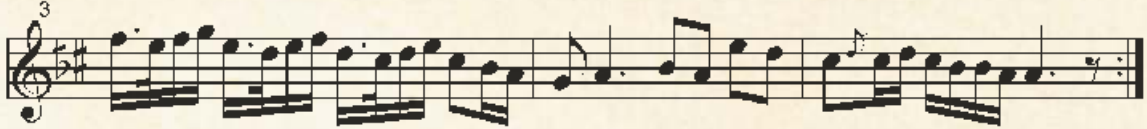
Kızlar Ne Güzelsiniz Bir Demet Çiçek Gibi

Süre:

Aranâğmesi

1) Kız lar ne gü zel si niz bir de met çi
2) Kız lar şar kı söy le yin ge zin gü lün

çek gi bi (Saz.....) çek gi bi (Saz.....)
eğ le nin (Saz.....) eğ le nin (Saz.....)

Saç la rı nuz par lı yor Gü neş te i
Durma yın raks ey le yin Bi rer ke le

pek gi bi (Saz.....) pek gi bi (Saz.....)
bek gi bi (Saz.....) bek gi bi (Saz.....)

Al ol muş ya na ğı nız tam se vil me ça ğı nız

Kızlar Ne Güzelsiniz Bir Demet Çiçek Gibi

(Sayfa 2)

18
Kıvrılmış dudığınız İlemen güle
20
cek gibi bi(Saz.....) cek gibi bi D.C. SON
Furhan Taşan

- 1 -
KIZLAR NE GÜZELSİNİZ
BİR DEMET ÇİÇEK GİBİ
SAÇLARINIZ PARLIYOR
GÜNEŞTE İPEK GİBİ.

- 2 -
KIZLAR ŞARKI SÖYLEYİN
GEZİN, GÜLÜN, EĞLENİN
DURMAYIN RAKS EYLEYİN
BİRER KELEBEK GİBİ.

- 3 -
NE İNCE HAFLISİNİZ
SANKİ KANATLISİNİZ
KIZLAR NE TATLISINIZ
BAL DOLU PETEK GİBİ
(Dr. Müslim KIZILKAN)

Nakarat:
AL OLMUŞ YANAĞINIZ
TAM SEVİLME ÇAĞINIZ
KIVRILMIŞ DUDAĞINIZ
HEMEN GÜLECEK GİBİ.

Not:

Bu şarkı; Metin MİLLİ (Yavuz&Burç Plakçılık) tarafından "MERHABA-3" isimli Long Play'de seslendirilmiştir. (1985)

Suzinâk

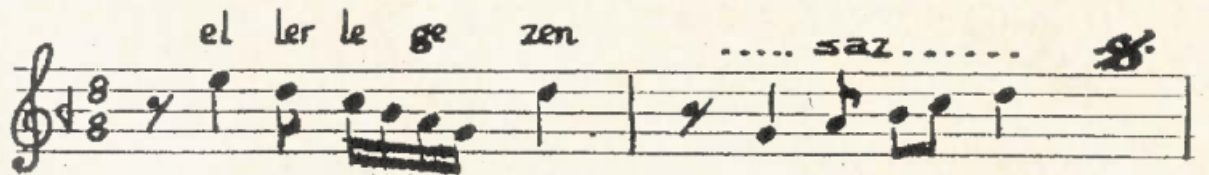
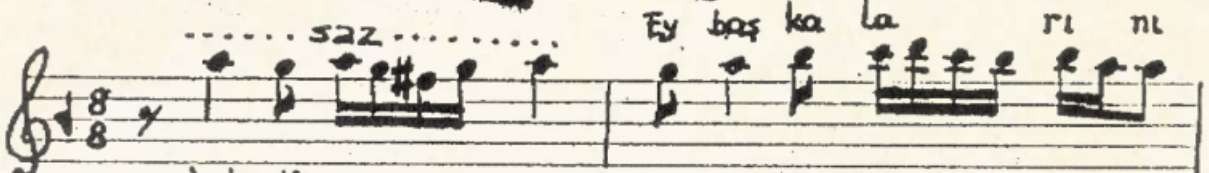
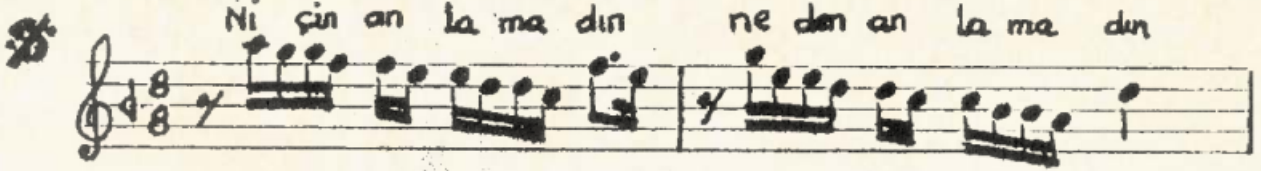
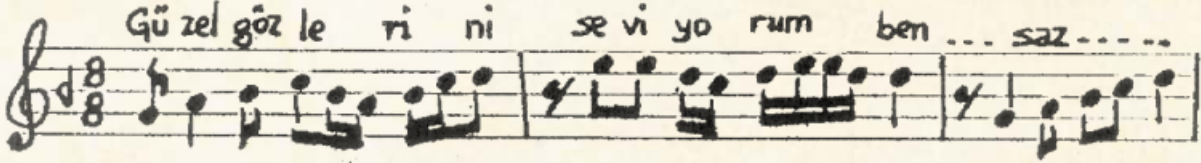
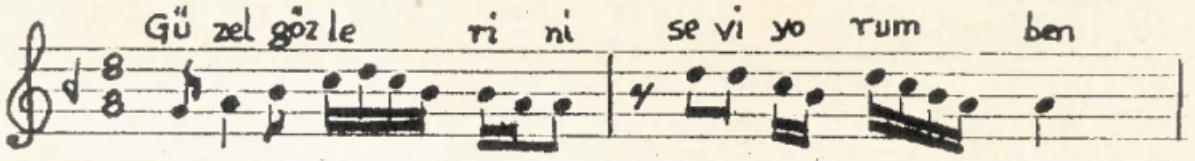
Ne ü mit ler ve ri yor ah ba na mah mur
 ba kışın - SAZ - - SAZ -
 Ne gü zel sin ne ka dar genç se ni çap kın
 Gü lü yor sun ha be rin yok da ha da kın
 sa rı şın - SAZ - - SAZ -
 men ya şın
 Gö nül le ri sü rük le yip gi di yor sun
 pe şin den - SAZ - - SAZ -

Turhan TAŞAN
 Nota Arşivi

Güfte

Ne ümitler veriyor ah bana mahmur bakışın
 Ne güzelsin ne kadar genç seni çapkın sarışın
 Gönüllemi sürükleyip gidiyorsun peşinden
 Gülüyorsun haberin yok daha delişmen yaşın.

Güzel Gözlerini Seviyorum Ben

Ferahfeza

Her yıl bir koku olsam L'sam yeni açmış bir gülde
Her bahar dile gelsem başka bir şuh bül bül de Canım ye le le ye le le
Her ba hardi le Ge L'sam başka bir şuh bül bül de Canım ye le le ye le le
öm rüm ye le le li ye le le Canım ye le le öm rüm ye le le Yarım ye le le li ye le le
dos tum ye le le mi rim ye le le Canım ye le le ye le le her ba hardi le Ge l Sem
başka bir şuh bül de Sa x Ta hasra kadar
bö Y le e be di ö mür Sü r sem Ta hasra kadar bö Y le e be di ö mür
Sü r Sem her Yıl Tekrar Ya şa Sam bir sev da lı Gö nül de Canım ye le le
Ye le le öm rüm ye le le li ye le le Canım ye le le öm rüm ye le le Yarım ye le le li ye le le
dos tum ye le le mi rim ye le le Canım ye le le ye le le her yıl tekrar ya şa sam bir sev da
lı Gö nül de

Turhan TAŞAN
Nota Arşivi*

Her yıl bir koku olsam Yeni açmış bir gülde
Her bahar dile gelsem başka bir şuh bül bül de

Ta hasra kadar böyle ebedi ömür sürsem
Her yıl Tekrar yaşasam bir sevda lı gönülde

Beyati Saz Semâisi

1.HANE

TESLİM

2.HANE

3.HANE

4.HANE

ŞURKAV'DAN HABERLER

Mustafa AKGÜL
Tasarımcı, Fotoğraf Sanatçısı

ŞURKAV'da Müzik Kursları...

Şanlıurfa Valiliği öncülüğünde, kurulduğu 1990 yılından bu yana pek çok yararlı hizmetler sunan Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV), gerçekleştirdiği hizmetlerde ihtiyaç ve beklentilere cevap vermeye devam ediyor.

Toplumun sanatsal ve kültürel gelişimlerini desteklemek, bilgi ve beceri kazandırmak, üst öğretime hazırla-

mak, kültürel değerlerimizi korumak ve yaygınlaştırmak amacıyla ŞURKAV tarafından 2018- 2019 eğitim ve öğretim yılı içerisinde müzik alanında kurslar açıldı. Ücretsiz olarak başlatılan kurslar çerçevesinde; Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği, Türk Tasavvuf Müziği, Ney ve Gazelhanlık kursları yer almaktadır.

Bu kurslarda Tasavvuf Müziği eğitimi Devlet THM Koro Sanatçısı M. Nedim Karadağlı, Türk Halk Müziği eğitimi Devlet THM Koro Sanatçısı M. Bakır Karadağlı, Ney eğitimi Neyzen-Müzik Öğretmeni Mehmet Hallaç, Gazelhanlık eğitimi Devlet THM Koro Sanatçısı Mercan Özkan, Türk Sanat Müziği eğitimleri ise Müzik Öğretmeni Osman Avni Devocioğlu tarafından verilmektedir.

Abdülkadir AÇAR Gençlerle Buluştu

ŞURKAV ve Güzel Sanatlar Lisesi işbirliğiyle "Gençler ile Kültür Sanat Buluşmaları-2018-2019 Etkinliği" kapsamında düzenlenen "Gençlik ve Gelecek" konulu konferansta ŞURKAV Yönetim Kurulu Üyesi, Eğitimci ve Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri Abdülkadir Açar gençlere seslendi.

Gençlere deneyimlerini aktaran Genel Sekreter Açar, "Gençlik geleceğimizdir ve su misalidir. Suyu yönlendirirsek berekettir, ancak yönlendiremezsek önüne gelen her şeyi yıkan felakettir gençlik. Onun için en büyük yatırımı eğitime yaparak gençlerimize iyi yön vermeliyiz" dedi.

Öğrencilerin yoğun katılım gösterdiği buluşmada hayatından kesitler aktararak gençlere gelecekleri yönünde öğütler veren Abdülkadir Açar, "Başarıımızın sırrı heyecanımızı kaybetmemektir. Gençlerimiz kendilerini keşfetmelidir. Neyi gerçekten seviyorsa, neyi yapmaktan hoşlanıyorsa bunlara karar vermeli ve o alanda ilerleyerek başarı merdivenlerini adım adım çıkmalıdır." diye konuştu.

Buluşmada ayrıca Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneler Ve Eğitim Şube Müdürlüğü tarafından okul kütüphaneleri için hazırlanan kitap setleri okul idarecilerine verildi.

ŞANLIURFA VALİLİĞİ - ŞURKAV
BALIKLIĞÖL-RIZVANIYE
El Sanatları Külliyesi

Geleneksel El Sanatları Yeniden Canlanıyor

Osmanlı Dönemi Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa tarafından H. 1149 (M. 1736) tarihinde yaptırılmıştır. Külliye; Rızvaniye Camii avlusunu çevreleyen önleri revaklı medrese odalarından meydana gelmiştir. Rızvaniye Camii ve Medresesi 1992-93 yıllarında Şanlıurfa Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından restore edilmiştir.

2017 yılında Rızvaniye Vakfı tarafından ŞURKAV'a tahsis edilmiş olan bu külliye; ilimizde Geleneksel El Sanatları ile Türk Süsleme Sanatları alanlarında faaliyet gösteren sanatçılarımızın faaliyetlerini daha rahat yürütebilmesi, diğer sanatçılarla bir arada olabilmesi, talebe yetiştirebilmesi ve eserlerini sanatseverlere birinci elden ulaştırabilmesi amacıyla **Balıklığöl-Rızvaniye El Sanatları Külliyesi** olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Balıklığöl-Rızvaniye El Sanatları Külliyesinde Yer Alan El Sanatları

Ney	Nakkaşlık	Tesbih	Kazalık	Ağaç Oymacılığı
Keçe	Bez Dokuma	Sahaf	Filografi	Takı Tasarımı
Tezhip	Bez Bebek	Topaç	Kalemkar	Ahşap Tarak
Kaligrafi	Kanaviçe	Ebru	Hüsn-i Hat	Bendir - Kürk

ŞANLIURFA VALİLİĞİ - ŞURKAV HALİL'ÜR-RAHMAN KÜLTÜR SANAT KÜLLİYESİ

Halil'ür-Rahman Kitaphanesi,

Şanlıurfa Dijital Tanıtım Salonu

Şanlıurfalı Hattatlar Salonu

Sunum ve Sergi Salonu

"Halil'ür-Rahman Kültür Sanat Külliyesi", Halil'ür-Rahman Gölü (Balıklıgöl)'nün kuzeybatı köşesindeki bahçe içinde yer almaktadır. Geçmiş yıllarda taziye evi olarak faaliyet gösteren bu mekân, ilimizde taziye evlerinin artmasıyla işlevini kaybedince, Şanlıurfa Valiliği-ŞURKAV tarafından tadilatı yapılarak, 2017 yılı Ekim ayında Kültür ve Sanat Külliyesi olarak hizmete açılmıştır.

Şanlıurfa'nın önemli inanç ve turizm mekânlarının yanı başında Halil'ür-Rahman Gölü (Balıklıgöl) kuzey kenarına bitişik olan Kültür Sanat Külliyesi içerisinde yer alan;

"Sergi ve Sunum Salonu"nda, belirli aralıklarla değişen resim ve fotoğraf sergileriyle kültürel amaçlı sunumlar yapılmaktadır.

"Şanlıurfalı Hattatlar Salonu"nda, Şanlıurfalı Hattat Behçet Arabi'nin çeşitli mekânlarda olan hat eserleri toplanarak bakım ve onarımları gerçekleştirilmiş, günümüz hattatlarının eserleriyle birlikte daimi olarak sergilenmektedir.

"Halil'ür-Rahman Kitaphanesi"nde, öğrencilere yönelik kitap okuma programları dışında okuyucu buluşmaları, yazarlık eğitimleri, sanat çalışmaları ve çeşitli eğitimler yapılmaktadır.

"Şanlıurfa Dijital Tanıtım Salonu"nda, Şanlıurfa'nın önemli ören yerleri ile kültür ve turizm varlıklarının 360°'lik görüntülerinin sanal ortamda gezilebildiği kiosklar ile tanıtıcı materyaller yer almaktadır. Tanıtım Merkezi, Kitaphane içerisinde hizmet vermektedir.